# Stenogrammid

## XIII Riigikogu, II Istungjärk, täiskogu korraline istung

## Kolmapäev, 25.11.2015, 14:00

Toimetatud

14:00 Istungi rakendamine
**1.** 14:05 Riigikogu otsuse "Riigikogu probleemkomisjoni moodustamine Eesti narkopoliitika ja HIV ennetustegevuse analüüsimiseks ning ennetustegevuse tõhustamiseks" eelnõu (122 OE) esimese lugemise jätkamine
**2.** 14:11 Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (92 SE) esimene lugemine
**3.** 14:34 Kinnisasja omandamise kitsendamise seaduse täiendamise seaduse eelnõu (96 SE) esimene lugemine
**4.** 14:37 Kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu (114 SE) esimene lugemine
**5.** 15:40 Töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (84 SE) kolmas lugemine
**6.** 16:01 Kalandusturu korraldamise seaduse muutmise seaduse eelnõu (101 SE) kolmas lugemine
**7.** 16:02 Sotsiaalmaksuseaduse, tulumaksuseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse ning tulumaksuseaduse ja sotsiaalmaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu (99 SE) kolmas lugemine
**8.** 16:04 2015. aasta riigieelarve seaduse muutmise seaduse eelnõu (120 SE) kolmas lugemine
**9.** 16:14 Riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu (97 SE) teine lugemine
**10.** 16:46 Välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (70 SE) teine lugemine
**11.** 17:01 Elektroonilise side seaduse ning elektroonilise side seaduse ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse muutmise seaduse eelnõu (51 SE) teine lugemine
**12.** 17:05 Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (73 SE) teine lugemine
**13.** 17:09 Sotsiaalseadustiku üldosa seaduse eelnõu (93 SE) teine lugemine
**14.** 17:11 Riigikogu otsuse "Riigi 2014. aasta majandusaasta koondaruande kinnitamine" eelnõu (85 OE) esimene lugemine
**15.** 17:24 Ülevaade riigi vara kasutamisest ja säilimisest 2014. aastal. Riigi 2014. aasta majandusaasta koondaruande õigsus ja tehingute seaduslikkus
**16.** 18:38 Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Eesti-Vene riigipiiri lepingu ning Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Narva ja Soome lahe merealade piiritlemise lepingu ratifitseerimise seaduse eelnõu (108 SE) esimene lugemine
**17.** 20:23 Keskkonnaseire seaduse eelnõu (100 SE) esimene lugemine

### 14:00 Istungi rakendamine

**14:02 Esimees Eiki Nestor**

Austatud Riigikogu! Alustame kolmapäevast istungit. Kellel on soovi üle anda eelnõusid või arupärimisi? Martin Repinski, palun!

**14:02 Martin Repinski**

Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Mul on arupärimine, mille ma tahan üle anda. See on seotud Ida-Virumaaga. Ida-Virumaa on Eestis väga tähtis tööstuspiirkond, aga seal on mitmeid probleeme, kaasa arvatud meditsiinivaldkonnas. Üks probleemidest on see, et arstid lahkuvad meie kandist tihti, nad lähevad tööle kas välismaale või mujale Eestisse, näiteks Tallinna või Tartusse. Selleks on muidugi

mitmeid põhjusi, aga kui me vaatame Ida-Virumaa elanike tervena elatud aastate arvu, siis me näeme, et meil on see 48,4 aastat, Eesti keskmine aga on 54,1 aastat. Meie fraktsioonilt on tulnud ettepanek, et Ida-Virumaa arstidele võiks samamoodi nagu politseitöötajatele maksta regionaaltasu. Seetõttu on mul  tervise- ja tööministrile arupärimine, milles on mitu küsimust. Oma allkirja on siia alla pannud 14 meie fraktsiooni liiget. Aitäh!

**14:03 Esimees Eiki Nestor**

Aitäh! Austatud Riigikogu! See küsimus kerkis üles ka täna vanematekogus. Juhatus vaatab selle arupärimise kindlasti läbi. Aga ütlen teile seletuseks – ilmselt on vaja seda seletada –, et arupärimine on parlamentaarse kontrolli vorm, kus Riigikogu liige küsib ametiisiku käest, näiteks ministri käest, kuidas see täidab talle seadusega pandud ülesandeid. Arvamust saate küsida näiteks infotunnis. Aga me vaatame selle arupärimise läbi ja käitume seaduse kohaselt.
Rohkem kõnesoove ei ole. Olen võtnud vastu ühe arupärimise. Me toimetame sellega edasi kodu- ja töökorra seaduse alusel.
Palun teeme nüüd kohaloleku kontrolli!
Kohaloleku kontroll
Kohal on 85 Riigikogu liiget, puudub 16.

---

## **1.** 14:05 Riigikogu otsuse "Riigikogu probleemkomisjoni moodustamine Eesti narkopoliitika ja HIV ennetustegevuse analüüsimiseks ning ennetustegevuse tõhustamiseks" eelnõu (122 OE) esimese lugemise jätkamine

**14:05 Esimees Eiki Nestor**

Eilne istung lõppes hetkel, kui 57 Riigikogu liikme algatatud Riigikogu otsuse eelnõu 122 menetlus oli jõudnud niikaugele, et põhiseaduskomisjoni esindajale Andre Sepale oli registreeritud küsimusi. Palun Andre Sepa kõnepulti, et ta vastaks Riigikogu liikmete küsimustele! Märt Sults, palun!

**14:06 Märt Sults**

Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja! On olemas aidsi ennetuskeskus ja kõik muud sellised asjad, mis on töötanud 15–16 aastat, ja praegu me teeme veel selle probleemkomisjoni. Kas te olete analüüsinud mingeid statistilisi andmeid ja protsesse, mispärast meie aidsiennetus ei ole vilja kandnud ja me oleme üks kõige ohtlikumaid aidsi levitajaid, Aafrikaga samal tasemel? Miks meil ei ole tulemust? Ja miks te arvate, et selle komisjoni töö annab tulemuse?

**14:06 Andre Sepp**

Aitäh, hea küsija! Komisjonis meil neid andmeid ei olnud, me sisuliselt selle teemaga ei tegelnud. Küll aga tõdesime komisjonis selle probleemkomisjoni vajadust, kuivõrd ka 57 Riigikogu liiget on leidnud, et selle asjaga on vaja tegelda ja just nimelt probleemkomisjoni kujul. Need ülesanded, millega probleemkomisjon tegelema hakkab, on eelnõu seletuskirjas ära toodud. Tõepoolest, nagu sai enne räägitud, selline probleemkomisjon on ka varem parlamendis olnud. Algataja esindaja mainis ka selle töö tulemuslikkust. Ma loodan, et need 57 algatajat, kes on seda probleemkomisjoni soovinud, saavad selle töös võimaluse korral osaleda. Kindlasti on tulemusi raportis näha. Lootus on suur, et me selle probleemiga tõepoolest ka sisuliselt tegeleme.

**14:07 Esimees Eiki Nestor**

Mihhail Stalnuhhin, palun! Vabandust, minu eksitus! Aitäh, Andre Sepp! Avan läbirääkimised. Palun, Mihhail Stalnuhhin Keskerakonna fraktsiooni nimel!

**14:08 Mihhail Stalnuhhin**

Härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Tahan tänada oma fraktsiooni, kes andis mulle loa fraktsiooni nimel siin esineda, selleks et teile mõned faktid teatada. Eile jäi siin kõlama, et igal kümnendal Narva elanikul on HIV. Ma ei tea, miks ettekandja pidi selliseid asju rääkima. Ma sain Narva linnaarstilt selle kohta slaidid. Nendelt saab teada, kui palju on HIV-nakkusega inimesi aastate jooksul avastatud. Jah,

sajandi alguses oli neid sadade kaupa, kolmsada või nelisada. Aga viimase kuue aasta jooksul on see arv järsult kukkunud, nüüd on neid alla saja, viimasel neljal aastal on see arv olnud 50 kandis. Graafik, kuidas see näitaja on kukkunud, näeb välja niiviisi. Nii et see arv, mida siin eile nimetati, oli ligi kolm korda suurem kui tegelik arv. Minul kui Narvast tulnud inimesel on alati ebameeldiv kuulda, kui selliseid fakte moonutatakse. Loodame, et komisjon enam niiviisi ei käitu. Aitäh!

**14:09 Esimees Eiki Nestor**
Vilja Savisaar-Toomast Reformierakonna fraktsiooni nimel. Sõnavõtt kohalt, palun!

**14:10 Vilja Savisaar-Toomast**
Aitäh! Ettekandja olin mina, kuigi nimesid praegu ei nimetatud. Ma lubasin eile ja teatan siin ka härra Stalnuhhinile, et ma esitan talle oma andmed. Eile õhtul HIV testimisel rääkisin veel asjatundjatega. See arv on suurem. See 200 inimest, kellest te räägite, ei hõlma isegi neid inimesi, kes on Narva haiglates HIV tõttu ravil. Me klaarime need asjad omavahel ära, kindlasti tegeleme sellega komisjonis ja selgitame tõe välja.

**14:10 Esimees Eiki Nestor**
Nüüd on läbirääkimised lõppenud. Juhtivkomisjoni ettepanek on otsuse eelnõu 122 esimene lugemine lõpetada. Määran muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 4. detsembri kell 16.

---

## **2.** 14:11 Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (92 SE) esimene lugemine

**14:11 Esimees Eiki Nestor**
Algab Eesti Vabaerakonna fraktsiooni algatatud tööturuteenuste ja -toetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu 92 esimene lugemine. Algatajate ettekandja Riigikogu liige Monika Haukanõmm, palun!

**14:11 Monika Haukanõmm**
Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eesti Vabaerakonna fraktsioon algatas 21. septembril k.a tööturuteenuste ja -toetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu sooviga muuta nimetatud seaduse § 6 lõike 5 punkte 4 ja $4^1$. Kehtiva regulatsiooni kohaselt ei võeta inimest töötuna arvele, kui ta on äriühingu juhatuse liige või juriidilise isiku juhtimis- või kontrollorgani liige. Probleem seisneb selles, et äriühingu juhatuse liige ei saa ennast töötuna arvele võtta, sõltumata sellest, kas ta saab oma ametis tasu või mitte ning kas tema eest on makstud töötuskindlustusmakset või mitte.
Meie ettepanek on kaotada ära 1. mail 2014 kehtima hakanud ebaõiglane piirang, millega välistati juhatuse liikmetele töötu staatuse andmise võimalus, mis omakorda on aga tekitanud olukorra, kus neil puudub tõesti ka objektiivse vajaduse korral õigus saada riigi abi, sh töötuskindlustushüvitist. Olgu siinkohal teile meelde tuletatud, et töötuskindlustushüvitise saamise tingimused on sätestatud töötuskindlustuse seaduse §-s 6, mille kohaselt on hüvitise saamise õigus neil isikutel – siin on kolm tingimust –, kes, esiteks, on töötuna arvele võetud, teiseks, kelle eest on makstud töötuskindlustusmakseid ja kellel on viimase 36 kuu jooksul kindlustusstaaži vähemalt 12 kuud ning, kolmandaks, see on väga oluline tingimus, kes ei ole vabatahtlikult töötuks jäänud.
Töötuskindlustushüvitise saamise õiguse tekkimiseks peavad olema täidetud kõik kolm tingimust ühel ajal. Kui inimene ei ole töötuna arvele võetud, siis on töötuskindlustushüvitise saamise üks vajalik eeltingimus automaatselt täitmata. Töötuna arvele võtmise eeldus aga on, et inimene on täielikult ilma tööta, st tal ei ole ühtegi tööd.
Siit tulebki sisse selline ebaõiglane automaatne eeldus. Nimelt, äriühingu juhatuse liige ei ole kunagi ilma tööta, seetõttu teda ka töötuna arvele ei võeta ning tal puudub õigus saada töötuskindlustushüvitist. Tähelepanuta on aga jäänud järgmised olukorrad. Esiteks, kui äriühing on näiteks lõpetanud tegevuse ning sel puudub igasugune majandus- või muu tegevus, mille tõttu ei ole ettevõttel ka käivet ning juhil puudub võimalus saada ettevõttest sissetulekut, töötasu, dividendi või muud sarnast. Riigilt abi saamiseks on selle inimese ainuke võimalus ettevõte likvideerida, kuigi selle võiks veel elule puhuda ja juhatuse liige vajaks võib-olla ainult ajutiselt riigi abi. Teiseks esineb olukordi, kus juht ei saagi ettevõtte juhtimisest loobuda, sest ettevõte likvideerimiseks puudub vajalik raha või on

käimas näiteks likvideerimisprotsess, mis võib kesta aastaid. Kolmandaks võib olla olukordi, kus juhatuse liikmed on samal ajal mõne teise ettevõtte hingekirjas ja teevad palgatööd. Nemad on samuti lõhkise küna ees, sest isegi kui nende töötasult makstakse töötuskindlustusmakseid ja nad töötavad põhitöökohal, ei saa nad tulevikus töötuskindlustushüvitist. Põhjendus riigi silmis on see, et need inimesed ei ole lihtsalt töötud, isegi kui nende töösuhe on lõppenud.
Eesti Töötukassa lähtub töötuna arvele võtmisel ja nende otsuste tegemisel ainult ja ainult äriregistri andmetest ega hinda absoluutselt tegelikku olukorda. Toon teile näite, kuidas üks kodanik on seda olukorda kirjeldanud: "Ma töötan ühes keskmise suurusega ettevõttes IT-juhina. Me tegime koos sõbraga neli kuud tagasi IT-firma, millega tegeleme oma vabast ajast. Põhjuseid on mitmeid. Esiteks, soov lisaraha teenida. Teiseks saame seal teha selliseid projekte, mida põhitöökoht ei võimalda. Tulevikus tahaks iseendale tööandja olla." Nii selgitab olukorda kodanik, kes on oma ettevõttes ka juhatuse liige. Ta tunnistab aga, et kui ta peaks mingil põhjusel oma palgatööst ilma jääma, siis teda töötuna arvele ei võeta, aga hobi korras asutatud ettevõte ei tagaks niipea minimaalsetki äraelamist. Ta on öelnud, et isegi siis, kui nad suunaksid kogu oma aja ja jõu oma ettevõttesse, läheks kuus kuud kuni aasta aega, enne kui nad saaksid firma stabiilselt käima ja see hakkaks neile sissetulekut tooma. Samas on töötuskindlustusmakse töötuskindlustuse sihtotstarbeliseks rahastamiseks töötuskindlustuse seadusega ette nähtud sundkindlustusmakse, mille eesmärk on kindlustada isikut tema töötuks jäämise korral.
Paljud teist ilmselt juba mõtlevad, et ettevõtlus on alati seotud riskiga, st äriplaanis kavandatud tulu võib jääda saamata või jääda väiksemaks, kui oli prognoositud. Tõsi ta on, kuid meie oma ettepanekuga ei reguleeri nimetatud riski realiseerumist, vaid olukorda, kus ettevõte on sisuliselt oma tegevuse lõpetanud ning juhatuse liikmel ei ole sissetulekut, ta on faktiliselt töötu. Isiku õigus abi saada tuleneb Eesti Vabariigi põhiseaduse § 29 lõikest 3, mis ütleb, et riik abistab tööotsijaid töö leidmisel. Hästi oluline on aru saada ka sellest, et töötule ja tööotsijale ning inimesele, kes ei ole töötu ega tööotsijana registreeritud, osutatava abi ulatus on väga erinev. Igal inimesel on õigus saada töövahendust, karjäärinõustamist ja tööotsingu nõustamist. Kui inimene on saanud ennast registreerida töötuna, valitakse talle sobivaim teenus 20 tööturuteenuse seast. Samuti võib töötu saada töötuskindlustushüvitist või töötutoetust ning tööturuteenuste osutamisega kaasnevate kulude katteks stipendiumi ning sõidu- ja majutustoetust. Lisaks maksab riik või töötukassa sotsiaalmaksuseaduse alusel töötu eest ka sotsiaalmaksu.
Me ei saa kuidagi nõustuda seisukohaga, nagu ei suudaks me hea tahtmise korral hinnata ettevõtte tegutsemist või mittetegutsemist, millest tulenevalt ongi koostatud seadus, mille kohaselt töötuskindlustus ei ole mõeldud nn äririskide maandamiseks. Põhjendusel, et minimaalse sissetuleku tagamiseks, kui ettevõte on näiteks äriplaaniga mööda pannud või inimesel sissetulekut ei ole, on olemas ju toimetulekutoetus, mida makstakse, kui inimene ei ole suuteline tööga või sissetulekut asendavate muude vahenditega endale ja oma perele piisavaid elatusvahendeid hankima, ei ole praegu mitte mingit tähtsust. Tegelikult on äriühingu juht ju panustanud oma maksude kaudu riigi majandusse ja tal on ka õigustatud ootus saada riigilt tuge, kui ta on tõesti keerulisse olukorda sattunud. Kõigil, kes panustavad nn omakindlustusse, peab ka olema õigus kindlustuskaitsele, kui riskid realiseeruvad.
Samas oleme seda meelt, et riskide maandamine peab siiski jääma äriühingu juhatuse liikme vabaks valikuks. See on seotud ettevõtlusvabadusega ehk igaüks peab ise hindama, kas ja milliseid tagatisi vajatakse. See tähendab, et ettevõtlusega peab kaasnema ka iseotsustusõigus ja valikuvabadus, mis on selle tegutsemisvormi iseloomulik osa.
Seega, kui juhatuse liige saab oma töö eest palka ning tema palgast arvestatakse ja makstakse töötuskindlustusmakset – praegu siis 1,6% + 0,8% –, on juhatuse liikmel nagu igal teiselgi kindlustusmaksjal õigus saada kindlustuskaitset ehk töötuse korral hüvitist. Kui juhatuse liige saab palka, aga ta otsustab näiteks seda makset mitte maksta, siis puudub tal ka õigus töötuskindlustushüvitist saada. Me peame andma äriühingu juhatuse liikmele õiguse otsustada, kas ta soovib maksta juhatuse liikme tasult töötuskindlustusmakset või mitte. Kui ta on sellest vabatahtlikult loobunud, siis võtab ta riskid enda kanda. Kui juhatuse liige ei saa näiteks juhatuse liikme palka, aga töötab samal ajal mingil palgatööl ja sellelt palgalt makstakse juba töötuskindlustusmakset, siis probleemide korral ei puutu juhatuse liikme staatus asjasse ja kindlustus maksab hüvitist selle teise töö eest makstud maksete alusel. Praegu selline asi võimalik ei ole. See inimene, kes on maksnud töötuskindlustusmakset, ei ole ikkagi kindlustatud. Seisukoht, et kui isik on äriühingu juhatuse liige, peab ta täitma juhatuse liikme kohustusi ning ta ei ole tööta, ei ole üldistatav kõikidele olukordadele.

Nimelt, erinevalt töösuhtest võib juhatuse liige tegutseda teadupärast ka tasuta. Väikeettevõtluses on see pigem reegel.
2014. aasta mais tehtud seadusmuudatuse üheks eesmärgiks oli võitlus pettustega. Toona, poolteist aastat tagasi, põhjendas Taavi Rõivase juhitud Sotsiaalministeerium eelnõu menetledes juhatuse liikmete töötu staatusest ilmajätmist sellega, et ministeeriumi hinnangul on Eestis umbes tuhat inimest, kes äriühingu juhatuses olles töötasu ei saa ja on võtnud ennast töötuna arvele, kuid tegelikult võtavad oma tasu välja mingil muul moel, vältides sotsiaalmaksu ja töötuskindlustusmakse maksmist. Sellist muudatust nimetati tol korral ka granaadiga sääse tapmiseks. Kaubandus-tööstuskoja peadirektor Mait Palts on need sõnad öelnud. Ta on öelnud ka seda, et see muudatus mõjutab kõiki vähegi aktiivseid inimesi. Kõik väljamaksed ja tulud on ju maksuametile teada. Vajaduse korral saab iga isiku puhul personaalselt otsustada, kas tal on sissetulek või mitte. Meil on tegelikult olemas mitmeid vahendeid ja võimalusi, kuidas kuritarvitusi vältida. Praegu on mindud absoluutselt ebaproportsionaalset teed.
Neid, kes toona vastuvõetud seadust on kritiseerinud, on päris palju, alates eelnimetatud Mait Paltsist. Lisaks on seda teinud veel Eesti Maksumaksjate Liit, Teenusmajanduse Koda, kes on nimetatud punkti pärast pöördunud isegi õiguskantsleri poole, Eesti Tööandjate Keskliit ja ka mitmed tuntud advokaadid. Nad kõik on saanud vastuse, et vaatamata sellele, et nad hästi majandusasju tunnevad, on nad asjast täiesti valesti aru saanud. Ilmselgelt ollakse seisukohal, et äriühingu juht ei ole ilma tööta isegi mitte siis, kui ta teeb tööd tasuta, sest ta ju töötab, ta juhib äriühingut ja kui riskid realiseeruvad, siis on tegemist äririskiga ning riik ei puutu asjasse.
Mis tahes süsteemi muutmine peab tagama, et reaalselt sissetuleku kaotanud isikul oleks võimalik ennast töötuna arvele võtta ja saada võimalus tarbida töötule pakutavaid avalikke teenuseid ning kui ta on panustanud töötuskindlustussüsteemi, siis peab ta saama ka kindlustushüvitist. See on kindlustuse üldpõhimõte. Lähtuda tuleks ikkagi sisust ja reaalsest olukorrast, mitte inimese võimalikest rollidest. Me oleme uhked oma e-riigi üle ja seda tihti vägagi põhjendatult. Seega usun ma südamest, et me oleme võimelised hindama ka seda, kas inimene on töötu või mitte, kas tal on sissetulek või mitte. Peale selle, et tublisti töötavast Maksu- ja Tolliametist saab vajalikud andmed alati kätte, on ju võimalik küsida inimeselt, kes soovib ennast töötuna arvele võtta, kas ta on ikka töötu, ning inimene kinnitab seda ise. Kui aga inimene on esitanud valeandmeid, on alati võimalik ebaõiglaselt makstud toetused tagasi nõuda.
Lõpetuseks. 2011. aastal tehti seadusmuudatus, mis andis võimaluse hakata ettevõtjaks ja asutada osaühinguid ilma sissemaksuta. Tol korral kõlasid ka laused "Hakka ettevõtjaks!" ja "Aita ennast ise!". Lubagem siis ettevõtjatel ennast ise aidata äritegevuse abil, jättes neile alles ka lootuse, et isegi kui kõik riskid peaksid ühel ja samal ajal realiseeruma, siis on neil maksumaksjatena siiski võimalik loota riigi abile. Aitäh!

**14:26 Esimees Eiki Nestor**
Kas eelnõu algatajale on küsimusi? Aivar Sõerd, palun!

**14:26 Aivar Sõerd**
Aitäh, austatud ettekandja! Kas te annaksite ülevaate ka komisjoni arutelu käigust?

**14:26 Monika Haukanõmm**
Aitäh küsimuse eest! Ma usun, et komisjoni arutelust annab teile kohe ülevaate komisjoni esimees. Aga loomulikult võin ma seda ka ise teha. Komisjon leidis, et teema on oluline. Samas juhiti tähelepanu sellele, mida täna kinnitas ka tervise- ja tööminister, et nii Sotsiaalministeeriumi kui ka Justiitsministeeriumi tööplaanis on praeguse olukorra analüüs ning osa komisjoni liikmeid jäi lähtuvalt sellest, nii mulle tundus, ootavale seisukohale. Aga kindlasti vastab sellele küsimusele täpsemalt järgmine ettekandja.

**14:27 Esimees Eiki Nestor**
Aitäh, Monika Haukanõmm! Komisjoni ettekandja on sotsiaalkomisjoni esimees Aivar Kokk. Palun!

**14:27 Aivar Kokk**

Hea juhataja! Head kolleegid! Sotsiaalkomisjon valmistas tööturuteenuste ja -toetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu 92 esimeseks lugemiseks ette 17. novembril 2015. aastal. Eelnõu algataja esindaja tutvustas komisjonile tööturuteenuste ja -toetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu, mille kohaselt saaks edaspidi äriühingu juhatuse liikme töötuna arvele võtta.
1. mail 2014. aastal jõustunud tööturuteenuste ja -toetuste seaduse § 6 muudatuse tõttu ei võeta töötuna arvele inimest, kes on oma äriühingu juhatuse liige, sõltumata sellest, kas ta saab juhatuse liikmena palka või mitte. Komisjoni liikmed arutasid, kas selline olukord on põhjendatud. Toodi erinevaid näiteid ja esitati küsimusi, arvamused ja arusaamad olid erinevad. Püüti selgust saada, kas juhatuse liige on alati ka omanik. Selgituseks ütlen, et juhatuse liige ei pea olema ettevõtte omanik. Arutati teemat, et kui juhatuse liige ei saa palka ega ole maksnud töötukassale raha, kas ta siis peaks ikkagi hüvitist saama või mitte. Arvamusi oli nii toetavaid kui ka mittetoetavaid. Veelahe ei jooksnud mitte erakondi mööda, vaid eri inimeste arvamusi mööda. Arvamus sõltus ka sellest, kas komisjoni liikmel oli ettevõtjatausta või ei olnud.
Eelnõu kohaselt saaks edaspidi äriühingu juhatuse liikme töötuna arvele võtta. Kehtiv kord seda ei võimalda. Seletuskirjas on öeldud, et soovitakse teha muudatus, millega taastataks kuni 1. maini 2014 kehtinud kord, mille kohaselt ei võetud töötuna arvele äriühingu juhti, kes sai juhatuse liikme tasu. Eelnõu sõnastus aga võimaldab võtta töötuna arvele äriühingu juhatuse liikme ka siis, kui ta on saanud tasu. Seega muudab eelnõu nii kehtivat tööturuteenuste ja -toetuste seaduse redaktsiooni kui ka kuni 1. maini 2014 kehtinud tööturuteenuste ja -toetuste seaduse redaktsiooni, võimaldades äriühingu juhatuse liikme töötuna arvelevõtmist, olenemata sellest, kas ta saab või ei saa juhatuse liikme tasu. Komisjoni liikmed avaldasid arvamust, et eelnõus on puudujääke ning tuleks ära oodata käesoleva aasta detsembris valmiv Justiitsministeeriumi analüüs ja seejärel seda teemat põhjalikult arutada. Komisjon tegi ka otsused. Otsustati määrata eelnõu ettekandjaks komisjoni esimees Aivar Kokk (konsensuslikult), saata eelnõu esimesele lugemisele 24. novembriks (konsensuslikult) ja teha ettepanek eelnõu tagasi lükata (poolt 6 komisjoni liiget, vastu 1 ja erapooletuks jäi 1). Aitäh!

**14:31 Esimees Eiki Nestor**

Kas komisjoni ettekandjale on küsimusi? Ei ole. Aitäh, Aivar Kokk! Avan läbirääkimised. Sulgen läbirääkimised, kuna keegi ei räägi. Juhtivkomisjon on teinud ettepaneku eelnõu 92 esimesel lugemisel tagasi lükata. Seda ettepanekut on meil vaja hääletada.
Austatud Riigikogu, panen hääletusele juhtivkomisjoni ettepaneku eelnõu 92 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Juhtivkomisjoni ettepaneku poolt oli 49 Riigikogu liiget, vastu 32, erapooletuks ei jäänud keegi. Eelnõu 92 on esimesel lugemisel tagasi lükatud ja langeb menetlusest välja.

---

## **3.** 14:34 Kinnisasja omandamise kitsendamise seaduse täiendamise seaduse eelnõu (96 SE) esimene lugemine

**14:34 Esimees Eiki Nestor**

Algab Eesti Keskerakonna fraktsiooni algatatud kinnisasja omandamise kitsendamise seaduse täiendamise seaduse eelnõu 96 esimene lugemine. Algatajate nimel on ettekandja Mihhail Stalnuhhin. Palun!

**14:34 Mihhail Stalnuhhin**

Härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Seaduseelnõu eesmärk on täiendada kinnisasja omandamise kitsendamise seaduse § 10 lõikega 3, mis annaks ...

**14:35 Esimees Eiki Nestor**

Üks hetk, Mihhail Stalnuhhin, palun vabandust! (Juhataja helistab kella.) Aitäh! Palun jätkata!

**14:35 Mihhail Stalnuhhin**

... kõigile Eesti pikaajalistele elanikele võimaluse omandada kuni 0,2 hektarit maad nendes tsoonides, kus on kinnisasja omandamise õigus piiratud. Ma ei taha solvata kolleege kahtlusega, et nad ei mäleta, mis siin saalis toimus kaks kuud tagasi, kui ma kaks tundi pidasin ettekannet ja vastasin küsimustele. Nii et täna ma sellel kohal lõpetan. Aitäh!

**14:35 Esimees Eiki Nestor**
Kas on küsimusi ettekandjale? Ei ole. Juhtivkomisjon on õiguskomisjon ja ettekandja on Kristjan Kõljalg. Palun!

**14:36 Kristjan Kõljalg**
Esimees! Austatud kolleegid! Õiguskomisjon arutas eelnõu oma istungil. Vabariigi Valitsuse seisukoht on nimetatud eelnõu mitte toetada. Seda selgitati selliselt, et Vabariigi Valitsusel on oma tegevusprogrammis ette nähtud punkt, millega 2016. aasta maiks koostatakse siseministri eestvedamisel analüüs piirivööndi loomiseks, ettepanekud piirivööndi olemasolust lähtuvate piirangute kehtestamiseks jne. Kuigi valitsus arvas, et seaduseelnõu ei ole mõtet toetada, leidis õiguskomisjon, et eelnõu esimese lugemise võiks lõpetada ja seda võiks teha täna. Lisaks otsustas komisjon veel seda, et muudatusettepanekute esitamise tähtaeg on 8. detsember kell 17. Aitäh!

**14:37 Esimees Eiki Nestor**
Kas komisjoni ettekandjale on küsimusi? Ei ole. Aitäh, Kristjan Kõljalg! Avan läbirääkimised. Kõnesoove ei ole. Juhtivkomisjoni ettepanekul on eelnõu 96 esimene lugemine lõpetatud. Määran eelnõu muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 8. detsembri kell 17.

---

## **4.** 14:37 Kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu (114 SE) esimene lugemine

**14:38 Esimees Eiki Nestor**
Algab Riigikogu liikmete Andre Sepa, Andres Anvelti, Anne Sullingu, Ants Laaneotsa, Eerik-Niiles Krossi, Eiki Nestori, Heidy Purga, Heljo Pikhofi, Helmen Küti, Imre Sooääre, Ivari Padari, Jaanus Marrandi, Johannes Kerdi, Jüri Jaansoni, Kalev Kotkase, Kalle Pallingu, Kalvi Kõva, Keit Pentus-Rosimannuse, Kristjan Kõljala, Laine Randjärve, Lauri Luige, Liina Kersna, Madis Millingu, Marianne Mikko, Maris Lauri, Mark Soosaare, Martin Kuke, Mati Raidma, Meelis Mälbergi, Mihkel Raua, Rainer Vakra, Remo Holsmeri, Sven Mikseri, Tanel Talve, Urve Palo, Valdo Randpere, Vilja Savisaar-Toomasti ja Yoko Alenderi algatatud kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu 114 esimene lugemine. Eelnõu algatajate nimel on ettekandja Riigikogu liige Heljo Pikhof. Palun!

**14:39 Heljo Pikhof**
Austatud Riigikogu esimees! Head Riigikogu liikmed! 20. oktoobril 2015. aastal algatasid 38 Riigikogu liiget kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu. Ilmselt on nii mõnelegi silma jäänud, et allkirjastajad on Riigikogus vähemuses. Aga see ei ole kuidagi häbiasi, sest eelnõuga seisame suurel määral ka vähemuste õiguste eest. Algatajatena usume ikka sellesse, et Eesti õiguskord peab vastama põhiseadusest tulenevatele väärtustele ja Riigikogu enamus lõpuks siiski usub sellesse, et riigi ülesanne ongi seista oma kodanike õiguste eest, seejuures ka vähemuste õiguste eest.
Vähemuste kaasamine ühiskonda näitab reaalse vabaduse olemasolu. Meie näemegi Eestit kui vabadusriiki, mitte kui inimeste võimalusi piiravat stagnatsiooniriiki. On ju iseenesestmõistetav, et me kaitseme inimeste õigust ühineda, õigust haridusele, arvamusvabadust või ka usulisi õigusi. Me ei tohi aga unustada, et inimestel on õigus ka võrdsele kohtlemisele ja mittediskrimineerimisele. Riigikogu liikmetena peame austama kõiki põhiseadusest tulenevaid õigusi ega tohi hakata nende vahel valima. On ju vabas ühiskonnas normaalne, et me ei represseeri usulistel alustel põhinevate arvamuste puhul kodanike vabadust avaldada meelt ehk näiteks korraldada Riigikogu ees pikette. Samamoodi ei tohi Riigikogu ignoreerida vähemuste õigust olla seadusega kaitstud.
Kõik eelnev ongi põhjus, miks Riigikogus on arutlusel kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu. Siinjuures on tegemist juba Riigikogu eelmises koosseisus vastu võetud kooseluseaduse jätkuga. Põhimõttelised otsused kooseluseaduse sisu ehk õigussuhte olemuse kohta tehtigi juba

kooseluseaduse vastuvõtmise ajal. Rakendusseadus lähtub kooseluseaduse vastuvõtmisel esitatud sooneutraalsest regulatsioonist, mis hõlmab kooselulepingu sõlminud isikute omavahelisi õigussuhteid ja õigussuhteid kolmandate isikutega.
Rakendusseadus on vajalik selleks, et oleksid olemas selged reeglid, teisisõnu, õigusselgus, kuidas ja millisel õiguslikul alusel registritesse kandeid tehakse ning millised on selle õigussuhte mõjud konkreetsetes valdkondades. Need on vajalikud, et elukaaslased saaksid kooselulepingust tulenevatest kohustustest paremini aru ja riik saaks inimeste õigusi konkreetsetes olukordades paremini kaitsta. Samuti on rakendussätted vajalikud kolmandatele isikutele, kes ise ei ole kooselulepingut sõlminud. Need sätted võivad neile inimestele olla vajalikud näiteks selleks, et nad saaksid näha, kellele kuulub auto või korter ning kas seda üldse saab osta või müüa. Rakendusaktidega tagame nii eri- kui ka samasoolistele paaridele põhiseadusest tuleneva kaitse. Põhiseadusest tulenevate õiguste kaitse vajadusele on viidanud ka õiguskantsler. Usun, et olekski taas vaja esile tõsta, et siin pole tegemist poliitilise vägikaikaveoga.
Kooselu sõlmimine on kahe inimese vaheline otsus, riik ei tohiks siin kätt ette panna ega asuda seda keelama või sootuks takistama. Seadusega õigusliku olukorra lahendamine ei sunni ega saagi sundida kedagi oma arvamusi või veendumusi muutma. Need jäävad ka edaspidi iga inimese enda kujundada. Kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu puhul on eelnõu algatajad arvestanud ka sellega, et vajalik on vältida õigustloova akti andmata jätmisega tekkivat järjekordset põhiseadusvastast olukorda. Põhiseadusest tuleneb, et tagatud peavad olema isikute põhiõigused menetlusele ja korraldusele ning kui seda ei tehta, siis sellega kaasnevad kahju hüvitamise nõuded riigi vastu. See oleks aga riigile tarbetu kulu, sest vaidluste tulemust on lihtne ennustada.
Nüüd räägin täpsemalt eelnõu sisust. Tegemist on päris mahuka eelnõuga, ühtekokku muudetakse 85 seadust. Peale menetlusreeglite kehtestamise on eelnõu eesmärk määrata kindlaks registreeritud elukaaslase positsioon õiguskorras tervikuna. Üldistatult võib öelda, et eelnõus käsitletakse kolme liiki küsimusi. Esiteks käsitletakse registreeritud elukaaslast seotud isikuna ja tagatakse huvide konflikti vältimine. Teiseks käsitletakse registreeritud elukaaslast lähedase ja perekonnaliikmena. Kolmandaks käsitletakse registreeritud elukaaslasele antavaid soodustusi ja toetusi. Kõikjal on lähtutud sellest, mis on kooseluseaduses juba sätestatud. Põhimõtteid rakendusseaduses ei muudeta. Registreeritud elukaaslaste nagu kõigi perekonnaliikmete vahel võib eeldada lähedast seotust, mistõttu on ette näha, et huvide konflikti tekkimine on tõenäoline. Seetõttu on lähedalt seotud isikute puhul Eesti õiguskorras huvide konflikti vältimiseks ning õiglase – ja sealjuures õiglasena näiva – protsessi kaudu tulemuse saavutamiseks mitmes seaduses ette nähtud piirangud või kaitsemeetmed.
Eelnõuga paigutatakse registreeritud elukaaslane seotud isikuna seaduse sätetesse, et vältida huvide konflikti võimalikku teket ning tagada õiglane ja ka õiglasena näiv protsess tulemusele jõudmisel. Samuti toetasid sätete senine sõnastus ja tendentsid registreeritud elukaaslase seotud isikute ringi lisamist. Lähedaste või perekonnaliikmetega seonduv regulatsioon puudutab peamiselt menetlustagatisi, lähedaste isikute olulistesse otsustesse kaasamist ja teavitamist, kuid see on seotud ka eeldusega, et lähedastel ja perekonnaliikmetel on ühised majanduslikud huvid ning sissetulekuid kasutatakse ühiselt. Oluline on lähedaste võimalus keelduda menetluses tunnistajana ütluste andmisest lähedase vastu, võimalus olla kaasatud, anda informatsiooni, olla ära kuulatud või omada kaebeõigust isiku kinnisesse asutusse paigutamisel, perekonnaasjades, põlvnemisel, lapsendamisel, tervishoiuteenuse osutamisel ja surmaandmete esitamisel. Ühiseid majanduslikke huve arvestatakse toetuste määramisel, näiteks toimetulekutoetuse või õppetoetuse korral.
Kuivõrd registreeritud elukaaslaste puhul võib eeldada lähedast emotsionaalset seotust, on eelnõus peetud oluliseks, et ka nemad oleksid teise registreeritud elukaaslasega seotud protsessidesse kaasatud, ning sätteid on seetõttu täiendatud. Õiguskorras on lähedastele ja perekonnaliikmetele tehtud mitmeid soodustusi, näiteks antud võimalus esitada ühine tuludeklaratsioon, maksta füüsilisest isikust ettevõtjana sotsiaalmaksu ka abikaasa eest, majutada kedagi abikaasa üürikorterisse üürileandja nõusolekut vajamata või astuda osapoolena üürilepingusse, saada erialusel elamisluba, välistada riigi või kohaliku omavalitsuse ostueesõigus või maksta madalamat teenustasu võõrandamise korral. Eelnõus on tehtud täiendused registreeritud elukaaslaste kohta, arvestades poolte seotust, sh vastastikuse ülalpidamiskohustuse või varasuhte kaudu tekkivat seotust. Tegemist on seega eelnõuga, millega määrame kindlaks, kuidas kooseluseaduses kokku lepitud põhimõtted õiguskorras konkreetsemalt välja nägema hakkavad. Kooseluseaduse põhimõtteid eelnõuga muuta ei kavatseta. Iga seaduse puhul on iseenesestmõistetav, et selle rakendamine peab igapäevaelus toimima. Just seda

eesmärki kõnesolev eelnõu täidab. Tänan tähelepanu eest!

**14:49 Esimees Eiki Nestor**
Aitäh! Kas eelnõu algatajate ettekandjale on küsimusi? Ei ole. Komisjoni ettekandja on õiguskomisjoni liige Valdo Randpere. Palun!

**14:49 Valdo Randpere**
Lugupeetud kolleegid! Lugupeetud eesistuja! Mul on hea meel teile tutvustada ühte väga head eelnõu, mida Riigikogu õiguskomisjon on mitu korda eri vormides arutanud, me oleme ära kuulanud ka huvigruppide esindajad. Tahan teile täna anda aru sellest, kuidas Riigikogu õiguskomisjon arutas eelnõu enne selle suurde saali saatmist. Nende teiste arutelude juurde tuleme loodetavasti teise lugemise ajal. Näiteks on Notarite Koda esitanud suure hulga ettepanekuid, mida me võiksime arutada, mida me ka arutame ja mis jõuavad muudatusettepanekutena kindlasti teie ette teisel lugemisel.
Selles kontekstis arutas õiguskomisjon eelnõu 29. oktoobri istungil. Peamiselt tulid küsimuse alla järgmised teemad. Esiteks, kas valitsus peab üldse andma oma arvamuse ühe eelnõu kohta või ei pea. Me saime ühiselt aru sellest, mida seadus on sätestanud, et valitsus võib anda oma arvamuse ja tal on selleks teatud tähtaeg. See tähtaeg ei olnud tegelikult saabunud selleks hetkeks, kui komisjoni istung toimus. Valitsus hiljem loobus arvamuse andmisest ja ka see võimalus on Eesti seadustes ette nähtud. Valitsus ei pea arvamust andma. Selle kohta, miks ta seda arvamust ei andnud, olete saanud mitu korda küsimusi esitada ka peaministrile. Neid vastuseid te juba teate.
Komisjoni istungil puudutati ka lapsendamise küsimust. Tegelikult rakendussätete puhul, mis täna kõne all on, võib-olla ei olekski põhjust nii palju sellest rääkida, sest lapsendamise põhimõtted seoses registreeritud kooseluga on ju sätestatud kooseluseaduses, mille eelmine Riigikogu koosseis vastu võttis ja mis hakkab kehtima 1. jaanuarist 2016. Kuigi ka see küsimus oli komisjonis arutelu all, kas see hakkab kehtima või ei hakka või kuidas tõlgendada seda lauset, et kooseluseadus hakkab kehtima 1. jaanuarist 2016 koos vastavate rakendussätetega. Nii õiguskantsler kui ka õiguskomisjon ja, ma ütleksin, peaaegu kõik Eesti juhtivad juristid on jõudnud järeldusele, et kooseluseadus hakkab igal juhul kehtima 1. jaanuarist 2016. Ainuke asi on see, et kui Riigikogu rakendussätteid vastu ei võta, siis selle seaduse kehtimine hakkab olema suhteliselt keerukas nii neile inimestele, kes peaksid riigi nimel seda seadust rakendama, näiteks notaritele, kelle juurde minnakse lepinguid sõlmima, kui ka nendele inimestele, keda see seadus puudutab. On olemas risk, et notarid peavad hakkama ise välja nuputama, kuidas täpselt nad kooselu registreerivad, inimesed aga hakkavad hulgaliselt käima kohut ja nõudma riigilt lubaduste täitmist. Komisjoni enamus jõudis arusaamale, et riigi seisukohalt oleks väga ratsionaalne ja mõistlik rakendussätted kehtestada. Teistpidi tehes käituks riik isegi sõnamurdlikult.
Pikemalt tuli jutuks see, et Euroopa Inimõiguste Kohtus on olnud selliseid kaasuseid arutlusel. Itaalia vastu olid mõned Itaalia kodanikud kohtusse läinud just seetõttu, et riik ei võimaldanud sellist kooselu registreerida. Euroopa Inimõiguste Kohus oli väga üksmeelne ja Itaaliale mõisteti selle eest trahvid. Komisjonis oli küsimus, kas sarnane asjade käik võiks toimuda ka Eesti suhtes. Seda ei saa muidugi välistada, aga Justiitsministeeriumi esindajad ütlesid selgelt, et selliseid paralleele *copy-and-paste*-meetodil tõmmata ei saa, iga asja arutab kohus eraldi. Aga põhimõtteliselt on tendents selgelt sinnapoole, et riigilt oodatakse vähem eetiliste hinnangute andmist inimeste kooseluvormidele. Pigem eeldatakse, et riik loob õigusliku raamistiku selleks, et inimesed saaksid oma kooselu ja varalisi suhteid võimalikult lihtsalt reguleerida.
Arutluse all oli ka küsimus, kas see eelnõu ei ole äkki liiga maksimalistlik. Vabaerakonna esindaja väljendas, et võiks kasutada ka minimalistlikku lähenemist. Põhimõtteliselt on ju nii, et kooseluseadus on nagunii vastu võetud ja rakendussätted on sisuliselt tehnilised sätted, mis suurel määral sisaldavad endas seda, et olemasolevatesse seadustesse, kus nimetatakse kas abielu või perekonda, lisatakse juurde ka registreeritud kooselu mõiste ja tuleb juurde uus mõiste "registreeritud elukaaslane". Enamik muudatusi, mis seadustes tehakse, ongi hästi tehnilist laadi, need uued mõisted lihtsalt lisatakse nendesse seadustesse. Kui näha siin ette mingit minimalistlikku või maksimalistlikku lähenemist, siis ma ei kujuta ette, millised seadused me rakendussätetest välja jätaksime ja ütleksime, et need võivad ise kehtima hakata või hakkavad kehtima kohtupraktika alusel. Igal juhul oleks see ebapraktiline ja raskendaks inimeste elu.
Peale veel mõningate küsimuste arutamist jõuti menetluslike otsusteni, mis on järgmised. Tegime ettepaneku saata eelnõu täiskogu päevakorda 24. novembriks 2015, mis oli eile, aga kuna eilse

päevakorra arutelu läks pikemaks, siis arutame seda eelnõu täna. Teeme ettepaneku esimene lugemine lõpetada (poolt 5 komisjoni liiget, vastu 1, erapooletuid ei olnud). Kui esimene lugemine lõpetatakse, teeme ettepaneku määrata muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 8. detsember kell 17 (konsensuslik otsus). Aitäh!

**14:57 Esimees Eiki Nestor**
Küsimused komisjoni ettekandjale. Märt Sults, palun!

**14:57 Märt Sults**
Aitäh, härra eesistuja! Aitäh, hea ettekandja! See rakendusseadus ei ole mitte ainult tehnilist laadi värk, vaid see muudab ka kooseluseadust ennast, kui aus olla. Aga mul on *vacatio legis*'e probleem seoses seaduse vastuvõtmise kuupäevaga, milleks on 17. detsember. Kuidas seda on analüüsitud? See on juriidiline termin, teie kui jurist peaksite seda teadma.

**14:58 Valdo Randpere**
Aga mis see 17. detsember on? Ma ei saa aru, kust sa selle võtad.

**14:58 Märt Sults**
Jõustumise tähtaeg.

**14:58 Valdo Randpere**
Meil on praegu esimene lugemine ja oleme teinud ettepaneku, et muudatusettepanekute esitamise tähtaeg võiks olla 8. detsember. Me ei ole saanud mitte mingeid otsuseid teha selle kohta, millal see eelnõu võiks tulla teisele lugemisele suurde saali, veel vähem selle kohta, millal see võiks tulla kolmandale lugemisele, ja veel vähem selle kohta, millal võiks olla jõustumistähtaeg. Nii et, Märt, nüüd sa räägid keeles, millest mina aru ei saa. Aga su esimene väide on tõsi, jah. Osaliselt, kahes-kolmes punktis, muudab see seadus ka kehtivat kooseluseadust, see puudutab hagemise õigust ja hagemise õiguse aega. Aga sellest rääkis pikemalt Heljo Pikhof, nii et ma ei peatu sellel rohkem.

**14:59 Esimees Eiki Nestor**
Peeter Ernits, palun!

**14:59 Peeter Ernits**
Hea juhataja! Hea ettekandja! Ma tsiteerin: "Me oleme siin praegu vastu võtmas seadust, mis on juriidiliselt täielik praak ja kust on välja võetud hulgaliselt detaile, et, jumala eest, ei oleks vaja 51 häält." Kas te olete oma erakonnakaaslase Väino Linde ütlemisega siin Riigikogus nõus?

**14:59 Valdo Randpere**
Esiteks, seda tsitaati ma ära ei tunne. Aga Väino Lindel on sõnavabaduse tingimustes loomulikult õigus arvata mida iganes. Ma arvan, et ta avaldas seda arvamust kooseluseaduse kohta. See arvamus on jäänud minevikku. Hoolimata sellest arvamusavaldusest otsustas eelmine Riigikogu koosseis kooseluseaduse ikkagi vastu võtta. Poolt oli 40 ja vastu minu meelest 38 Riigikogu liiget. Nii et igaühel on oma arvamus selle asja kohta ning tal on õigus seda arvamust omada ja avaldada.

**15:00 Esimees Eiki Nestor**
Märt Sults, palun!

**15:00 Märt Sults**
Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja! Tähendab, mitte ainult paaris punktis ei ole vasturääkivusi. Näiteks on eelnõus sees välismaalaste seaduse § 80 muutmine. Mida sellest arvata? Mis on teie seisukoht?

**15:00 Valdo Randpere**

Nagu ma juba eelnevalt ütlesin, minu arvates on see väga hea eelnõu kogu oma täiuslikkuses ja täiuses. Ma arvan, et ka see välismaalaste seaduse muutmine, millele sa viitad, on põhjendatud just sellega, et kooseluseadus peab rakenduma võimalikult sujuvalt kõigi suhtes, keda see puudutab. Ma ei näe seal mingit vastuolu või mingit põhjust just seda punkti eraldi välja noppida. Aga kui sul on mingi teistsugune arvamus ja sa arvad, et just selles punktis – või mõnes muus – on seadusel midagi viga, siis ma soovitan sul toetada esimese lugemise lõpetamist ning esitada esimese ja teise lugemise vahepeal muudatusettepanek. Ega meie tahtmine või soov ei ole mitte seadust iga hinna eest praegusel kujul lihtsalt läbi suruda või vastu võtta. Meie soov on teha sellest seadusest võimalikult hea seadus. Kui keegi meist või teist avastab veel puudusi ja oskab neid parandada, siis see on väga-väga teretulnud.

**15:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Aitäh, austatud ettekandja! Teile rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Toomas Vitsut Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun!

**15:02 Toomas Vitsut**

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Olukorras, kus eelmine parlamendikoosseis lõi 9. oktoobril 2014. aastal kooselu sõlmimiseks materiaalõigusliku aluse, on praegusele parlamendikoosseisule jäetud pärandusena kohustus kehtestada seadustest tulenevate õiguste tagamiseks reeglid. Käesoleva aasta 20. oktoobril algatas 38 Riigikogu liiget kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu, kuigi õigusselguse loomine ei ole kindlasti mitte kellegi teise kui valitsuse kätes. See on ikkagi eelkõige valitsuse kätes. Vabariigi Valitsus jõudis 29. oktoobril kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõuga nii kaugele, et saatis selle õiguskomisjoni. Kui ma sealt küsisin valitsuse seisukohta, siis tuli vastus, et küll see seisukoht ka tuleb. Peagi selgus, et tegelikult valitsus selles küsimuses seisukohta võtta ei kavatsegi. Samas nähti kooseluseaduse vastuvõtmisel rakendusaktide jõustumise tähtajaks ette 2016. aasta 1. jaanuar. Seaduse korralduslike reeglite kehtestamata jätmise korral tekib vastuolu põhiseaduse §-ga 14. Segadus missugune! See, et valitsus selles küsimuses seisukohta ei võtnud, tähendab ju tegelikult seda, et üks palju emotsioone tekitanud küsimus püütakse ära lahendada opositsiooni kätega, õigem oleks vist öelda, et opositsiooni häältega. 38 eelnõu algataja häälest ei piisa eelnõu seadusena vastuvõtmiseks, see nõuab vähemalt 51 häält. Valitsuse hämamisest on näha, et koalitsiooni seest neid puudujäävaid hääli ei tule.
Keskerakonna fraktsioon arutas seda küsimust ja me leidsime, et segadused ja emotsioonid selle küsimuse lahendamisel ning seaduse vastuvõtmisel pole olnud meie valik. Seepärast hääletame me kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu hääletamisel selle seadusena vastuvõtmise vastu, kuid me soovime endiselt valitsuselt teada, kuidas kavatsetakse tekkinud olukord lahendada. Me oleme selle kohta andnud üle arupärimise justiitsminister Urmas Reinsalule. Justiitsminister teatas aprillis, et ta ei kavatse vastuvõetud kooseluseaduse rakendusaktidega tegelda, kuid meie arvates on õigusselguse tagamine eelkõige just valitsuse ülesanne. Valitsus peab ka selles küsimuses oma seisukoha kujundama ja lahenduse pakkuma. Rakendusaktide menetlemine on näide selle kohta, kuidas ei tohiks seadusi Riigikogus menetleda. Omalt poolt püüame küsimuse lahendamisele kaasa aidata ja kaalume Vabaerakonna eelnõu toetamist, kuid hääletusel ei toeta me kooseluseaduse rakendamise seaduse vastuvõtmist. Aitäh!

**15:06 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Aitäh! Yoko Alender Reformierakonna fraktsioonist, palun! Kaheksa minutit.

**15:06 Yoko Alender**

Tervitan teid abielus oleva nelja lapse emana esmakordselt fraktsiooni esindajana täiskogu ees! Mul on ääretult hea meel, et oleme vabad, töötame ja räägime. Eilne Postimees kirjutas, et eestlased eelistavad vabaabielu. Uuringus osalenuist 16% olid abielus ja 34% elasid vabas kooselus, lastest oli registreeritud abielus sündinud vaid 41,5%. Vabas kooselus ei ole seni osapooltele võimaldatud seadusega tagatud garantiisid samal moel kui abielu puhul, mis on ilmselt just naistele tähendanud väiksemat kindlustunnet. Siin saaliski on tihti murelikult räägitud iibest. Mina eelistan rääkida peresõbralikust elukeskkonnast. Aga tõepoolest, kui me tahame, et meil sünniks rohkem lapsi, siis on naiste kindlustunne väga oluline. Kooseluseaduse argist rakendamist, siin menetletavaid rakendusakte ootab

suur hulk vabaabielus elavaid paare, nende seas väike hulk samasoolisi paare.
Oleme eestlastena pidanud olema paindlikud ja töökad, et areneda umbes 2 x 20 aastaga vabaks Euroopa kodanike riigiks. Inimeste suhtumist ja eelarvamusi ei ole kerge muuta. Inimestena muutume tihti hoopis valu kaudu ja algselt kummalisena tundunu saab selgeks mitte kellegi ükskõik kui argumenteeritud jutu tõttu, vaid isiklike tegelike kogemuste kaudu. Siiski on riigi kohus tagada kõikide inimeste õiguste võrdne kaitse. Meil Riigikogu liikmetena on volitus ja vastutus seda teha – mitte ainult koalitsiooni liikmetel, vaid meil kõigil oma mandaadiga.
Hiljuti saatsin Vabariigi Presidenti visiidil Taani. Kohtusime seal ka kohalike eesti noortega. Üks noormees tundis rõõmu, et kooseluseadus vastu võeti, sest tema oma elukaaslasega kuulub samasooliste paaride vähemusse. Ta ütles, et ei saa veel tagasi Eestisse tulla, sest tema vanemad küll aktsepteerivad tema partnerivalikut, aga sellest ei räägita, see on tabuteema. Täna me siiski sellistest asjadest räägime.
Eestis on unikaalne elukeskkond, nii looduslik kui ka see, mis on inimese kujundatud. Olen seda arhitektina alati pidanud oluliseks rõhutada. Me arendame siin seaduste kaudu edasi õiguslikku, aga ka vaimset keskkonda. Kui väärtustame riigina iga inimest, kes siin elab, saame suuremaks. Ma arvan, et me oleme selleks valmis. Meid hirmutatakse ja emotsioonidele mängitakse infosõjas mitmelt poolt. Küll on ohus abielu püha liit, siis eesti kultuur ja lõpuks kogu valge rass. Mina arvan, et saame hakkama – ja päris hästi – nii siia jõudva väikese hulga pagulastega, külalistega kui ka kohalike eestimaalastega. Saame hakkama, kui me omavahel räägime, kui me räägime asjadest, mis päriselt on, ja sellest, kuidas teineteist aidates saame maailma paremaks teha. Poliitika on ka üks maailma muutmise viis.
Kujutage ette, et te ei saa järgneda oma partnerile, kui ta asub töötama välisriigis, ega saa olla haiglas tema kõrval, kui ta peaks haigestuma. Kujutage ette, et lastel, keda te koos kasvatate, ei ole samu õigusi ja samasugust kaitset kui nendel teie laste sõpradel, kes kasvavad abielus olevate vanemate peres. Rakendusaktide abil saate aga kõik need õigused. Samas, mis kõige parem, teie abielus olevate sõprade olukord ei halvene seetõttu karvavõrdki. Vastupidi, nad on saanud omale paar pisut rahulolevamat sõpra või naabrit. Eesti riik tervikuna aga saab juurde hulga kodanikke, kes tunnevad ennast siin paremini, kaitstuna. Ilmselt ei ole alusetu väita, et need inimesed on ka suurema heameelega valmis oma riiki kaitsma.
Ka nendele, kes esindavad konservatiivset maailmavaadet ja on oma loomult võib-olla konservatiivsemad, tahaksin esitada mõne argumendi. Need olen ma laenanud ühelt hetkel maailma esikonservatiivilt David Cameronilt. Tema toetab kooseluseadust – Inglismaal küll samasooliste paaride võimalust abielluda – seetõttu, et ta on konservatiiv. Konservatiivid aga usuvad tugevatesse sidemetesse ja vastutusse. Ühiskond on tugevam, kui me teineteisele lubadusi anname, teineteist toetame. Kooseluseaduse rakendusaktid, kui me need vastu võtame, võimaldavad seda nüüd sooneutraalselt ka Eestis teha. Kindlasti on eelnõus nüansse, mida menetluse käigus saame koos veel paremaks teha. Täna palun teil toetada kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu esimese lugemise lõpetamist! Aitäh!

**15:11 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Martin Helme, Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, palun!

**15:11 Martin Helme**
Härra asespiiker! Kallid kolleegid! Jutt on lühikene. Eesti Konservatiivne Rahvaerakond ei toeta kooseluseaduse rakendamist, sest me ei toeta kooseluseadust. Meie arvates on tegemist äärmiselt halva poliitilise praktika produktiga ja erakordselt ebaõnnestunud õigusloomega. Meie eesmärk on kooseluseaduse enda tühistamine, järelikult ei saa me toetada selle kuidagigi toimima hakkamist. Seega teeme ettepaneku eelnõu menetlusest välja hääletada. Aitäh!

**15:12 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Mihkel Raud, Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsioon, palun!

**15:12 Mihkel Raud**
Lugupeetud juhataja! Armsad kolleegid! Täna menetletavad kooseluseaduse rakendusaktid on ühest küljest selgelt tehnilised. Kooseluseadus hakkab järgmise aasta algusest kehtima ning selle rakendamiseks on vaja 85 seadust kooseluseadusega kooskõlla viia. Ei midagi enamat, ei midagi

keerulisemat, ei midagi põhimõttelisemat. Poliitiliselt oleks muidugi turvaline selle tõdemusega piirduda, rääkida pikalt, et olgu see kooseluseadus selline, nagu ta on, kindlasti mitte täiuslik, kindlasti on ta ühiskonnas palju pingeid külvanud, aga noh, on, nagu on, nüüd on meie ees tehniline eelnõu ja ainult tehnilisena tuleb seda ka käsitleda.
Sotsiaaldemokraatidele on aga täna siin peetav debatt fundamentaalse tähtsusega. Me ei kavatsegi silmi maha lüüa ja võimaliku poliitilise punkti kaotamise hirmus eelnõu tehnilisuse taha varjuda. Vastupidi, me usume, et möödunud aastal vastu võetud kooseluseadus on ei midagi vähemat kui epohhi loov. See on suur ja julge samm avatud ja kõikidest oma kodanikest võrdselt lugupidava Eesti suunas. Sellise Eesti suunas, kus sotsiaaldemokraadid ja, me usume nii, valdav osa Eesti inimesi elada tahavad. Seetõttu peavad sotsiaaldemokraadid vältimatuks, et Riigikogu kooseluseaduse rakendusaktid vastu võtaks. Me peame elementaarseks, et siin saalis vastu võetud seaduste järgi on Eesti inimestel võimalik elada, sest mis kasu on Riigikogust või tema vastu võetud seadustest, kui need hakkavad küll kehtima, kuid nende igapäevane rakendamine on võimatu. Kooseluseaduse rakendusakte vastu võtmata jättes käituksime kui kinnisvaraarendaja, kes on kliendile maja valmis ehitanud, kuid keeldub võtmeid üle andmast, sest ettevõtte juhatuse koosseisus on toimunud muutused ning uuel juhatusel on majaga uued plaanid. Ta on nimelt otsustanud selle maha lammutada, mis sest, et sinna sisse kolima pidanud pere on mööbliga juba uue kodu ukse taha jõudnud.
Kui peredest rääkida, siis mitmed häälekad kooseluseaduse vastased üritavad monopoliseerida õigust pere defineerida. Nad teavad väga täpselt, mis on pere ja mis ei ole pere. Nad raiuvad kaljukindlalt, et pere tohivad moodustada ainult mees ja naine. Seega, minu head sõbrad Karola ja Anni ei ole pere, mis sest, et nad ise usuvad, et nad on, mis sest, et nad on teineteisega õnnelikud.
Kooseluseaduse ümber toimuv arutelu ongi tegelikult debatt õnnest ja õnne puudumisest. See on diskussioon õnnelik ja õnnetu olemisest. Kooseluseadust möödunud aastal vastu võttes andis Riigikogu paljudele inimestele võimaluse õnnelik olla. Ma olen neid inimesi näinud, ma olen nendega rääkinud. Neil on seda seadust vaja, see seadus aitab neil tõepoolest õnnelik olla. Meile on väidetud, et samasooliste partnerite õnn teeb erisoolised partnerid õnnetuks. On kinnitatud, et homoseksuaalsete inimeste partnerlust seadustades hävitas Riigikogu heteroseksuaalsete inimeste partnerluse õnnešansid. Üks kooseluseaduse oponentide eestkõnelejaid rääkis mulle oma sõbrast, kes kooseluseaduse vastuvõtmise päeval oma abielutunnistuse puruks rebis. Ta ei teinud seda rumalusest, kuigi nii oleks kahtlemata väga lihtne arvata, ta tegi seda sellepärast, et ta on õnnetu inimene. Miks ta õnnetu on, seda ei oska inimest tundmata keegi arvata, kuid õnnelik inimene ei rebi asju puruks, ei räuskle anonüümses kommentaariumis ega sõima teisi sotsiaalmeedias. Seda teeb õnnetu inimene. Perekonda, mille liikmed on õnnetud, ei muuda õnnelikuks see, kui teisel perekonnal ei lasta õnnelik olla. Vastupidi, ma arvan, et ühe inimese õnn aitab õnnelikum olla ka teisel inimesel, nagu 101 inimese õnn aitab õnnelik olla tuhandetel. Armsad kolleegid, ma kutsun teid üles õnnelik olema! Aitäh!

**15:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Jüri Adams Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel, palun!

**15:16 Jüri Adams**
Lugupeetud rahvaesindajad! Eelmine kõneleja minu arvates müstifitseeris meie ees olevat ülesannet ja teksti, mille üle me peame täna otsuse langetama. Seda teksti on 49 lehekülge. Osalt on see tekst nii tuim, et keegi ei suuda seda lugeda, teised osad on jälle väga tehnilised ja peaaegu kõigile arusaamatud. Ma kahtlen väga, kas peale teksti peamise autori, kes minu teada on Kristen Kanarik, kelle töövõimet ma tõeliselt imetlen – ta on kulutanud ilmselt sadu kui mitte tuhandeid tunde, et saada valmis selline tekst – , on selle teksti keegi põhjalikult läbi lugenud. Ma küll kahtlen. Meile on olulisem anda hinnang teksti sisule, mitte teada peast teksti ennast.
Põhimõtteline küsimus on see, kas seda 49 lehekülge teksti on vaja, et panna toimima üks uinuv seadus. Mina väidan, et põhimõtteliselt oleks see seadus võinud toimida juba praegu, enne vastuvõtmist, kui Eestis oleks leidunud kaks inimest, kes oleksid üritanud lepingut sõlmida, ja vähemalt üks notar, kes oleks olnud nõus neid selles aitama. Paraku mina sellist pretsedenti ei tea, kui keegi teab, võiks mulle ütelda. Minu arvamus on esiteks see, et valdavalt ei ole seda 49-leheküljelist teksti vaja selle eesmärgi saavutamiseks, mida kuulutatakse. Teiseks väidan, et seda ei ole üldse vaja, sest see seadus tooks kaasa rohkem halbu tagajärgi kui loodetavaid häid tagajärgi. Millised need hädad on, seda on kõige kontsentreeritumalt öeldud eile algatatud paarkonna seaduse eelnõu seletuskirjas. Markeerin

paari sõnaga, mis need põhilised hädad on.
Selle 49-leheküljelise teksti valdav osa koosneb sellest, et Eesti seadustes on üles otsitud kõik kohad, kus on kasutatud sõna "abielu" või "abikaasa", mida täiendatakse sõnadega "registreeritud kooselu" ja "registreeritud elukaaslane". Lugupeetud rahvaesindajad! Kui see on seadusloome, siis meid ei oleks siia vaja, siis piisaks sellest, et käivitame ühe kompuutri, mis selle asja meie eest ära teeb, ning Eesti riigil oleks tunduvalt odavam ja lihtsam kulgeda ilma meieta.
Teiseks, selles eelnõus on kõikidesse kohtadesse, kus antakse perekonnale, abielus olevatele inimestele mingisugusel põhjusel riigi- või omavalitsuse eelarvest raha, juurde kirjutatud, et samasugune raha saamise õigus peab olema ka registreeritud elukaaslastel. Mul ei ole praegu aega seda vaidlust alustada, aga minu arust on see põhimõte vale. Kui Eesti riik annab abikaasadele raha, siis seda tehakse hoopis teisel põhjusel. Nimelt on siis olemas tagamõte või vähemalt väike lootus, et sinna tuleb ka peenikest peret juurde. See on see põhjus. Ma ei tea ühtegi niisugust raha andmise kohta, kus raha antakse ainult sellepärast, et keegi on suvatsenud abielu sõlmida.
Kolmandaks, nendel 49 leheküljel tegeldakse hulga muude seaduste muutmisega sellisel määral, et võib öelda, et selle käigus, esiteks, kujundatakse välja täiesti uus abieluvararegistri seadus. Palju muudetakse ka ...
Ma palun lisaaega!

**15:21 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Kolm minutit lisaaega.

**15:21 Jüri Adams**
... tõestamisseadust ja välismaalaste seadust, kui nimetada kolme kõige mahukamat. Väidan, et need valdkonnad ei ole üldse selle teemaga seotud. Hea seadusloome on minu arvates selline, kui püütakse teha võimalikult lühikest seadust. Mida lühem seadus, seda parem. Sellele tingimusele see eelnõu ei vasta. Teiseks, selle poliitilise eesmärgi suunas, mille poole püüeldakse, minnakse võimalikult otse. Sama probleem oli kooseluseaduse põhitekstiga. Minu arvates on õige, kui asju aetakse üks samm korraga.
Nüüd põhijäreldused. Esiteks, see 49 lehekülge teksti on valdavalt mittevajalik. Teiseks, kui seadus sellisel kujul jõustub, siis kas see üldse mingit positiivset tulemust annab, seda ei suuda ma praegu hinnata, aga negatiivseid tulemusi tekib muudes Eesti seadustes väga palju ja esialgsel hinnangul kaaluksid negatiivsed tagajärjed positiivsed üles. Nii et üldine ettepanek on, et see eelnõu sellisel kujul oleks mõistlik tagasi lükata ja siis asuda töö kallale nii, nagu üks parlament peaks töötama, nimelt eesmärgistatult, professionaalselt ja poliitilise koostöö vaimus. Aitäh!

**15:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Viktoria Ladõnskaja, Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsiooni nimel, palun!

**15:23 Viktoria Ladõnskaja**
Austatud istungi juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! Kooseluseadus ja selle rakendusaktid on ilmselt Eesti viimaste aastate kõige kuumem seadus. Selle seaduse juures on kolm olulist küsimust.
Kõigepealt esimene neist. Ühiskonnas ei vaielda ju tegelikult selle üle, mis seisis aasta tagasi eelnõus, vaid selle diskussiooni põhjustasid ühe ja teise ühiskonnaosa hirmud. Hirm puudutab seda, mis jääb selle seaduse ridade vahele. See on samasooliste abielu olemus ja sellest tulenev järgmine samm – samasooliste paaride võimalus lapsendada. Üks pool seda soovibki, kuid peidab selle ridade vahele, teine pool aga just seda kardab ja üritab seda ridade vahelt välja lugeda.
Seadused ei ole lihtsalt paberid, vaid nende taga on elavad inimesed. Kooseluseaduse taga on ka inimesed, kes praegu massiliselt meile kirjutavad. Ma ei sulge oma silmi, justkui mitte aktsepteerides reaalset olukorda, kuigi seda silti tahetakse alusetult kleepida külge IRL-ile ja meile üleüldse. Mul on üks lähedane inimene, kes on lesbi. Ta on üks neist, kes püüdis ümbritsevatele ja iseendale tõestada, et ta on nagu kõik teised. Ta läks koguni mehele ja sünnitas lapsed, kuni ühel hetkel otsustas, et kõik, aitab valetamisest lähedastele, mehele, ühiskonnale ja iseendale. Ta lahutas abielu, teatas uuest endast vanematele ja isegi teismelistele lastele. Paljud ei saanud temast aru. Ka mina ei saanud temast aru, kuni kord nägin, kuidas ta võttis inimesi täis toas viiuli, laskus ruumi keskel põlvili ja hakkas mängima. Ja selles pillis, poosis, muusikas ja temas endas oli tohutu üksindus. Loomulikult rääkisime me ka tema

õigustest meie ühiskonnas. Ma ei ole homofoob. Kui keegi leiab, et ta on viiuliga viga, siis visaku minu pihta kivi. Kuid kui keegi on veendunud, et selline elu nagu temal peab saama normiks, lennaku minu pihta ka tema kivi.
Ma leian, et inimesel ei tohi keelata olla see, kes ta on. Mul on ükskõik, kellega te voodit jagate või keda te armastuseks vajate, kui teine pool on sellega nõus. Kuid ma olen selle demonstreerimise vastu – geiparaadide, samasooliste armastuse propageerimise, samasooliste abielu normiks kuulutamise vastu. Inimesel on õigus olla vaba täpselt selle hetkeni, kui tema soovid hakkavad piirama teiste vabadust. Just siin peitubki hirmu juur. Samasooliste abielu lubamine tekitab kohe küsimuse, kas sellega võib kaasneda lapsendamise luba. Lapsed on alati ümbritsevate täiskasvanute peegeldus. See aga tähendab, et kõnealune luba tähendaks sammu normide muutmise poole. Nagu ma eespool ütlesin, seda ma normiks tunnistada ei suuda.
Nüüd teine küsimus. Minu kõne ei ole kohe kindlasti vihakõne. Ma ei vihka, ma proovin aru saada. Aga eelmise aasta sündmused, mis olid seotud selle seadusega, panid mind mõtlema. Kooseluseaduse vastuvõtmisega eelmisel aastal ühiskonna liitmise asemel hoopis lõhestati ühiskonda. Küsimus on järgmine: kas ja kes nüüd rohkem kaitset vajab? Mulle tundub, et täna oleme jõudnud sinnamaale, et kooseluseaduse mittepooldajad vajavad rohkem kaitset kui need, keda see seadus nii jõuliselt esile toob. Kaitset vajavad traditsioonid: mehe ja naise ametlik abielu, lasterikkad pered, lapsed ja nende õigused, selged normid, usk ning traditsiooniline abielu.
Nüüd siis kolmas küsimus. Kuidas see seadus sai vastu võetud? Enamik IRL-i fraktsiooni inimestest oli kooseluseaduse vastu. Me oleme vastu ka rakendusaktidele. Me arvame, et sellist seadust, mida ei pooldanud suurem osa ühiskonnast ning mis on tehtud kiirustades ja sellisel viisil, et see ei lahenda ka oma n-ö fookusrühma probleeme, pole vaja. Halb õigusloome praktika ning määramatus võib tuua kaasa mitmeid kohtulahendeid ja kulusid maksumaksjale. Teame, et enamikku asju, mida peaks reguleerima kooseluseadus, oleks võimalik teha ka ilma selle seaduseta. Kooseluseaduse mittejõustamiseks on vaid üks võimalus: selle tühistamine Riigikogu poolt. Aitäh!

**15:28 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Aitäh! Kõik fraktsioonid on sõna saanud ja läbirääkimised on seega lõppenud. Helmen Kütt, kas protseduuriline küsimus? Ei ole. (Vahelehüüe.) Aitäh! Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 114 … Jah, Helmen Kütt, palun! (Vahelehüüe. Naer.) Aitäh! Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 114 esimene lugemine lõpetada, aga kuna Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon on teinud ettepaneku kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu 114 esimesel lugemisel tagasi lükata, siis me läheme selle ettepaneku hääletamise juurde. Palun, Helmen Kütt!

**15:28 Helmen Kütt**

Ma tänan teid! Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel palun kümme minutit vaheaega!

**15:29 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Vaheaeg kümme minutit.
V a h e a e g

**15:39 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Head kolleegid, panen hääletusele Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni ettepaneku kooseluseaduse rakendamise seaduse eelnõu 114 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
(Aplaus.) Poolt hääletas 41 Riigikogu liiget, vastu 42, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust. (Elevus saalis.)
Eelnõu 114 esimene lugemine on lõpetatud. Määran eelnõu 114 muudatusettepanekute esitamise tähtajaks k.a 8. detsembri kell 17. Neljas päevakorrapunkt on läbi arutatud.

## **5.** 15:40 Töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (84 SE) kolmas lugemine

**15:40 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Läheme viienda päevakorrapunkti juurde. (Juhataja helistab kella.) Kolleegid, läheme viienda päevakorrapunkti juurde! Algab Vabariigi Valitsuse algatatud töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 84 kolmas lugemine. Kas on soovi pidada läbirääkimisi? Jüri Jaanson, palun! Viis pluss kolm minutit.

**15:40 Jüri Jaanson**

Austatud istungi juhataja! Head kolleegid! Aasta tagasi, 19. novembril 2014, võtsime siin saalis vastu töövõimetoetuse seaduse, millega käivitame tuleval aastal töövõimereformi. Töövõimereformiga läheme töövõimetuspensionide süsteemilt üle töövõimetoetuste süsteemile. Selle alustalaks on töövõimetoetuse seaduse kohaselt töövõime hindamine ning aktiivsusmeetmed, mille täitmise korral saavad õigustatud isikud töövõimetoetust. See on põhimõtteline muudatus erivajadusega ja vähenenud töövõimega inimeste kaasamisel hõivesse ning ühiskondlikku ellu.
Töövõimetoetuse sihtgruppidele pakub reform töötukassa kaudu igakülgset abi tööle saamisel, hinnates töövõimet ja andes sellekohaseid soovitusi ja abi töötingimuste parandamiseks ning abivahendite ja rehabilitatsiooniteenuste saamiseks. Praegune töövõimetuspensionide süsteem on nii erivajadusega inimeste kaasamise mõttes kui ka finantsilises vaates jätkusuutmatu. Süsteemi reformimise möödapääsmatust on kinnitanud sõltumatud uuringud ja reformi osapoolte seisukohad. Jätkusuutliku lahenduse ellurakendamiseks ja erivajadusega ning vähenenud töövõimega inimeste ühiskonda ja hõivesse kaasamiseks on meil järgmise kuue aasta jooksul kasutada 354 miljoni eurot Euroopa Sotsiaalfondi ja Eesti riigieelarve vahendeid. Tegemist on Eesti riigi viimaste aastate suurima sotsiaalreformiga.
Täna on siin vastuvõtu ootel töövõimetoetuse seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste rakenduslikud muudatused, mille abil töövõimereformi käivitumine muutub seaduste sihtgruppidele sujuvamaks ja paremaks. Muudatused ei puuduta töövõimereformi põhimõtteid, samuti ei muutu oluliselt töövõimetoetuse seadus. Samas on tegemist jõustumata seadusega, mis tingib eelnõu mahukuse.
Mullu vastu võetud seadus on määratud jõustuma 1. jaanuaril 2016. Töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga lükatakse töövõimereformi käivitumine 1. juulile 2016 ja see seadus on kavandatud jõustuma 20. detsembril s.a. Reformi edasilükkamine on põhjustatud vajadusest välja arendada sotsiaalvaldkonna infosüsteemid ja ette valmistada nende kasutamise rakendusaktid, samuti on lisaaega vaja kvaliteetse töövõime hindamise teenuse sisseostmiseks. Samas jõustuvad 1. jaanuaril ehk järgmise aasta alguses selle seadusega tööturuteenuste ja -toetuste seaduse muudatused, mis on seotud tööturuteenuste osutamisega. See tagab inimestele lisandunud tööturuteenuste kasutamise võimaluse juba uue aasta alguses.
Peale töövõimereformi käivitumise edasilükkamise on seaduseelnõus kavandatud veel mõned muudatused. Kõigepealt likvideeritakse võimalus, et töövõimetuspensionilt töövõimetoetusele ülemineku ajal tekib sissetulekuauk, ning inimestele tagatakse toetuse abil sujuv sissetuleku jätkumine. Teiseks on seaduseelnõus täpsustatud tervishoiuandmete töötlemise nõudeid, mis peab tagama delikaatsete isikuandmete käitlemise minimaalsetes vajalikes piirides. Lisaks lihtsustatakse eelnõuga töövõime hindamise ja puude raskusastme tuvastamise ühel ajal taotlemist, täpsustatakse hüvitise suuruse arvutamist, samuti põhjusliku seose tuvastamist tervisekahjustuse ning vägivallakuriteo, tööõnnetuse, kutsehaiguse, liiklusõnnetuse ja teenistusülesande täitmise vahel.
Head kuulajad! Soovin tänada seaduseelnõu ettevalmistamisse kaasatud töövõimereformi juhtrühma liikmeid ja selles aktiivselt osalenud ning märkusi ja muudatusettepanekuid teinud institutsioone ja teisi osapooli. Teiste hulgas soovin tänada ka Eesti Puuetega Inimeste Koda ja selle allorganisatsioone, Eesti Kutsehaigete Liitu, linnade ja maaomavalitsuste liite, samuti teisi sihtgruppide esindajaid ning sotsiaalkomisjoni ametnikke seaduseelnõu ettevalmistamisel tehtud töö eest. Eraldi soovin tänada opositsiooni kriitilise meele ja sisuliste muudatusettepanekute eest, millest mitmed leidsid väljundi seaduseelnõus.

Kokkuvõtet tehes ütlen, et töövõimereform muudab vähenenud töövõimega inimeste võimalused tööturul märkimisväärselt paremaks ja selle poolest on nad nüüd sarnasemad erivajadusega ühiskonnaliikmetega. See võimaldab vähenenud töövõimega inimestel oma sissetulekuid suurendada. Reformierakond kutsub kõiki asjassepuutuvaid osapooli töövõimereformi edukalt rakendama ning täna siin töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seadusena vastuvõtmise poolt hääletama. Tänan tähelepanu eest!

**15:47 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Aitäh! Marika Tuus-Laul Keskerakonna fraktsioonist, palun! Viis pluss kolm minutit.

**15:47 Marika Tuus-Laul**

Austatud istungi juhataja! Head kolleegid! Töövõimereformi on nimetatud viimase 10–15 aasta kõige suuremaks ümberkorralduseks ja reformiks sotsiaalvaldkonnas. Eks ta sellele ju pretendeerigi. Kuid sellisel juhul on üha enam küsitav, miks nii olulist ja nii paljusid inimesi hõlmavat reformi on sedavõrd puudulikult, lohakalt ning oskamatult läbi viidud.

Juba teisel lugemisel nädala eest tuletasin meelde, et töövõimetoetuse praakseadus võeti aasta tagasi siin saalis vastu, kuigi seaduse vigadest ja puudustest oldi tol korral vägagi teadlikud. Taheti sõlmida isegi hea tahte kokkulepe, et maandada töövõimereformi ümber tekkinud pingeid: võtame selle seaduse vastu ja küll siis jõuab uus koosseis seda parandada ja täiendada ning kirjutada juurde ka puuduolevad seadused. Ainult et sellele sisutühjale paberile ei tahtnud keegi alla kirjutada. Seadus võetigi vastu ja ei aidanud ei üle-eestilised karkude ja ratastoolidega inimeste meeleavaldused, ei teerullid, hoiatused ega palved. Nii tegigi Sotsiaalministeerium Riigikogu uue ehk praeguse koosseisu ajal veel jõustumata seadusele kohe vigade paranduse ehk töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. See uus eelnõu oli samuti praak, mida me asusime parandama. Juba nädal tagasi ütlesin, et istusime selle kallal kümnete tundide kaupa, seda tegelikult selle pärast, et ministeerium ei olnud saanud oma tööga hakkama. Meie nõunikud olid samuti ülekoormatud. Üks selle seaduse vigadest oli see, et selle eri osad ja juurdekirjutatud seadused ei kõlanud omavahel kokku, kuigi paragrahve tõsteti ühest seadusest teise. Ühesõnaga, oli totaalne segadus. Üks meeskond tegi üht osa, teine tegi teist osa.

Tuletan veel kord mõne nüansi meelde. Nädala eest selgitasin, et suurim töövõit oli see, et me saime ära muuta ühe väga piinliku punkti, mille ministeerium oli seadusesse kirjutanud. Kui me poleks seda ära parandanud, oleksid meie kõigi terviseinfo andmed, mida meie teada hoitakse ju saladuses, avalikuks tulnud. Nendele andmetele, mis täna on kättesaadavad vaid meie arstidele, oleks antud otsene juurdepääs ehk roheline tee liikluskindlustusfirmadele. Nemad oleksid võinud seda kasutada näiteks selleks, et teada saada, millised haigused olid inimesel enne, kui ta õnnetusse sattus jne. Tähendab, eraettevõtja ärihuvid, kindlustusfirma ärihuvid olid ülimad. Õnneks aga Andmekaitse Inspektsiooni niivõrd võimas nõudmine ja kõva hääl, aga loomulikult ka opositsioonifraktsioonide nõudmised ja sotsiaalkomisjoni ühine nõudmine sundisid ministeeriumi seda punkti eelnõust välja võtma. Nii saigi selle ennekuulmatu asja ära hoida. Meenutagem, et terviseinfo andmeid kogutakse meilt ju sunduslikult. Aga uskumatu, et Sotsiaalministeerium oli sellise paragrahvi seadusesse kirjutanud, kuigi mõni aasta tagasi ministeeriumi esindaja komisjonis kohe väga kindlalt kinnitas, et terviseinfo peab jääma üksnes patsiendi ja tervishoiuteenuse osutaja vahele.

Veel ei nõustu me kindlasti sellega, et kaob ära nn töötamistoetus. Me leiame, et töölesõidutoetus, mida töötukassa hakkab maksma, ei asenda töötamistoetust täiel määral, sest viimase puhul on tegemist ikkagi püsiva toetusega. Seda makstakse praegu tööealistele inimestele puudest põhjustatud lisakulu hüvitamiseks iga kuu. Tõsi, see toetus on raskesti kättesaadav, inimesed peavad selle jaoks palju pabereid täitma ja selle tõttu kasutab seda vähe inimesi, aga me oleksime saanud selle paremaks muuta. Siiski, kui iga kuu kaotatakse seitse eurot, siis on see niigi väikest toetust arvestades märkimisväärne. Vahepeal oli lootus, et me saame selle alles jätta, sotsiaalkomisjon tegi ka parandusettepaneku, kuid kõrvaltoas toimunud mõneminutilise vaidluse järel saime aru, et seda komisjoni oma muudatusettepanekut otsustati mitte hääletada.

Me ei saa nõustuda ka sellega, et välja hääletati meie parandusettepanek, mis oleks aidanud osalise töövõimega inimestel avalikus sektoris lihtsamalt tööd saada. Nimelt võiks riik maksta nende inimeste eest sotsiaalmaksu. See võimaldaks riigil ja ka kohalikel omavalitsustel võtta tööle osalise töövõimega inimesi. Eelkõige aitaks see muudatus just nimelt omavalitsusi, kellel rahalisi vahendeid, nagu me

teame, on niigi puudu. Ka selles oli varem kokku lepitud, aga nüüd hääletati see parandusettepanek maha.
Kuna me näeme, et reform tahetakse käivitada, ilma et oleks näha, kuidas puudega ja osalise töövõimega inimestele ikkagi töökohti luuakse ja kas seda üldse tahetaksegi, kuigi see peaks olema ju töövõimereformi kõige peamine mõte, ja me näeme siin ka mitmeid teisi puudujääke, siis Keskerakonna fraktsioon ei saa seda eelnõu sellisena toetada ja me hääletame selle vastu. Aitäh!

**15:52 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Monika Haukanõmm, Eesti Vabaerakonna fraktsioon, palun!

**15:53 Monika Haukanõmm**
Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõnelen sellel teemal siin teie ees selle Riigikogu koosseisu tööajal teist korda. Olen seda teemat teie ees avanud ka eelmise koosseisu tööajal, tegin seda küll natuke teises rollis. Olen korduvalt öelnud ja ütlen ka praegu, et see reform on samm väga õiges suunas. Samas olen ma olnud selle reformi suhtes kriitiline. Seda seadust tehti ja valmistati ette päris palju aastaid.
Miks ma olen seda alati toetanud, nii varem kui ka praegu? Igale puudega inimesele, kes saab ja soovib tööelus osaleda, peavad olema loodud võimalused ja eeldused, et ta saaks oma õigust realiseerida. Ka täna võivad paljud puudega inimesed tööl käia ja paljud käivadki. Aga kindlasti soovib seda teha rohkem inimesi, kuid alati ei ole see võimalik. Kahjuks ei ole mul kindlustunnet, et see võimalus tekib ka järgmisel aastal, päris palju takistusi on ees. Ma olen seda reformi toetanud sellepärast, et see on avanud diskussiooni ühiskonnas. Nii palju kui viimase paari aasta jooksul ei ole me vist kunagi puudega inimestest rääkinud. Tänu sellele diskussioonile on ühiskonnas muutunud suhtumine puudega inimestesse, me oleme teadlikumad puudega inimeste vajadustest, me võtame neid võrdväärsemana ja see on otsene inimväärikuse küsimus.
Miks ma olen kriitiline täna, nüüd ja praegu? Sellepärast, et minu arvates on üks suur küsimus, miks oli vaja eelmisel aastal töövõimetoetuse seaduse eelnõu nii kiiresti ja jõuliselt läbi suruda, vaatamata korduvatele etteheidetele, et reformiga on alustatud valest otsast ja õnnestumiseks vajalikud eeldused on jäänud loomata. Pean siinkohal silmas suurimat etteheidet reformile: töötamiseks vajalike teenuste ebavõrdne kättesaadavus või lausa puudumine. Eesti Puuetega Inimeste Koda on korduvalt juhtinud tähelepanu sellele, et reformiga ei tohi kiirustada, vaid see tuleks edasi lükata. On väga hea, et reform on edasi lükatud. See pool aastat on tegelikult minimaalne aeg. Teiseks tuleb tunnistada ja kiita, et praegu meie laual olev eelnõu on muutunud paremaks ja edasiminek on olemas. Kuid kohe oleks vaja maa peale tagasi tulla ja aru saada, et mitmed kitsaskohad on endiselt alles ka praegu, tänases olukorras. Need kitsaskohad võivad tegelikult probleeme juurde tekitada.
Millest ma räägin? Markeerin need paar teemat ära. Esiteks, me muudame puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadust ja soovime ära kaotada töötamistoetuse, millele juhtis tähelepanu ka eelkõneleja. See ei ole kõige mõistlikum. Teiseks on sihtgrupid, mitmed sotsiaalkomisjoni liikmed ja ka fraktsioonid juhtinud tähelepanu, et võib-olla oleks vaja muuta sotsiaalmaksuseadust ja kehtestada avalik-õiguslikele asutustele nn sotsiaalmaksuerisus, kui nad puudega inimesi tööle võtavad. Siin on öeldud, et seda ei ole mõtet teha, sest me kanname niimoodi raha lihtsalt ühest taskust teise. Ma ei ole sellega päris nõus, sest avalik-õiguslikud asutused on näiteks ka maaraamatukogu või ülikool, kus puudega inimese töölevõtmisega paratamatult kaasnevad lisakulud. Järgmiseks, ühe ukse poliitika. Väga õige ja hea poliitika, aga ma kardan, et see ei ole reaalsus. Ikka on mitu ust, inimesed peavad endiselt taotlema eri kohtadest näiteks töövõimetuse või puude tuvastamist. Viimasel minutil selgus, et ühe ukse poliitika sisseviimine tekitab olukorra, kus me muudame tööealiste puudega inimeste puude hindamise metoodikat. Selle tõttu on praeguseks teada, et umbes 50%-l tööealistest puudega inimestest hakkab suure tõenäosusega toetus igal kuul vähenema umbes 14% ehk seitse eurot.
Nii et tegelikult on veel endiselt õhus küsimusi, mis ei ole lõplikku lahendust saanud, aga me oleme astunud suure sammu edasi. Aitäh!

**15:57 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Rohkem läbirääkimiste soovi ei ole, läbirääkimised on lõppenud. Juhtivkomisjoni ettepanek on panna eelnõu 84 lõpphääletusele. Kuna eelnõu nõuab Riigikogu koosseisu häälteenamust, siis teeme kõigepealt kohaloleku kontrolli.
Kohaloleku kontroll

Kohal on 77 Riigikogu liiget, puudub 24.
Head kolleegid, panen hääletusele Vabariigi Valitsuse algatatud töövõimetoetuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 84. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt hääletas 61 rahvasaadikut, vastu oli 16, erapooletuks ei jäänud keegi. Seadus on vastu võetud.

---

## **6.** 16:01 Kalandusturu korraldamise seaduse muutmise seaduse eelnõu (101 SE) kolmas lugemine

**16:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Tänane kuues päevakorrapunkt on Vabariigi Valitsuse algatatud kalandusturu korraldamise seaduse muutmise seaduse eelnõu 101 kolmas lugemine. Kas fraktsioonidel on soovi pidada läbirääkimisi? Kõnesoove ei ole. Juhtivkomisjoni ettepanek on panna eelnõu 101 lõpphääletusele.
Panen hääletusele Vabariigi Valitsuse algatatud kalandusturu korraldamise seaduse muutmise seaduse eelnõu 101. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt hääletas 76 Riigikogu liiget, vastuolijaid ega erapooletuid ei ole. Seadus on vastu võetud.

---

## **7.** 16:02 Sotsiaalmaksuseaduse, tulumaksuseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse ning tulumaksuseaduse ja sotsiaalmaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu (99 SE) kolmas lugemine

**16:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Seitsmes päevakorrapunkt on Vabariigi Valitsuse algatatud sotsiaalmaksuseaduse, tulumaksuseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse ning tulumaksuseaduse ja sotsiaalmaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu 99 kolmas lugemine. Kas fraktsioonidel on soovi pidada läbirääkimisi? Kõnesoove ei ole. Juhtivkomisjoni ettepanek on panna eelnõu 99 lõpphääletusele.
Panen hääletusele Vabariigi Valitsuse algatatud sotsiaalmaksuseaduse, tulumaksuseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse ning tulumaksuseaduse ja sotsiaalmaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu 99. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt hääletas 54 rahvasaadikut, vastu oli 4 ja erapooletuks jäi 6. Seadus on vastu võetud.

---

## **8.** 16:04 2015. aasta riigieelarve seaduse muutmise seaduse eelnõu (120 SE) kolmas lugemine

**16:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Kaheksas päevakorrapunkt on Vabariigi Valitsuse algatatud 2015. aasta riigieelarve seaduse muutmise seaduse eelnõu 120 kolmas lugemine. Ettekandja on rahanduskomisjoni esimees Remo Holsmer. Palun!

**16:04 Remo Holsmer**
Lugupeetud istungi juhataja! Head kolleegid! Teie ees on selle aasta eelarve seaduse muutmise seaduse eelnõu kolmanda lugemise tekst. Rahanduskomisjon arutas seda eelnõu oma 17. ja 23. novembri istungil. Muudatusettepanekute esitamise tähtajaks, 20. novembriks kella 15-ks, muudatusettepanekuid Riigikogu fraktsioonidelt, komisjonidelt ega Riigikogu liikmetelt ei laekunud. Rahanduskomisjon koostöös Rahandusministeeriumi ja teiste ministeeriumidega koostas ühe mitmest osast koosneva muudatusettepaneku. Selgitused on toodud muudatusettepanekute loetelus, mis on teile kõigile kättesaadav. Ühtlasi on viidud kolmanda lugemise teksti sisse keelelised ja tehnilised muudatused. Nüüd ülevaade neist muudatustest, mida valitsus ette pani. Need puudutavad kõigepealt Riigi Kinnisvara AS-i rendimaksete prognoosi täpsustamisest tekkinud ülejääki, mida on kokku 7,7 miljonit eurot. See suunatakse valitsuse reservi. Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas suunatakse kõrghariduse õppetoetuste ja stipendiumide vahendid, kokku 1,9 miljonit eurot, teadusraamatukogude teavikute soetamiseks ja kutsehariduse lisarahastamiseks. Kolmas muudatuste plokk käsitleb vahendite

suunamist IKT-sse, infosüsteemiprojektide rahastamiseks ja summade ümbertõstmiseks. Teeme ka ettepaneku lisada kaks tekstiparagrahvi, § 13 ja § 14, millega võimaldatakse Siseministeeriumi valitsemisalas muuta kasutusrendilepingu kapitalirendilepinguks ja Rahandusministeeriumi valitsemisalas sõlmida üürilepingut kapitalirendi tingimustel. Kõik need muudatused on jooksva aasta sees korrigeerimised, mis on aasta lõpus igati korrapärane ja normaalne tegevus.
Nüüd räägin meeldetuletuseks komisjoni arutelust. Esimese muudatusettepanekute ploki rahaline maht on 33 miljonit eurot ja nende lisamuudatuste tõttu, mida ma teile lühidalt ka kirjeldasin, on muudatuste maht *circa* 10 miljonit eurot. 8,5 miljardi euro suuruses riigieelarves on *circa* 40 miljoni euro eest ümbertõstmisi ja muudatusi ministeeriumide haldusalades seega praegu ette nähtud.
Komisjoni liikmed küsisid valitsuse reservi suunatud vahendite kohta. Nagu ma alguses viitasin, Riigi Kinnisavara AS-i vahendid 7,7 miljoni euro ulatuses suunatakse valitsuse reservi. Peamiselt puudutab selle raha võimalik kulutamine Haridus- ja Teadusministeeriumi ning erakoolidega seotud kohtuotsust. Otsus, kui suures ulatuses neid vahendeid reservist kasutatakse, on valitsuse käes ja see on tulevikuteema. Küsiti, mis jäi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis ja Sotsiaalministeeriumis tegemata. See 6 miljonit eurot kaasfinantseerimise jääki tekkis suures osas Rail Balticu eeluuringu teise etapi tööde venimise tõttu. Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarves kõrghariduse õppetoetuste ja stipendiumide 1,9 miljoni euro eest kasutamata jätmise kohta ütlen, et väljamaksmine on vajaduspõhine ja neid taotlusi oli lihtsalt sedavõrd vähe, et see jääk kujunes selliseks. Nüüd on ümbersuunamise ettepanek teile tehtud. Üks küsimus oli India laevakaitsjate perede kohta. Praegu teie ette pandud eelnõuga eraldatakse 14 perele 1000-eurone toetus ja see makstakse välja, kui need muudatused jõustuvad. See on siis ka üks n-ö ümbertõstmisi, kokku on 14 perekonda ja 1000 eurot toetust.
Komisjon langetas konsensuslikud otsused saata eelnõu päevakorda tänaseks, 25. novembriks, ning teha ettepanek kolmas lugemine lõpetada ja panna eelnõu lõpphääletusele. Tänan!

**16:09 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Teile on küsimusi. Andres Ammas, palun!

**16:09 Andres Ammas**
Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav komisjoni esimees! Meil tekkis rahanduskomisjoni tollel istungil minu meelest üks tähelepanuväärne diskussioon, mis võib-olla vääriks ka siin saalis kolleegide tähelepanu. Nimelt arutlesime selle üle, kuidas saaks Riigikogu liige selle eelnõu kohta üldse mõistlikku muudatusettepanekut teha, kui ta ei tea jooksva konto tegelikku seisu. Riigikogu liige ei tea, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumil või Sotsiaalministeeriumil jääb 3 miljonit kasutamata. Riigikogu liige ei saagi näiteks teha ettepanekut kasutada seda hädasolevate põllumeeste toetamiseks. Tõin esimese pähe tulnud näite. Kas siin on teie arvates võimalik tulevikus mingi lahendus leida?

**16:10 Remo Holsmer**
Aitäh! See oli õige viide. Me arutasime, et jooksev saldoandmestik või ministeeriumi jooksev tulude ja kulude informatsioon on küll üleval, aga suure tõenäosusega ükski Riigikogu liige seda iga päev ei jälgi, mis on täiesti mõistetav. Selle informatsiooni liikumist saab kindlasti parandada. Me tõdesime, et kõik Riigikogu liikmed saavad ministeeriumist seda informatsiooni paluda. Kui küsida, kas see peaks toimuma kuidagi proaktiivselt ka ministeeriumide poolt või ülevaate korras näiteks rahanduskomisjonis kas kvartalite või poolaastate kaupa, siis ma usun, et neid ettepanekuid me saame rahanduskomisjonis tulevikus uuesti arutada. Igal juhul on see õige tähelepanek. Sellele, et see info tulevikus paremini liiguks, ma usun, mingit takistust küll ei ole.

**16:11 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Rohkem küsimusi teile ei ole. Kas fraktsioonidel on soovi pidada läbirääkimisi? Läbirääkimiste pidamise soove ei ole. Juhtivkomisjoni ettepanek on viia läbi eelnõu 120 ... Vabandust, muudatusettepanek, õigus! Eelnõu kohta on esitatud üks muudatusettepanek, mille on esitanud rahanduskomisjon, juhtivkomisjoni ettepanek on arvestada täielikult. Juhtivkomisjoni ettepanek on panna ka eelnõu 120 lõpphääletusele.
Head kolleegid, panen hääletusele Vabariigi Valitsuse algatatud 2015. aasta riigieelarve seaduse muutmise seaduse eelnõu 120. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused
Poolt hääletas 58 rahvasaadikut ja vastu 2, erapooletuks jäi 2. Seadus on vastu võetud.

---

## **9.** 16:14 Riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu (97 SE) teine lugemine

**16:14 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Üheksas päevakorrapunkt on Vabariigi Valitsuse algatatud riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu 97 teine lugemine. Ettekandja on rahanduskomisjoni liige Kalvi Kõva.

**16:14 Kalvi Kõva**
Hea aseesimees! Head kolleegid! Niisiis, seaduseelnõu 97, riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu. Seaduseelnõu esimene lugemine toimus siin saalis 21. oktoobril ja muudatusettepanekute esitamise tähtajaks esitasid muudatusettepanekuid Eesti Keskerakonna fraktsioon ja Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon koos eelnõu algatajaga valmistas ette ridamisi muudatusettepanekuid, millest ma nüüd ka räägin. Komisjonis me arutasime muudatusettepanekuid 16. novembri istungil. Olgu teile öeldud – te olete kindlasti sealt tagant riiulitest või elektroonselt töölaualt need muudatusettepanekud ka endale saanud –, et muudatusettepanekuid on kokku 15.
Muudatusettepanekud nr 1, 2, 5 ja 15 on esitanud juhtivkomisjon. Ettepanekud nr 1 ja 2 on tehnilist laadi, nendest ma pikalt ei räägi, küll aga räägin muudatusettepanekust nr 5. Ettepanekuga täpsustatakse lootsi kvalifikatsioonieksami ja lootsitasõidu eksami vastuvõtmise eest võetava riigilõivu määra. Ettepanek on kehtestada eraldi määrad: lootsi kvalifikatsioonieksami vastuvõtmise eest 250 eurot ja lihtsustatud korras kvalifikatsioonieksami vastuvõtmise eest 130 eurot. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi esindaja selgitas komisjoni istungil, et tegemist on suhteliselt harva ettetuleva toiminguga, näiteks võib olla kaheksa lihtsustatud korras eksamit aastas. Peab ütlema, et ka Vabaerakonna esitatud muudatusettepanek nr 4 oli sama sisuga. Nii et komisjon valmistas ette oma muudatusettepaneku, mis haakus Vabaerakonna ettepanekuga. Võib ütelda, et muudatusettepanekut nr 4, mille esitas Vabaerakond, me toetasime osaliselt.
Muudatusettepanekud nr 3, 6 ja 10 ning nr 12 ja 14 on Eesti Vabaerakonna fraktsiooni esitatud. Loomulikult on kõigi nende muudatusettepanekute täpsem sisu ära toodud muudatusettepanekute loetelus, ma ei hakka kõike ette lugema, sest te saate ise seda järele vaadata. Vabaerakonna fraktsiooni esindaja selgitas komisjoni istungil, et ettepanekute esitamisel oli kaks peamist ajendit: esiteks on raske nõustuda algataja esitatud kulupõhise analüüsiga üldkulude komponendi määramise kujundamisel, teiseks on kavandatud tõusud liiga järsud. Sellepärast on need ettepanekud tehtud ja kõik nägid valdavalt ette tõsta aktsiisi vähemas määras. Valitsus, peab ütlema, neid muudatusettepanekuid ei toetanud.
Muudatusettepaneku nr 15 on esitanud rahanduskomisjon ja selles täpsustatakse jõustumissätteid. Nüüd räägin menetluslikest toimingutest. Rahanduskomisjon otsustas teha ettepaneku saata eelnõu teiseks lugemiseks Riigikogu täiskogu päevakorda 25. novembriks 2015 ja teha ettepaneku teine lugemine lõpetada. Need otsused olid konsensuslikud. Aitäh!

**16:19 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Austatud ettekandja, teile on küsimusi. Valeri Korb, palun!

**16:19 Kalvi Kõva**
Ootan küsimusi suure heameelega.

**16:19 Valeri Korb**
Aitäh! Hea kolleeg! Rääkisid peaaegu kõigist muudatusettepanekutest peale nr 11. Tahaksin kuulda, miks siis komisjon seda ettepanekut ei toetanud.

**16:19 Kalvi Kõva**
Vabandust! Nagu ma ütlesin, oli ka Eesti Keskerakonna fraktsiooni ettepanek. See käsitles väga tähtsat riigilõivu. Nimelt, abielukande tegemise eest tõuseb riigilõiv eelnõu kohaselt 30 euroni, aga

muudatusettepaneku kohaselt võiks see olla 20 eurot. Samasisuline muudatusettepanek oli ka Vabaerakonna fraktsioonilt. Selle üle oli komisjonis päris pikk diskussioon. Me saime teada, et kuigi kõik need riigilõivud peaksid olema n-ö kulupõhised, lähtuvalt sellest, kui suur on kulu, on siin ka mõned erandid. Nii ongi, et juba nüüd on see 30 eurot, mis on eelnõus, väiksem kui kulupõhiselt arvestatud summa. See on diskussiooni koht, aga komisjon kahjuks seda muudatusettepanekut ei arvestanud. Nii et mul jääb nüüd ütlemata, kuidas hääled jagunesid, aga muudatusettepanek nr 11, mille oli esitanud Keskerakonna fraktsioon, toetust ei leidnud.

**16:21 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Peeter Ernits, palun!

**16:21 Peeter Ernits**
Lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! Ma küsin ühe spetsiifilise, aga küllalt levinud küsimuse. Teil on siin kirjas, et kui Maanteeamet saadab oma inimese ratastraktori, haagise või millegi muu kontrollimiseks kohapeale, siis senine riigilõiv oli 23 eurot, aga eelnõu järgi on see 40 eurot ja spetsialisti sõidukulud on igal pool üle Eesti 9 eurot 90 senti. Seletage, kuidas see niimoodi saab olla, et 9 euro 90 sendiga saab ükskõik kuhu punkti sõita.

**16:21 Kalvi Kõva**
Aitäh! Tõenäoliselt on siin võetud kõigi spetsialistide sõitudele kulunud summa ja jagatud sõitude arvuga. Meil oleks väga raske kehtestada juhuks, kui spetsialist sõidab Tallinna kesklinna ratastraktorit vaatama, üks riigilõiv, aga kui ta sõidab Nõmmele, siis teine lõiv. Või kui ta Võrumaal ringi sõidab, et siis Võru vallas oleks üks riigilõiv, aga Misso vallas teine. Selle üle meil diskussiooni ei olnud. Kuna te aga muudatusettepaneku välja tõite, siis ütlen, et siin ei ole juttu mitte sellest, kui tehnoülevaatust korraldav ametnik sõidab maakonnakeskusest mingisse vallakeskusesse tehnoülevaatust tegema. Tegelikult on see riigilõiv mõeldud sellise situatsiooni tarvis, kui see liikurmasin, traktor, ei ole registris ja omanik tahab seda registrisse panna, aga selle vana traktoriga on tal väga raske sõita maakonnakeskusesse, kus need ARK-id tavaliselt on, seda registreerima. Sellisel juhul tuleb spetsialist kohale ja kontrollib, kas numbrid on õiged ja vastavad dokumendile. See on selle ettepaneku sisu. Miks siin see 9 eurot 90 senti on? Ma tõesti püüdsin seda seletada.

**16:23 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Raivo Põldaru, palun!

**16:23 Raivo Põldaru**
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Te rääkisite kulupõhisusest. Aga võtame näiteks lennundusseaduse alusel toimiva ametkonna. Paragrahvis 170 räägitakse, et tunnitasu on 31,74 eurot, aga § 171 alusel on tunnitasuks arvutatud 25,81 eurot. Samasugune olukord on Veeteede Ameti toimingute puhul, et tööjõukulu tunnis on erinev. Kas ametnikud on erinevate palkadega? On sellest juttu olnud?

**16:23 Kalvi Kõva**
Kolleeg Andres Ammas juhtis tõesti tähelepanu sellele, kuidas seda arvutatakse, kas on arvestatud rendipindu, büroode hoolduskulusid. Ma pean ütlema, et spetsialistide palkade võrdlus komisjonis suurt diskussiooni ei tekitanud, aga võib arvata, et lennukit kontrollima minev ametnik saab tõenäoliselt rohkem palka kui see, kes kontrollib mingit vähem ohtlikku sõiduriista, näiteks õhupalli.

**16:24 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Raivo Põldaru, palun!

**16:24 Raivo Põldaru**
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Ma vaatan, et samas alalõigus on lennunduse kohta kaks paragrahvi: § 170 lõige 1 ja kohe all on § 171 lõige 1. Veesõidukitega on samamoodi. Kuidas need lõivud ühes ja samas alalõigus nii erinevad on?

**16:25 Kalvi Kõva**
Aitäh! Ma ütlesin, et me seda detailselt ei arutanud, aga ma vaatan komisjoni ametniku poole ja palun, et me esitaksime selle küsimuse Rahandusministeeriumile ja saadaksime vastuse kolleeg Põldarule.

**16:25 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Andres Ammas, palun!

**16:25 Andres Ammas**
Lugupeetav eesistuja! Lugupeetavad rahvaesindajad! Meie menetluses olev eelnõu sisaldab riigilõivumäärade päris jõulist ja Vabaerakonna arvates liiga järsku tõusu. Oleme nii eelnõu esimesel lugemisel kui ka muudatusettepanekuid esitades juhtinud tähelepanu selle seaduse puudustele. Ma tõesti palun lugupeetavatel kolleegidel suhtuda meie ettepanekutesse süvenemisega ja tõsiselt. Ma tänan komisjoni esindajat Kalvi Kõva, kes juba päris täpselt sõnastas meie muudatusettepanekute lähtekohad. Kasutan siiski võimalust nende mõtet täpsustada.
Iseenesest on vajadus riigilõivumäärasid nüüdisajastada meile selge ja seda me ei vaidlusta. Aga me ei ole rahul meetodiga, kuidas seda praegu tehakse. Rahandusministeeriumi esindajad, alates ministrist, on korduvalt rõhutanud, et uute lõivumäärade arvestamisel on lähtutud toimingu tegemisega kaasnevatest otsestest ja kaudsetest kuludest. Rahandusministeerium on andnud muudele ministeeriumidele ette teatud maatriksi, mille alusel sobiv lõivu suurus välja arvutada. See on selline raamatupidajalik, ma ütleksin, ka kaupmehelik mudel, kuidas saavutada maksimaalne tulemus. Häda on selles, et seal on monopoolsetes tingimustes tegutseva kaupmehe loogikale tuginev arvutus, kuidas koorida kliendilt ehk Eesti Vabariigi inimeselt võimalikult paks nahk.
Meie meelest ei ole põhjendatud valitsuse soov arvestada lõivumäärade arvutamisel nii suurel määral üldkulusid, juhtimiskulusid, tugiteenuste kulusid, mitmesuguseid bürookulusid, näiteks sidekulusid. Kui lugeda eelnõu seletuskirja, siis jääb mulje, et meie ministeeriumid ja ametid ainult selleks üldse eksisteerivadki, et välja anda lube, mille eest saab võtta riigilõivu. Kui keegi neid asutusi lubade ja litsentside asjus ei tülitaks, siis ei põleks neis lambid, ei heliseks telefonid, poleks vaja ruume koristada, ei oleks vaja ühtegi ülemust. Absurdne!
Eelnõust paistab tegelikult välja selge soov täita riigikassat. Seletuskiri ütleb, et seda soovitakse teha vähemalt miljoni euro ulatuses. Vähemalt miljoni euro ulatuses! Meenutan, et mõnda lõivu soovitakse eelnõus tõsta rohkem kui kümme korda. Nii et riigieelarvesse tuleb märkimisväärne summa kokku küll. Aga tegelikult on selline tõstmine minu hinnangul üsna salakaval meetod, kuidas riigieelarvet täita. Niisama salakaval nagu kas või kütuseaktsiisi tõstmine, mida me siin mõni hetk tagasi arutasime. Tahan korrata esimesel lugemisel öeldut, et kui siit Toompea künkalt seda riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu vaadata, siis võib, jah, tunduda, et neid litsentse, nimemuudatusi ja kõike muud on vaja teha küllaltki harva ja no mis tähtsust sellel ikka on, kui palju nende eest maksta tuleb. Aga tegelikult on vastupidi, konkreetsele inimesele või ettevõttele on see lõivumäär oluline. Peale selle on siin minu arvates veel üks oluline aspekt, võib-olla on see isegi kõige olulisem: Eesti riigil ei sobi oma inimestega käituda nagu ahne kaupmees, kes monopoolse seisundi abil rikastub. Aitäh!

**16:29 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Rohkem kõnesoove ei ole. Eelnõu kohta on esitatud 15 muudatusettepanekut. Läheme muudatusettepanekute läbivaatamise juurde. Esimese muudatusettepaneku on esitanud rahanduskomisjon, juhtivkomisjoni ettepanek on täielikult arvestada. Teine muudatusettepanek on samuti rahanduskomisjoni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Kolmanda muudatusettepaneku on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon, juhtivkomisjoni ettepanek on jätta arvestamata. Neljanda muudatusettepaneku on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon, juhtivkomisjoni ettepanek on osaliselt arvestada. Viies muudatusettepanek on rahanduskomisjoni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Kuues muudatusettepanek on Eesti Vabaerakonna fraktsiooni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Andres Ammas, palun!

**16:30 Andres Ammas**
Lugupeetav eesistuja, palun panna see ettepanek hääletusele!

**16:30 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Paneme selle muudatusettepaneku ... Kalvi Kõva, palun!

**16:30 Kalvi Kõva**
Aitäh! Palun Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni nimel viis minutit vaheaega!

**16:30 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Vaheaeg viis minutit.
V a h e a e g

**16:35 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Head kolleegid, panen hääletusele kuuenda muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt hääletas 16 rahvasaadikut, vastu 50, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Seitsmes muudatusettepanek, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Andres Ammas, palun!

**16:36 Andres Ammas**
Palun panna see ettepanek hääletusele!

**16:36 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Panen hääletusele seitsmenda muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt hääletas 16 Riigikogu liiget, vastu oli 49, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Kaheksas muudatusettepanek, mille on samuti esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Andres Ammas, palun!

**16:37 Andres Ammas**
Palun see ettepanek samuti hääletusele panna!

**16:38 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Head kolleegid, panen hääletusele kaheksanda muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt hääletas 16 rahvasaadikut, vastu oli 50, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
Üheksas muudatusettepanek, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Andres Ammas, palun!

**16:39 Andres Ammas**
Tänan! Palun ka see ettepanek hääletusele panna!

**16:39 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Panen hääletusele üheksanda muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt hääletas 16 rahvasaadikut, vastu oli 48, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.

Kümnes muudatusettepanek, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Andres Ammas, palun!

**16:40 Andres Ammas**

Palun kümnes ettepanek hääletusele panna!

**16:40 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Aitäh! Panen hääletusele kümnenda muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt hääletas 16 rahvasaadikut, vastu oli 48, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
11. muudatusettepaneku on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Mailis Reps, palun!

**16:41 Mailis Reps**

Aitäh, lugupeetud juhataja! Palun seda ettepanekut hääletada!

**16:41 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Panen hääletusele 11. muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Keskerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjon ei ole muudatusettepanekut arvestanud. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt hääletas 20 rahvasaadikut, vastu 48, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
12. muudatusettepanek, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Andres Ammas, palun!

**16:42 Andres Ammas**

Palun ka see ettepanek, mis käsitleb abielukannet, hääletusele panna!

**16:42 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Panen hääletusele 12. muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt hääletas 20 rahvasaadikut, vastu oli 47, erapooletuks jäi 1. Ettepanek ei leidnud toetust.
13. muudatusettepanek, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Andres Ammas, palun!

**16:43 Andres Ammas**

Palun panna 13. ettepanek hääletusele!

**16:43 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Panen hääletusele 13. muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Ettepaneku poolt hääletas 19 rahvasaadikut, vastu oli 49, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.
14. muudatusettepanek, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Andres Ammas, palun!

**16:44 Andres Ammas**

Palun panna hääletusele see seaduse jõustumist käsitlev ettepanek!

**16:44 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Panen hääletusele 14. muudatusettepaneku, mille on esitanud Eesti Vabaerakonna fraktsioon. Juhtivkomisjoni seisukoht on jätta arvestamata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Ettepaneku poolt hääletas 19 rahvasaadikut, vastu oli 49, erapooletuks ei jäänud keegi. Ettepanek ei leidnud toetust.

Viimase, 15. muudatusettepaneku on esitanud rahanduskomisjon. Juhtivkomisjoni seisukoht on arvestada täielikult.

Head kolleegid, me oleme läbi vaadanud kõik muudatusettepanekud. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 97 teine lugemine lõpetada. Teine lugemine on lõpetatud ja üheksas päevakorrapunkt käsitletud.

---

## **10.** 16:46 Välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (70 SE) teine lugemine

**16:46 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Me läheme kümnenda päevakorrapunkti juurde. Algab Vabariigi Valitsuse algatatud välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 70 teine lugemine. Ettekandja on kultuurikomisjoni liige Krista Aru. Palun!

**16:46 Krista Aru**

Austatud juhataja! Head rahvaesindajad! Välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu esitas Vabariigi Valitsus 2015. aasta 18. augustil. Eelnõu eesmärk on võtta Eesti õigusesse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta. Eelnõus täpsustatakse välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise protsesse alates pädevate asutuste infovahetuse tihendamisest – eriti oluline ja uus on hoiatusmehhanismi loomine – ühiste koolitusraamistike ja eksaminõuete kasutuselevõtuni. Direktiiviga kehtestatakse uus mehhanism, mille abil soovitakse tagada, et liikmesriigid ei kehtestaks kutsealadel töötada soovijaile põhjendamatuid kvalifikatsiooninõudeid, mis piiravad ligipääsu kutsealadel töötamisele. Teine oluline uuendus on see, et kvalifikatsioonide lihtsama ja kiirema tunnustamise eesmärgil võetakse kasutusele uus mõiste – Euroopa kutsekaart.

Eelnõu esimene lugemine Riigikogu täiskogus toimus 30. septembril ja muudatusettepanekute esitamise tähtajaks määrati 14. oktoober kell 17. Riigikogu liikmed, fraktsioonid ega komisjonid muudatusettepanekuid ei esitanud, kuid Haridus- ja Teadusministeerium esitas eelnõu kohta kaks muudatusettepanekut. Kultuurikomisjon arutas eelnõu 17. novembril ning otsustas teha 12 muudatusettepanekut. 17. novembri kultuurikomisjoni koosolekul osalesid ka Haridus- ja Teadusministeeriumi kõrghariduse osakonna nõunik Tiia Raudma, kes on olnud selle seaduse muutmise töörühma juht, ning õigusosakonna jurist Kadi Mölder. Mõlemad kohalolnud vastasid kultuurikomisjoni liikmete küsimustele. Küsimused, mida kultuurikomisjoni liikmed esitasid, puudutasid eelkõige Eesti enda asutuse tehtavaid valikuid ja valitava isiku tunnustamist, mis tegelikult ei seondunud otseselt selle seaduseelnõuga.

Muudatusettepanekud, mille on esitanud kultuurikomisjon – neid on kokku 12 –, on suures osas normitehnilised ja täpsustavad ning muudavad selle seaduseelnõu paremini loetavaks ja kergemini mõistetavaks.

Võib-olla kõige olulisem ja ka põhimõttelise tähtsusega ongi muudatusettepanek nr 1. Ma katsun seda väga lihtsalt selgitada. Sellega täpsustatakse tööaja mõistet ja tehakse seadusesse selline parandus, et see mõiste hõlmaks ka FIE-sid, kes töötavad või võivad töötada osalise tööajaga, ja halduslepingu alusel töötavaid inimesi, kes ei pruugi meie tööseaduste praeguse sõnastuse alusel olla selle mõistega hõlmatud.

Muudatusettepanek nr 2, mille ka kultuurikomisjon läbi rääkis ja millega konsensuslikult kõik nõus olid, kaasa arvatud Haridus- ja Teadusministeeriumi juristid, teeb jällegi täpsustuse seaduse loetavuse huvides. See avab viite Euroopa Liidu õigusaktile, kus on juttu siseturu infosüsteemist, et inimene, kes seadust loeb, saaks aru, millest on jutt, mitte ei peaks hakkama otsima mingit viidet Euroopa Liidu õigusaktile. Räägitakse siin, jah, siseturu infosüsteemist. Muudatusettepanek nr 3 täpsustab täpselt

samamoodi seaduseelnõu tekstis esitatud viidet, sest see viide oli hõlmavam, kui seaduseelnõu ise ette nägi. Muudatusettepanek nr 4 täpsustab Vabariigi Valitsusele antava volituse ulatust, sest praegu esitatud kujul oleks see jäänud veidi arusaamatuks.
Muudatusettepanekud nr 5–10 on normitehnilised muudatused, mis muudavad teksti õiguslikult selgemaks, aga ka paremini loetavaks. Täiendatakse mitmeid seaduse aluseid, ühtlustatakse teksti ning ühed ja samad viited koondatakse ühte punkti. Selle tõttu muutub ka kogu seaduseelnõu numeratsioon. Samuti kirjutatakse lahti näiteks viited haldusmenetluse seaduse paragrahvidele, mis ei ole tekstis lahti kirjutatud.
Kõik need kümme muudatusettepanekut peaksid kultuurikomisjoni arusaama ja ühtse tõlgendamise valguses muutma selle küllaltki keerulise seaduseelnõu loetavamaks ja paremini arusaadavaks, sest kui vaadata ka sisuliselt, siis seaduseelnõuga muudetakse ju veel 36 seadust. Arusaadavus on väga oluline.
Kaks muudatusettepanekut, nr 11 ja 12, mille esitas Haridus- ja Teadusministeerium oma eraldi kirjas, tulenevad sellest, et sellesama seadusmuudatusega püütakse noorsootöö seadusesse viia ühe registri või andmebaasi kasutamise mõiste, mis peaks andma Eesti Noorsootöö Keskusele ja tema kontrollitavatele noorte- ja projektlaagri korraldamist taotlevatele asutustele ja isikutele võimaluse ennast korrektselt seaduse alusel registreerida. Nimelt on sellel puhul tegemist majandustegevuse seadustiku üldosa seadusega, mis näeb ette, et kui noorte- ja projektlaagritel ei ole eraldi registrit, siis peaksid need olema registreeritud üldises majandustegevuse registris. Aga Haridus- ja Teadusministeeriumil on teatavasti olemas hariduse infosüsteem ehk EHIS, mille üheks liigenduseks saab selliste noorte- ja projektlaagrite registreerimiskaust. Nende laagrite registreerimine ei peaks käima mitte majandustegevuse registris, vaid EHIS-e registris, et need laagrid oleksid kõik koondatud ühte kohta.
Muudatusettepanek nr 12 puudutab selle seaduse jõustumist, seda, millal see peaks toimuma. Palutakse pikendada jõustumise aega 18. jaanuarini. Esialgu oli ette nähtud seadus jõustada 1. jaanuaril 2016. aastal. Aga 18. jaanuar on pakutud tulenevalt sellest, et Haridus- ja Teadusministeerium ei pruugi kõikide rakendussätete väljatöötamisega 1. jaanuariks valmis jõuda. Siin on tehtud üks erand. See puudutab kutseõppeasutusi ja on seotud kutseõppeasutuste üleminekuperioodi osalise pikendamisega. Siin on äärmiselt oluline, et jõustumine toimuks 1. jaanuaril 2016. Nii et on kaks jõustumisaega: 1. jaanuar 2016 ja 18. jaanuar 2016.
Kõige rohkem, ma ei julgeks öelda, et eriarvamusi, aga hääletamist tingiski komisjonis muudatusettepanek nr 11, millega püütakse korrigeerida ka EHIS-e andmebaasi rakendumist. Seda me komisjonis arutasime. Me rääkisime ka Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajatega, et see ei ole päris selle seaduse ülesanne, kuid tulenevalt sellest, et EHIS-t on vaja projekt- ja noortelaagrite puhul rakendada, ja oluline on, et Haridus- ja Teadusministeeriumil toimiks siin selline andmebaas, oli ka komisjon sellega nõus. Aitäh!

**16:58 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Teile on küsimus. Peeter Ernits, palun!

**16:58 Peeter Ernits**
Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Tegemist on eurodirektiivi ülevõtmisega. Muljet avaldas, et ükski fraktsioon ega rahvasaadik ei teinud ühtegi ettepanekut, kuigi komisjonist ettepanekuid lõpuks tuli. Kuidas Euroopa Komisjon vaatab selle peale, kui me seda direktiivi natuke kohendame? Kas see on üldse n-ö eurokõlblik?

**16:58 Krista Aru**
Aitäh, hea küsija! Mina ei oska vastata, kuidas Euroopa Komisjon sellele vaatab. Aga kindlasti oli see kohendamine Eesti enda huvides igati asjakohane. Seadussätted, mis käsitlevad ühte ja sama teemat, on nüüd ühes ja samas punktis, ka lugejale on see seadustekst paremini arusaadav. See oli põhjendatud ja kindlasti vajalik.

**16:59 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Teile rohkem küsimusi ei ole. Kas kolleegidel on soovi läbirääkimisi pidada? Kõnesoove ei ole. Me läheme muudatusettepanekute läbivaatamise juurde. Nagu juba öeldud, muudatusettepanekuid on 12. Esimese muudatusettepaneku on esitanud kultuurikomisjon, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult

arvestada. Teise muudatusettepaneku on esitanud kultuurikomisjon, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Kolmanda muudatusettepaneku on esitanud kultuurikomisjon, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Neljas muudatusettepanek on samuti kultuurikomisjoni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Viies muudatusettepanek on kultuurikomisjoni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Kuues muudatusettepanek on kultuurikomisjoni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Seitsmes muudatusettepanek on kultuurikomisjoni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Kaheksas muudatusettepanek on kultuurikomisjoni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Üheksas muudatusettepanek on kultuurikomisjoni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Kümnes muudatusettepanek on kultuurikomisjoni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. 11. muudatusettepanek on kultuurikomisjoni esitatud, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. 12. muudatusettepaneku on samuti esitanud kultuurikomisjon, juhtivkomisjoni seisukoht on täielikult arvestada. Oleme muudatusettepanekud läbi vaadanud. Juhtivkomisjoni ettepanek on seaduseelnõu 70 teine lugemine lõpetada. Teine lugemine on lõpetatud ja kümnenda päevakorrapunkti käsitlemine samuti.

---

## **11.** 17:01 Elektroonilise side seaduse ning elektroonilise side seaduse ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse muutmise seaduse eelnõu (51 SE) teine lugemine

**17:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder**

Me läheme 11. päevakorrapunkti juurde. Algab Vabariigi Valitsuse algatatud elektroonilise side seaduse ning elektroonilise side seaduse ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse muutmise seaduse eelnõu 51 teine lugemine. Ettekandja on majanduskomisjoni liige Erki Savisaar.

**17:01 Erki Savisaar**

Austatud juhataja! Lugupeetud Riigikogu! Majanduskomisjon arutas elektroonilise side seadusega seonduvaid teemasid viimati oma 17. novembri istungil. Põhiliselt käis arutelu *must-carry*-teemade üle. Räägiti sellest, kui palju üldse peaks neid teemasid reguleerima. Muudes küsimustes suurt diskussiooni ei tekkinud. Kuna selle seadusega soovitakse edasi lükata universaalteenuse rakendumist, siis otsustati, et see seadus peab jõustuma kindlasti 1. jaanuaril 2016. Kuna menetluses on veel ka teine elektroonilise side seaduse muutmise seaduse eelnõu, siis enam vaidlust tekitavad teemad liideti sinna juurde ja nende arutamist jätkatakse seaduseelnõu 130 menetluse raames. Muudatusettepanekuid fraktsioonidelt ei saabunud. Küll aga tehti komisjonis kolm muudatusettepanekut. Kõigepealt leiti, et jälituslogide säilitamise tähtaeg jäägu esialgu viie aasta peale, sest ei jõutud ühtsele seisukohale, kes peaks neid logisid hoidma. Ühtsele seisukohale loodetakse jõuda seaduseelnõu 130 menetluse käigus. Teiseks tehti normitehnilisi parandusi: parandati ära üks komaviga ja eelnõule lisati jõustumissäte. Komisjon võttis vastu otsuse saata eelnõu 51 täiskogusse teisele lugemisele 25. novembriks ning teeb ettepaneku eelnõu teine lugemine lõpetada. Kui teine lugemine lõpetatakse, on meil ettepanek panna eelnõu 51 kolmandale lugemisele 9. detsembril. Kõik otsused olid konsensuslikud. Aitäh!

**17:04 Aseesimees Jüri Ratas**

Tänan, hea ettekandja! Kas on küsimusi? Küsimusi ei ole. Kas soovitakse läbirääkimisi pidada? Läbirääkimisi pidada ei soovita.
Alustame eelnõu 51 muudatusettepanekute läbivaatamist. On laekunud kolm muudatusettepanekut, kõik need on juhtivkomisjonilt ja kõiki on täielikult arvestatud. Oleme muudatusettepanekud läbi vaadanud.
Juhtivkomisjoni seisukoht on, et eelnõu teine lugemine tuleks lõpetada. Eelnõu teine lugemine on lõpetatud ja 11. päevakorrapunkti käsitlemine samuti.

---

## **12.** 17:05 Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (73 SE) teine lugemine

**17:05 Aseesimees Jüri Ratas**
Liigume 12. päevakorrapunkti juurde. Algab Vabariigi Valitsuse algatatud tervishoiuteenuste korraldamise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 73 teine lugemine. Palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli sotsiaalkomisjoni liikme Liina Kersna!

**17:05 Liina Kersna**
Hea eesistuja! Austatud kolleegid! Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu algatas Vabariigi Valitsus k.a 18. augustil ja esimene lugemine toimus siin 30. septembril. Sotsiaalkomisjon arutas teist lugemist ette valmistades seda eelnõu neljal istungil, kus osales ka Sotsiaalministeeriumi tervisesüsteemi arendamise osakonna tervishoiuvõrgu juht Heli Paluste, kes tutvustas komisjonile ministeeriumi ettepanekuid eelnõu muutmiseks.
Muudatusettepanekute esitamise tähtajaks, 14. oktoobriks, Riigikogu liikmed, komisjonid ega fraktsioonid eelnõu kohta muudatusettepanekuid ei esitanud.
Sotsiaalkomisjon vormistas Sotsiaalministeeriumi ettepanekute alusel eelnõu kohta kolm muudatusettepanekut. Esiteks teeb komisjon ettepaneku anda eelnõuga kiirabibrigaadi pidavale juriidilisele isikule õiguse patsiente vedada ka operatiivvalvevälise auto või kiirabibrigaadiga. Tervishoiuteenuse osutajad, kellel endil transpordivahendit ei ole, kasutavad sageli transpordiks kiirabibrigaadi. Terviseameti andmetel olid möödunud aastal vaid 1% kõigist väljakutsetest transpordikutsed.
Teiseks teeb komisjon ettepaneku viia ravikindlustuse seadus kooskõlla Euroopa sotsiaalkindlustuskoodeksiga, mis jõustus Eesti suhtes juba 2005. aastal. Ravikindlustuse seaduse järgi on kindlustatud isikul õigus saada haigushüvitist kokku mitte rohkem kui 250 kalendripäeva kalendriaastas. Euroopa sotsiaalkindlustuskoodeks lubab piirata haigushüvitise maksmise perioodi – iga haigusjuhtumi kohta 182 päeva –, kuid ei sätesta päevade arvu ülemist piiri ühes kalendriaastas. Eesti Haigekassa hinnangul ei oleks muudatuse mõju haigekassa eelarvele märkimisväärne, töövõimetushüvitise eelarvele oleks mõju 0,005%.
Kolmas muudatusettepanek puudutab jõustumistähtaegu. Komisjoni ettepaneku kohaselt on planeeritud ravikindlustuse seaduse muudatus jõustada 1. jaanuarist 2016, et anda aega kohandada Eesti Haigekassa IT-süsteeme. Mõistlik üleminekuaeg on vaja jätta ka pereõe ravimi väljakirjutamise õiguse ja eriala lisapädevusega seonduva muudatuse jõustumiseks ja rakendamiseks. Komisjon teeb ettepaneku jõustada neid teemasid reguleerivad punktid 1. märtsil 2016.
Juhtivkomisjon otsustas konsensuslikult saata eelnõu teisele lugemisele Riigikogu täiskogu päevakorda tänaseks, 25. novembriks. Komisjon teeb ettepaneku teine lugemine lõpetada. Kui teine lugemine lõpetatakse, teeb komisjon ettepaneku saata eelnõu Riigikogu täiskogu päevakorda kolmandaks lugemiseks 9. detsembriks. Aitäh!

**17:08 Aseesimees Jüri Ratas**
Head ametikaaslased, kas teil on ettekandjale küsimusi? Küsimusi ei ole. Ma tänan ettekandjat! Kas soovitakse läbirääkimisi pidada? Läbirääkimisi pidada ei soovita.
Vaatame läbi seaduseelnõu 73 muudatusettepanekud. On laekunud kolm muudatusettepanekut, kõik juhtivkomisjonilt ehk sotsiaalkomisjonilt ja kõik on täielikult arvestatud. Muudatusettepanekud on läbi vaadatud.
Juhtivkomisjoni seisukoht on, et eelnõu teine lugemine tuleks lõpetada. Teine lugemine on lõpetatud ja 12. päevakorrapunkti käsitlemine samuti.

---

## **13.** 17:09 Sotsiaalseadustiku üldosa seaduse eelnõu (93 SE) teine lugemine

**17:09 Aseesimees Jüri Ratas**
Liigume 13. päevakorrapunkti juurde. Algab Vabariigi Valitsuse algatatud sotsiaalseadustiku üldosa seaduse eelnõu 93 teine lugemine. Palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli sotsiaalkomisjoni esimehe Aivar Koka!

**17:09 Aivar Kokk**

Hea juhataja! Head kolleegid! Sotsiaalseadustiku üldosa seaduse eelnõu esimene lugemine toimus 28. oktoobril ja muudatusettepanekute esitamise tähtajaks määrati 11. november kell 17.15. Riigikogu liikmed, komisjonid ega fraktsioonid eelnõu kohta muudatusettepanekuid ei esitanud. Sotsiaalkomisjon arutas eelnõu teise lugemise ettevalmistamist kahel istungil: 17. ja 23. novembril. 17. novembri istungil osales Sotsiaalministeeriumi õigusnõunik Jaanus Põldmaa. 17. novembri istungil arutas komisjon eelnõu edasist menetlemist ning otsustas saata eelnõu teisele lugemisele 25. novembriks ning teha ettepaneku eelnõu teine lugemine lõpetada. 23. novembri istungil kiideti heaks eelnõu menetlusdokumendid. Eelnõus on tehtud keelelised parandused, mis on tekstis alla joonitud. Komisjoni otsused ja ettepanekud olid järgmised. Sotsiaalkomisjon otsustas saata eelnõu teiseks lugemiseks Riigikogu täiskogu päevakorda 25. novembriks ning teha ettepaneku teine lugemine lõpetada. Kui eelnõu teine lugemine lõpetatakse, teeb komisjon ettepaneku saata eelnõu Riigikogu täiskogu päevakorda kolmandaks lugemiseks 9. detsembriks. Aitäh!

**17:10 Aseesimees Jüri Ratas**

Hea ettekandja, ma tänan teid! Küsimusi ei ole. Kas soovitakse läbirääkimisi pidada? Läbirääkimisi pidada ei soovita. Eelnõu 93 kohta muudatusettepanekuid laekunud ei ole. Juhtivkomisjoni seisukoht on, et teine lugemine tuleks lõpetada. Teine lugemine on lõpetatud ja 13. päevakorrapunkti käsitlemine samuti.

---

## **14.** 17:11 Riigikogu otsuse "Riigi 2014. aasta majandusaasta koondaruande kinnitamine" eelnõu (85 OE) esimene lugemine

**17:11 Aseesimees Jüri Ratas**

Liigume 14. päevakorrapunkti juurde. Algab Vabariigi Valitsuse esitatud Riigikogu otsuse "Riigi 2014. aasta majandusaasta koondaruande kinnitamine" eelnõu 85 esimene lugemine. Enne, kui me asume seda menetlema, lubage teile lühidalt tutvustada menetluse korda. Nimelt, esimene lugemine käib Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 98 alusel. Kõigepealt on eelnõu algataja ettekanne, mis kestab kuni 20 minutit, siis on juhtivkomisjoni ettekanne, mis kestab samuti kuni 20 minutit, ja peale seda saab ettekandjale küsimusi esitada. Nagu meil tavaks on saanud, saab esitada kuni kaks suulist küsimust. Peale seda on läbirääkimiste voor, kus sõna võivad võtta üksnes fraktsioonide esindajad. Mul on hea meel paluda Riigikogu kõnetooli rahandusminister Sven Sester. Palun!

**17:12 Rahandusminister Sven Sester**

Austatud juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! Annan teile ülevaate riigi 2014. aasta ehk eelmise aasta majandusaasta koondaruandest, mille eelnõu kannab numbrit 85. Üldjoontes võib öelda, et riigi möödunud aasta areng oli positiivne: majandus kasvas, majandusaktiivsus püsis stabiilne, tööhõive suurenes, tööpuudus vähenes, hinnatõus peatus ja palgatulu reaalkasv kiirenes.
Riigi majandusaasta koondaruanne on kokku pandud kõigi avaliku sektori üksuste aruandluse alusel. See koosneb tegevusaruandest ja raamatupidamisaruandest ning sisaldab andmeid riigi, kohalike omavalitsuste, valitsussektori ja avaliku sektori kohta tervikuna. Tegevusaruanne annab ülevaate riigi olulisematest majandusnäitajatest ning riigi sisekontrollisüsteemidest 2014. aastal. Samuti sisaldab see ministeeriumide ja Riigikantselei esitatud tegevuskavade täitmise ülevaadet. Aruandes on esmakordselt eraldi peatükina ülevaade valitsussektori töötajate arvust, tööjõukuludest ja keskmisest palgast.
Riigil oli 2014. aasta 31. detsembri seisuga varasid kokku 15,4 miljardi euro väärtuses, millest enamiku moodustas põhivara. Võrreldes eelmise perioodiga kasvas varade väärtus 3 miljardi euro võrra ning seda peamiselt riigimetsa väärtuse ümberhindamise tõttu. Kohustusi oli kokku 6,3 miljardi euro väärtuses ning need olid eelmise perioodiga võrreldes kasvanud 0,9 miljardi euro võrra. Kohustustest suurema osa moodustasid pikaajalised kohustused summas 4,7 miljardit eurot. Möödunud aastal laekus riigieelarvesse tulusid 7,9 miljardit eurot ehk 98,2% esialgu planeeritust. Võrreldes 2013. aastaga laekus tulusid 206,5 miljonit eurot ehk 2,7% enam. Maksutulusid koos edasiantavate maksudega laekus 6,6 miljardit eurot ehk 100,3% eelarvest. Mittemaksulisi tulusid laekus 1 miljard eurot ehk 87,5% aastaks kavandatust. Mittemaksulistest tuludest jäi eelarve ootustele alla toetuste laekumine, moodustades 81,2% eelarves planeeritust. Võrreldes 2013. aastaga vähenes toetuste maht 315,3 miljoni euro võrra

ehk 30,1%. Peamine kahanemise põhjus oli välisvahendite tagasihoidlik laekumine Euroopa Liidult. Eelmise perioodi, 2007–2013, struktuuritoetused olid lõpukorral ja uue perioodi, 2014–2020, vahendite kasutuselevõtuga läks oodatust kauem aega.
Kuludeks ja investeeringuteks suunati 2014. aastal 7,8 miljardit eurot, võrreldes 2013. aastaga oli kulusid 196 miljoni euro võrra rohkem. Kõige enam suunas riik vahendeid sotsiaalkaitse valdkonda, nende maht oli 2,6 miljardit eurot, kasvades aastaga 7,5%. Pensione maksti eelmisel aastal 1,5 miljardi euro eest ehk 5,8% rohkem kui 2013. aastal. Kulude mahult järgmised olid üldised valitsussektori teenused (1,4 miljardit eurot) ja tervishoiuvaldkond (1 miljard eurot). Kõige rohkem ehk ligikaudu 20% kasvas kulude maht riigikaitses.
Ministeeriumide valitsemisalade, Riigikantselei ja põhiseaduslike institutsioonide kasutamata jäänud vahendeid toodi 2015. aastasse üle summas 501,8 miljonit eurot. Ülekantud vahendite osakaal moodustas 6% kinnitatud eelarvest ja oli varasemate aastatega võrreldes mõnevõrra väiksem.
2014. aastal jõudis valitsussektori eelarve taas nominaalse ülejäägini, ulatudes Statistikaameti esialgsete andmete kohaselt 0,6%-ni SKT-st ehk 121 miljoni euroni. 2014. aasta riigieelarve koostamisel prognoositi eelarve puudujäägiks 0,3%. Nagu ma ütlesin, kokkuvõttes oli ülejääk 0,6%. Ülejääk saavutati tänu prognoositust paremale maksulaekumisele, eelkõige pean silmas juriidilise isiku tulumaksu ja käibemaksu.
Riigi majandusaasta koondaruande juurde kuulub ka Riigikontrolli aruanne, millest riigikontrolör teeb järgmises päevakorrapunktis põhjalikuma ülevaate. Lühidalt võib öelda, et Riigikontrolli esitatud kontrolliaruande järgi on riigi 2014. aasta raamatupidamise aastaaruanne olulises osas õige ning riigi olulisemad majandustehingud sooritatud riigieelarve seadusest lähtudes. Riigikontroll tõi esile mõned positiivsed muudatused. Riigieelarve täitmise aruande esitlusviisi on parandatud, riigiasutuste tulude ja kulude planeerimine on täpsem, aasta-aastalt eksitakse vähem riigihangete seaduse vastu.
Samas tegi Riigikontroll oma aruandes ka tähelepanekuid. Näiteks soovitas Riigikontroll parandada riigieelarve täitmise aruande esitlusviisi ja suurendada sellega veelgi eelarve kasutamise läbipaistvust. Samuti juhtis Riigikontroll tähelepanu riigi pikaajaliste rendilepingute kajastamisele riigile võimalikult kahjulikest tingimustest tulenevalt. Kuigi riigiasutuste hanketegevus on paranenud, soovitas Riigikontroll veelgi suurendada järelevalvet hanketegevuse üle. 2015. aasta koondaruannet koostades täiendame eelarve täitmise aruannet selgitustega ning lisame viited detailsele infole. Alates 2015. aastast oleme rakendanud oma analüüsivõimekust rendilepingutega seotud kitsaskohtade kaotamiseks, ühtlasi nõustame ja koolitame riigihangete valdkonnas nii hankijaid kui ka pakkujaid.
Eelnevat arvesse võttes teen Riigikogule ettepaneku kinnitada riigi 2014. aasta majandusaasta koondaruanne ja suunata riigi konsolideerimata rahavooline ülejääk summas 24,7 miljonit eurot stabiliseerimisreservi.
Austatud Riigikogu! Eesti on oma majandust edendanud konservatiivse fiskaalpoliitika põhimõtetest lähtuvalt ja jätkab seda ka tulevikus. Tänan tähelepanu eest!

**17:18 Aseesimees Jüri Ratas**

Austatud minister, ma tänan teid! Teile on ka küsimus. Krista Aru, palun!

**17:18 Krista Aru**

Aitäh! Austatud rahandusminister! Kuidas nende riigihangetega on, kas riigihangete seadust hakatakse uuesti üle vaatama ja muutma? Millised võiksid need muudatused teie hinnangul olla? Kas ja kui jõuliselt hakatakse riigis rakendama nutihankeid ja üha rohkem e-hankeid?

**17:18 Rahandusminister Sven Sester**

Aitäh teile selle küsimuse eest! Riigihangete valdkond kui selline allub ministeeriumide kontekstis riigihalduse ministrile. Minu informatsiooni järgi on riigihangete seaduse võimalik muutmine praegu täiesti aktuaalne, see on teemana üleval. Isegi olen kohtunud näiteks Rektorite Nõukoguga just eurotoetuste ja riigihangetega seonduvate küsimuste arutamiseks. Ma tean, et seesama nõukogu on kohtunud ka riigihalduse ministriga, kes hakkab olema vastutav minister. Nii et teema on aktuaalne ja tuleb lähiajal ka Riigikogu menetlusse.

**17:19 Aseesimees Jüri Ratas**

Austatud minister, tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli rahanduskomisjoni esimehe Remo Holsmeri!

**17:19 Remo Holsmer**

Lugupeetud istungi juhataja! Head kolleegid! Teie ees on riigi 2014. aasta majandusaasta koondaruande kinnitamise otsus. Ülevaate sellest aruandest andis juba rahandusminister, ma kirjeldan siis arutelusid komisjonis.

Rahanduskomisjon arutas seda otsuse eelnõu 29. septembril. Algataja esindajana tutvustas eelnõu Rahandusministeeriumi nimel riigi pearaamatupidaja Juta Maar ja koondaruande juurde kuuluvat Riigikontrolli kontrolliaruannet riigi raamatupidamise aastaaruande kohta tutvustas riigikontrolör Alar Karis. Eelnõu esitamise eesmärk on võimaldada Riigikogul teostada valitsuse kontrollimise funktsiooni, anda valitsusele võimalus selgitada oma tegevust aruandeaastal ning esitada Riigikogule informatsiooni uute eelarveliste otsuste tegemiseks. Riigikontroll tõi oma märkustes välja, et riigi 2014. aasta raamatupidamise aastaaruanne on olulises osas õige, st aruanne kajastab õigesti ja õiglaselt riigi finantsseisundit ning lõppenud aruandeperioodi majandustulemusi ja rahavoogusid.

Teemad, mida me tol istungil komisjonis käsitlesime, olid järgmised. Kõne all olid viited konkreetsetele majanduskasvunäitajatele ning riigi maksutulude laekumistele ja nende prognoosile. Prognoosid on läinud aasta-aastalt täpsemaks, ka kulude prognoosid. Komisjon arutas, mida teha, et aasta lõpus valitsusasutuste, ministeeriumide n-ö jääke liiga kergekäeliselt kulutama ei hakataks. Komisjoni liikmed küsisid ka eelarvenõukogu arvamust valitsussektori struktuurse positsiooni kohta. Infomaterjali selle kohta oli rahanduskomisjon kohtumisele esitanud.

Nüüd Riigikontrolli tähelepanekutest või märkustest. Lühidalt minister neid juba kirjeldas. Riigikontroll on n-ö defineerinud need positsioonid, mida võiks eelarvestamisel parandada. Esimene punkt on jätkata eelarve ja selle täitmise aruande läbipaistvuse ja arusaadavuse parandamist. Eks siin ole ka Riigikogul oma roll, et riigieelarve seaduse eelnõu oleks arusaadav ja mõistetav ning annaks täpselt edasi neid eesmärke, mida soovitakse eelarvega saavutada, ja poliitikaid, mida soovitakse muuta. Teiseks, Riigikontroll märkis, et riigiasutusi tuleks suunata hoiduma riigile kahjulikest pikaajalistest rendilepingutest, mis on täiesti arusaadav ja loogiline tähelepanek, korrastada riigiasutuste liikmesust mittetulundusühingutes, mis on jällegi igati mõistlik, ja parendada järelevalvet riigiasutuste hanketegevuse üle ning osapooli nõustada. Need olid Riigikontrolli tähelepanekud. Põgusalt minister siin neile vastas ja nende üle me ka komisjonis päris põhjalikult arutlesime. Ma juba viitasin, et planeerimisest ja ülekantavatest kuludest rääkides mainiti aasta lõpu võimalikke ebamõistlikke kulusid, kui mõnel asutusel on jääk tekkinud. Selline oli see arutelu lühidalt kokkuvõetuna.

Komisjon langetas konsensuslikult järgmised otsused: saata eelnõu päevakorda tänaseks, 25. novembriks, teha ettepanek esimene lugemine lõpetada ning muudatusettepanekute esitamise tähtajaks määrata 4. detsember kell 16. Tänan!

**17:24 Aseesimees Jüri Ratas**

Hea ettekandja, ma tänan teid! Küsimusi ei ole. Kas fraktsioonide esindajad soovivad läbirääkimisi pidada? Läbirääkimisi pidada ei soovita. Juhtivkomisjoni ettepanek on, et otsuse eelnõu 85 esimene lugemine tuleks lõpetada. Määran eelnõu 85 muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 4. detsembri kell 16. Esimene lugemine on lõpetatud ja 14. päevakorrapunkti käsitlemine samuti.

---

## **15.** 17:24 Ülevaade riigi vara kasutamisest ja säilimisest 2014. aastal. Riigi 2014. aasta majandusaasta koondaruande õigsus ja tehingute seaduslikkus

**17:24 Aseesimees Jüri Ratas**

Liigume 15. päevakorrapunkti juurde. See on ülevaade riigi vara kasutamisest ja säilimisest 2014. aastal ning riigi 2014. aasta majandusaasta koondaruande õigsus ja tehingute seaduslikkus. Ettekandja on riigikontrolör Alar Karis. Lubage lühidalt tutvustada selle päevakorrapunkti menetlemise korda. Kõigepealt on riigikontrolör Alar Karise ettekanne, mis kestab kuni 30 minutit. Seejärel on küsimused ettekandjale. Riigikogu liige võib esitada ettekandjale ühe suulise küsimuse. Siis on läbirääkimised, kus

sõna võivad võtta üksnes fraktsioonide esindajad. Vabariigi Valitsuse liikmel ja õiguskantsleril on õigus võtta sõna ka läbirääkimiste voorus, kui juhataja selleks loa annab. Mul on suur au paluda ettekandeks Riigikogu kõnetooli riigikontrolör Alar Karis.

**17:25 Riigikontrolör Alar Karis**

Austatud juhataja! Riigikogu liikmed! Sellest ajast, kui olin siinsamas saalis Riigikontrolli eelmise ülevaatega riigi vara kasutamise ja säilimise kohta, on möödas vaid aasta. Aga selle aastaga on olukord nii Eestis kui ka mujal maailmas muutunud nii kiiresti, et eelmisel sügisel kirgi kütnud majanduskriis, Kreeka võlad ja padrik meie idapiiril on fookusest taandunud. Nende asemel on kõne all Euroopa pagulaskriisi lahendamine ja terrorismi vastu võitlemine – teemad, mis paratamatult tekitavad inimestes ebakindlust. Sellel foonil on oluline pakkuda kodanikele kindlust, et Eesti riigi pidamine on korras või vähemasti kontrolli all. Seepärast alustan oma ülevaadet riigi vara kasutamise ning säilimise kohta positiivsetest asjadest.

Saan ka tänavu kinnitada, et raamatupidamisega on riigis asjad korras. See tähendab, et tehingud on üles tähendatud õigesti, neid tehes on suures osas järgitud riigieelarve ja riigihangete seadust ning Riigikogus vastu võetud aastaeelarvet. Just see, et riigi raamatupidamine on korras ja tehingud sooritatud reeglipäraselt, annab võimaluse loobuda teatud aruannetest, millel oli roll minevikus, kuid mida praegu enam vaja pole. Mul on hea meel, et Riigikontrolli initsiatiiv kaotada ministeeriumide iga-aastased raamatupidamisaruanded on Riigikogu menetluses ja saab loodetavasti peatselt heakskiidu. See ei tähenda, et vajalikku infot jääks vähemaks, see teave esitatakse riigi majandusaasta koondaruandes, nagu ikka. Ka kontroll ei kao kuhugi. Riigikontroll teeb edaspidigi igal aastal riigi koondaruande kohta oma auditiaruande. See on teile välja jagatud, nii nagu ka varasematel aastatel. Näete, see on see siniste kaantega trükis.

Samas pean endiselt tõdema, et isegi kõige korrektsemalt tehtud raamatupidamiskanne ei räägi meile suurt midagi sellest, kas tehtud kulust ka mingit kasu tõusis. Ma ei saa olla rahul olukorraga, kus ühelt poolt on riigis välja töötatud keeruline ja kulukas planeerimise ning aruandluse süsteem, kuid teiselt poolt toodab see killustatud ja parimal juhul raskesti hoomatavat infot raha kulutamise tulemuste kohta. Ülevaate saamine sellest, mida on reaalselt saavutatud, ei tohiks olla sedavõrd keeruline. Osaledes septembri lõpus rahanduskomisjoni koosolekul, kus arutluse all oli riigi majandusaasta koondaruanne, jäid isegi Rahandusministeeriumi asjatundjad algul kimpu, kui üks komisjoni liige – muide, endine rahandusminister – küsis, miks üks näitaja on aruandes varasemaga võrreldes äkitselt mitmesaja miljoni võrra muutunud. Seega vajas ka asjatundja lisaselgitust. Tänapäevases e-riigis peaks planeerimise ning aruandluse korraldus andma kiiresti ja hõlpsasti ülevaate, kas eelarveraha on kasutatud ettenähtud viisil ja kas sellel on ka mingeid nähtavaid tulemusi. Praegu see võimalus puudub või on infot kokku saada äärmiselt vaevarikas isegi eriteadmistega inimestel.

Samas on mul hea meel tõdeda, et Riigikogu riigieelarve kontrolli erikomisjon on selle teema tõsiselt käsile võtnud. Ettevalmistamisel on eriraport riigieelarve läbipaistvuse kohta. See võiks olla see esimene samm, millega Riigikogu võidaks valitsuselt tagasi kaotatud rolli kujundada eelarvet ja selle täitmise aruannet.

Head kuulajad! Mul on hea meel, et peale kord aastas esitatava ülevaate on Riigikontroll ainuüksi viimase viie aasta jooksul saanud parlamendi tööd toetada ligi 170 aruandega. Neis aruannetes oleme Riigikogule jaganud oma tähelepanekuid väga laia teemaringi kohta. Oleme käsitlenud majandusriske, probleeme äriühingute juhtimisel, loodusvarade kasutamisel, hariduse ja sotsiaalhoolekande korraldamisel ning muud. Mitmed Riigikogu liikmed on minult ja mu eelkäijatelt ikka ja jälle küsinud, mida Riigikontroll kavatseb teha oma soovituste elluviimiseks ja muutuste esilekutsumiseks. See on aga tegelikult parlamendi võimuses, sest just Riigikogul on võimalus panna valitsus tunnetama vastutust tehtud valikute ja otsuste eest. Seepärast oli mul hiljuti natuke kummaline lugeda ühe valitsusliitu kuuluva Riigikogu liikme sissekannet sotsiaalmeedias Estonian Airi krahhi ja riigiabi kohta, kus ta küsis: "Kus oli ministeerium? Kus oli parlamentaarne järelevalve?"

Iseenesest on küsimus muidugi õige. Meenutan ühtlasi Riigikogule tehtud varasematest ülevaadetest, et Riigikogu on aastaid andnud eelarves valitsusele rohelise tule paigutada riigi äriühingutesse sadu miljoneid, ilma et Riigikogu eelnevalt teaks, kellele ja mis põhjusel seda raha eraldatakse. Need sajad miljonid on riigieelarves küll kirjas, kuid seletuskirjas pole infot selle kohta, kellele ja milleks. Vaid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi alajaotuses on rida "Finantseerimistehingud". Selle sildi all läks näiteks 2012. aastal Eesti Energiale 150 miljonit eurot. Tänavuse aasta eelarves andis Riigikogu

taas ilma igasuguste selgitusteta Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile finantseerimistehingute nime all 87,7 miljonit eurot. See-eest said aga parlamendiliikmed eelarve seletuskirjast täpselt teada, et Sisekaitseakadeemia parimale lõpetajale on plaanis eraldada Kaarel Eenpalu stipendiumina 1700 eurot.
Austatud Riigikogu liikmed! Riigikontrolli ülevaade teadvustab taas aeg-ajalt unistuste taustal ununema kippuvat tõsiasja, et Eesti majandus on väga väike ja haavatav. Meil on vaid ligi 640 000 töötajat ja töötegijat, kes hoiavad töös *circa* 60 000 ettevõtet, millest 500 toodavad valdava osa meie ekspordist ning 100 ettevõtet teevad peaaegu kõik teadus- ja arendustegevuse kulutused. Vaid mõnesaja miljoni eurone tehing kõigutab oluliselt majandusstatistikat ning võib üle kuumendada ühe või mitu majandussektorit.
Julgeolekuteemad on viimasel ajal juhtinud tähelepanu eemale meie majandusolukorralt ja perspektiividelt. See on mõneti paratamatu. Kuid on aeg seda taas meelde tuletada, sest majanduse jõud näib raugevat ning meie heaoluriikide hulka liikumise tempo on kiduravõitu. Kuigi väliseid asjaolusid arvestades paistavad majanduse, tööhõive ja reaalpalkade kasv ning mööndustega ka ekspordinäitajate paranemine rahuliku arenguna, ei tohiks sellega rahulduda. See rahuldumine väljendub leppimises poolikute või edasilükatud lahendustega. Nii võime saada mitte erksa uue Põhjamaa, vaid vinduv-rahuliku ääremaa.
On tõsiasi, et lihtsad lahendused Eesti majandust arendada ja tugevamaks muuta on valitsusel peaaegu ammendunud ning nüüd on laual vaid keerukad ja väga keerukad lahendused. Nende elluviimine nõuab aga pingutust ja sisulist tööd. Nii mõndagi vajalikku lahendust ei pruugi laiem avalikkus või kitsad, kuid see-eest häälekad ja suure lobijõuga huvirühmad võtta vastu üksmeelse toetusega. Seetõttu võib kergesti tekkida kiusatus need lahendused headele majandusnäitajatele viidates homsesse lükata. Inimlikult on kergema vastupanu teed minek mõistetav, kuid nii ei jõua me edasi ega lahenda oma probleeme.
Möödunud aastal peatusin oma kõnes pikemalt hariduse teemal, sest just selles valdkonnas peitub enamik lahendusi, kuidas muuta Eesti tulevik paremaks. Nii arvab ka valitsus. Paraku näen hariduse valdkonnas endiselt keerulisi probleeme ja ka ridamisi poolikuid lahendusi, olgu näiteks hariduse rahastamismudelite põhimõttelisest ümberkorraldamisest hoidumine või jätkuvad segadused koolivõrgu arendamisega ning selle asemel üksikküsimustega tegelemine. Poolikud lahendused on selgelt tuleviku edasilükkamine, mida Eesti endale lubada ei saa. Tegutsemisel on aga valitsuse käed rahaliselt üsna seotud.
Ühelt poolt on suur osa riigi raha kulutamisest juba ette määratud. Sotsiaalne kaitse, tervishoid, üldised valitsussektori teenused, näiteks personalikulud, välisabi, laenude intressid ja muud sellised kulud, ning majandus ja haridus võtavad eelarvest enamiku nüüd ja kindlasti ka lähikümnenditel. Kuigi üksnes neile valdkondadele kulub peaaegu pool riigieelarvest, ei ole meil põhjust rääkida suurtest pensionidest või arstiabi väga heast kättesaadavusest. Teiselt poolt oleme olukorras, kus valitsuse võime teha olulisi reforme sõltub suurel määral Euroopa Liidu rahastusest ja Euroopa Liitu kuulumisega kaasnevatest poliitilistest valikutest. Need on põhimõttelises ajalises nihkes Eesti riigi oleviku ja praeguste probleemidega. Võtame näiteks ettevõtluse toetamise 140 miljoni euroga nutika spetsialiseerumise valdkonnas. Selline toetuse jagamine lähtub käesoleva kümnendi alguse andmetest ja 2013. aasta visioonist, kuigi praegu vajaks see juba korrigeerimist. Seda aga ei võimalda Euroopa Liidu reeglite jäikus ja kokkulepitud rahakasutust reguleerivate dokumentide muutmise tülikus.
Euroopa Liidu uue rahastamisperioodi esimene, 2014. aasta möödus Eestis nii, et ühtki eurot selle raames välja ei makstud. See tähendab, et sisuliselt kulutame praegu veel eelmise perioodi jääke ning viime ellu 2007. aastast või isegi varasematest aastatest pärit poliitikat. Samas on uued meetmed ja nende määrused valmis, taotlusvoorud avanemas. Samal ajal saabuvad ka eelmise perioodi meetmete mõjuhinnangud, mis vähemalt mõju mõttes ei ole kuigi positiivsed. Õppimiseks ja kohanemiseks aga aega enam ei ole, sest rööpad on maas ja rong liigub tulevikku, mida valitsus nägi oma plaanides ette suuremas osas kolm-neli aastat tagasi. Kohe algab aga aasta 2016. Kui neli aastat tagasi nähti tänast päeva ette õigesti, siis on hästi. Kui aga mitte, siis on hulk ametnikke ja toetuste saajaid juba ette määratud tegelema praeguste probleemidega vaid osalise jõudlusega. Märkimisväärne osa nende ajast kulub sellele, et sobitada Eesti reaalsust Euroopa Liidu programmidesse ja meetmetesse kirjapanduga. Aga parata ei ole midagi. Kui ei ole oma raha, siis võõra kasutamisel on ka võõrad reeglid, ning kui pole suutlikkust neid reegleid muuta, ei ole muud võimalust kui neid järgida.
Lugupeetud kuulajad! Oleme praegu olukorras, kus hõive määr on Eestis kõrge ning palgakasvu tempo

ületab tootlikkuse kasvu. Samal ajal on perspektiiv, et paarikümne aasta jooksul jääb töökäsi vähemaks ligi 70 000 võrra. Küsimusi on selles olukorras palju. Kellega me puudujääva tööjõu asendame? Mil määral me asendame? Milliseid töökohti me asendame? Traditsiooniliselt on olnud palju juttu just tööjõu hulga vähenemisest, paralleelselt tuleks aga väga tõsiselt mõelda tootlikkusele. Me muutume rikkamaks siis, kui me suudame luua suuremat lisandväärtust. Tootlikkuse paranedes osa töökohti kaob, aga nagu me teame, kaob tööturult lähiajal ka hulk inimesi. Nüüd tulekski leida õige vahekord tootlikkuse kasvu ja tööhõive edendamise vahel. Ehk oleks mõttekas mitte püüda täielikult kõiki neid lähikümnendil tööturult lahkuvaid inimesi asendada, vaid teha tööd tootlikumalt, teha midagi teistmoodi, muuta töö olemust.

Kui rääkida veel töötajate hulgast, siis juhin tähelepanu sellele, et meil on reservis ka kasutamata potentsiaali. Näiteks, 34 000 noort vanuses 15–29 aastat, keda tinglikult võiks nimetada ulanoorteks, sest nad ei õpi ega tööta, aga võiksid seda teha. Neid noori on umbes niisama palju, kui palju jääb järgmise 10–15 aasta jooksul Eesti tööturul töökäsi vähemaks, ja seda kõige optimistlikuma prognoosi kohaselt. Sellise tööjõureservi kasutamine ei ole aga valitsusele paraku lihtne ülesanne. Ma ei taha küll kuidagi vastandada Eestit ja Euroopa Liitu, kuid arvestades tööjõu- ja tööturuprojektide tugevat sõltuvust eurorahast, näen ma siiski teatud vastandlikke rõhuasetusi. Kui Eesti perspektiivis võib olla kõige olulisem kasvatada tootlikkust, siis Euroopa Liidu vaade on pigem palju suurem tööhõive.

Mitme Euroopa Liidu toetuse puhul, mis on mõeldud ettevõtluse arendamiseks ja piirkondliku konkurentsivõime kasvatamiseks, on ette nähtud just uute töökohtade loomine. Näiteks antakse piirkondliku konkurentsivõime kasvatamiseks 135 miljonit eurot ja selle rahaga peaks aastaks 2020 loodama eri programmide abil kokku *circa* 1700 uut töökohta. Arvestades ainult töökohtade tekitamist, on kulu seega ligi 80 000 eurot ühe loodava töökoha kohta. Jah, see raha läheb ka mitme muu kohaliku asja peale, aga needki peavad ühel või teisel moel ikkagi looma või toetama töökohti piirkonnas, sest programmi läbiv tõdemus on, et ainult töökohad parandavad konkurentsivõimet. Samas on Ida-Virumaa Tööstusalade Arenduse SA lubanud sisuliselt samaks ajaks luua vaid 700 000 euroga vähemalt poole rohkem töökohti. Kui rääkida siin äsja arutlusel olnud töövõimereformist, siis ei ole ühe loodava töökoha maksumust praegu võimalik välja arvutada. Võib-olla näitaksid arvud midagi sellist, mida me parema meelega ei tahakski teada.

Austatud Riigikogu liikmed! Nagu ma nentisin, on valitsuse viimase aja initsiatiivid töövõimereformi, maksutagastuse ja ka sotsiaalmaksu alandamise osas olnud mõeldud tööhõive hoidmiseks ja kasvatamiseks, mitte niivõrd tootlikkuse suurendamiseks või arengu kiirendamiseks. Kuigi sotsiaalses plaanis on valitsuse sellisel rõhuasetusel kahtlemata üllas eesmärk, on sellel aga heal juhul vaid piiratud mõju meie arengu kiirendamisele. Eesti heade tööhõivenäitajate varjus on endiselt olemas struktuursed probleemid. Töötud ja töökohad paiknevad eri piirkondades ning töötajate oskused ja teadmised ei vasta sellele, mida töökohas nõutakse. Neist probleemidest ja valitsuse suutlikkusest neid lahendada räägibki Riigikontrolli selleaastase ülevaate teine pool. Riigikontroll analüüsis, kuidas on valitsus tegutsenud struktuursete tööturuprobleemide lahendamisel.

Rääkides lahendustest, tuleb mul paraku taas juhtida tähelepanu oma eelmise aasta kõnes osutatud probleemile, et iga ministeerium näeb maailma oma valitsemisala keskselt ja vaid selle piires. Seda näitab nii struktuursete tööturuprobleemide analüüs praeguses ülevaates kui ka teised Riigikontrolli auditid. Üks näide pärineb Riigikontrolli rändepoliitika ülevaate arutelult, kus neli ministrit selgitasid Riigikogu riigieelarve kontrolli erikomisjoni ees innukalt, kuidas kõik, mis on nende pädevuses, on ka tehtud. Samas möönsid nad üldiste probleemide olemasolu. Näiteks ei tule meile loodetud hulgal tarku ja tublisid inimesi. Riigikontroll näeb sellelaadseid olukordi üha sagedamini. Igaüks teeb enda mätta otsast vaadates oma tüki ära, kuid tulemust ikka ei paista, kuigi kõik on ausalt tööd rabanud. Ehk 2 + 2 ei ole nii mõnigi kord 4, vaid 3, peaks aga olema hoopis 5. Valitsuse kui terviku toimima panek ja tulemustele orienteerimine on kahtlemata selle juhi võimuses. Loodan, et sellele aitab kaasa kavandatav riigireform.

Aga riiki reformides tuleks lähtuda funktsioonidest ja sisust. Toon värske näite. Teatavasti tahab valitsus hoida tööealise elanikkonna ja valitsussektori töötajaskonna proportsiooni vähemalt praegusel tasemel. Iseenesest on eesmärk ju õige. Tänavu septembris saidki riigiasutuste personalijuhid Rahandusministeeriumist suunise, et aastatel 2015–2019 tuleb töötajate arvu valitsussektoris vähendada aastas umbes 0,7%, kokku *circa* 3500 töötajat. Aasta kohta on see 700–750 inimest. Kirjaga koos oli ka tabel, kes kui mitu inimest peab koondama. Probleem on aga selles, et nende arvude taga pole ülesannete analüüsi, vaid ainult matemaatiline arvutuskäik, mis lähtub töötajate arvu senistest

muutustest aastatel 2010–2015. Leian, et alustatud on valest otsast. Kõigepealt tuleks üle vaadata riigi ja tema teenistuses olijate ülesanded, lähtudes sisust: mida teha teisiti, mida üldse mitte teha. Siis tuleks vaadata, kui palju on nende ülesannete täitmiseks inimesi vaja. Alles seejärel saab selgeks, kus on inimesi üle, aga, muide, ka see, kus on inimesi puudu ja kuhu neid tuleks juurde võtta, et ülesanded täidetud saaks.
Kurioosne on veel see, et töötajaskonna vähendamist nõudvast kirjast paar nädalat hiljem ehk oktoobris saabus riigiasutustele omakorda kiri Sotsiaalministeeriumist, mille pealkiri oli "Vähenenud töövõimega inimeste vajalik värbamiste arv". See on koostatud Rahandusministeeriumi saldoandmike infosüsteemi andmete alusel ehk puhtarvutuslikult, ilma igasuguse sisulise analüüsita. Kaasas oli jälle tabel, kui palju ministeeriumidel ja teistel asutustel tuleb inimesi tööle võtta, et saaks täis kvoot ehk 1000 uut töötajat. Alustatud on seega kaht vastassuunalist kampaaniat, mille elluviimine päriselus ei pruugi täita ei ühe ega teise kampaania eesmärke, sest neid pole tervikuna analüüsitud ega läbi mõeldud.
Kõik see sunnib mind lõpetuseks ütlema paar sõna ka terve mõistuse teemal. On kahtlemata väga tervitatav, et valitsus on hakanud endalt küsima, kas näiteks rutakad ümberkorraldused, kogu see kuhi iga päev loodavaid õigusakte, strateegiaid, arengukavasid ja aruandeid on ka tegelikult meile vajalikud. Kui ma käin ringi ja suhtlen inimestega riigisüsteemis, kuulen ma üha enam, et aeg ja energia lähevad kõikvõimalikele asendustegevustele. Toodetakse paber ning alles pärast seda asutakse tegeliku töö ja päriselu juurde. Nii jätkates oleme varsti olukorras, kus minetame oskuse kõige tavalisemal kombel lihtsalt midagi ära teha, sest vajame karkudeks kõikvõimalikke strateegiaid, indikaatoreid ja saavutustasemeid.
Toon teile ühe näite. Teatavasti on meie saatkonnahoone Moskvas vajanud juba pikemat aega remonti. Osa sealsetest tehnosüsteemidest on pärit aastast 1903. Valitsus ongi saatkonna renoveerimise heaks kiitnud, lisanud selle investeeringute ajakavasse, hulk raha on kulutatud projekteerimisele. Kõik on justkui edenenud. Paraku tuli tänavu sügisel Välisministeeriumil pärast remondiraha küsimist ja valitsuse põhimõttelisest toetusest hoolimata läbida veel üks kadalipp, mille oli tekitanud Rahandusministeerium. Ministeeriumi ametnikud leidsid (refereerin), et Välisministeeriumi esitatud info investeeringutaotluse vormil ei võimalda analüüsida investeeringu ehk antud juhul Moskva saatkonnahoone remondi valdkondlikku vajadust ega kujundada seisukohta, kas investeering on valdkonna strateegiliste eesmärkide saavutamiseks oluline. Ametnikud soovisid, et esitataks infot, kuidas on kinnisvarainvesteering seotud valitsuses kinnitatud ühe tulemusvaldkonna üldeesmärgiga ehk valitsuse kinnitatud valdkonna arengukava üldeesmärgiga, võimaluse korral ka alameesmärgiga ning vastavate mõõdikutega.
Välisministeeriumilt sooviti saada ka infot, mis käsitleks Moskva saatkonnahoone konkreetses asukohas paiknemise pikaajalist olulisust 20–30 aasta perspektiivis vastavalt tulemusvaldkonna eesmärgile ja perspektiivikusele ning seal tegutseva organisatsiooni pikaajalist tegutsemisvajadust. Lisaks oli vaja infot selle kohta, milles seisneb remondi läbi avalike teenuste kättesaadavuse paranemine regionaalselt ja sihtgrupiti ning kuidas see kinnisvara mõjutab mõne teise tulemusvaldkonna eesmärke. (Elevus saalis.)
Tuligi Välisministeeriumil kannatlikult kõike Rahandusministeeriumile muudkui põhjendada ja põhjendada. Välisministeeriumi vastus, kokku seitsmel leheküljel, käsitleb peale prioriteetse Moskva saatkonnahoone renoveerimise ka taotlusi Washingtoni, Varssavi ja Haagi saatkonnahoonete ning siinse ministeeriumihoone kordategemiseks, mille kõigi kohta Rahandusministeerium samasugust infot tahtis. Välisministeerium selgitas kirjas kannatlikult peale hoonete seisukorra tehniliste detailide kirjeldamise, et saatkonnad on riigi välispoliitika lahutamatu osa, Välisministeerium tegeleb välispoliitikaga, välispoliitika arengukava kui sellist ei eksisteeri, arengukava on ministeeriumil, loetles Rahandusministeeriumi soovitud alameesmärke: demokraatiat, inimõigusi, õigusriigi põhimõtet, majandusvabadusi ja majandusarengut edendavat väärtusruumi jne. Seejuures ei ole ka praegu, kogu selle seletamise järel, ikka kindel, et saatkond saab renoveerimiseks vajaliku raha.
See lugu illustreerib ehk just vajadust alustada kõigepealt selle ülevaatamisest, millega me ühel või teisel juhul tegeleme ja kas seda on tõesti tarvis. Loomulikult ei tähenda see seda, et planeerimine ja põhjendamine peaks kaduma, aga tuleks olla mõistlik. Kirjeldatud juhtumil tegeles teemaga vähemalt kolm Rahandusministeeriumi ametnikku. Kuid mitte nende hulk pole oluline. Valitsus võib töötajate hulka protsentarvutuse meetodil kärpida, kuid praegusel juhtumil sellest kasu poleks. Allesjäänud töötajad saaksid endale veelgi suurema koormuse ja asjad liiguksid veelgi aeglasemalt, kui töö sisu ei

muutu. Nii olekski mõistlik kõigepealt vaadata tehtava töö sisu ja lähtuda just sisuvajadusest, mitte lihtsalt arvutuspõhisest arusaamast, mis ei lahenda tegelikke probleeme.
Head Riigikogu liikmed! On viimane aeg välja rabelda sellest asendustegevuse soost, kuhu me kipume üha sügavamalt vajuma. Tuleks säilitada terve mõistus. Ka seekordses Riigikontrolli ülevaates toodud probleemid ei ole paljuski lahendatavad mitte järjekordsete strateegiate ja uhkete nimedega dokumentide väljatöötamise abil, vaid lihtsalt asjaosaliste koosistumise ja kokkuleppimise teel. Kui on vaja kokkulepe lühidalt kirja panna ning kavaks nimetada, siis minugipoolest. Tähtis on teadvustada, et mitte paber ega plaan ei muuda päriselu, vaid teod, töö ja koostöö. Just riigi koostoimivuse põhimõttest lähtudes annab Riigikontroll seekord oma ettepanekutega panuse tööturuprobleemide lahendamisse. Riigikontrollil on hea meel olla edaspidigi nii valitsusele kui ka parlamendile koostoimiva Eesti riigi edendamisel abiks ja nõuandjaks. Tänan teid tähelepanu eest!

**17:52 Aseesimees Jüri Ratas**
Austatud riigikontrolör, suur tänu! Teile on tublisti küsimusi. Andres Herkel, palun!

**17:52 Andres Herkel**
Aitäh, härra juhataja! Austatud riigikontrolör, kõigepealt tänan teid selle väga hea ettekande eest, samuti ülevaate eest, mille olete meile kirjalikult esitanud! Minu tähelepanu pälvib 75. punkt, mis räägib töökäte arvu vähenemisest. Me ausalt öelda pöörasime sellele tähelepanu ka riigieelarve kontekstis, sest meile tundusid majandusprognoosid töökäte arvu vähenemise taustal pisut optimistlikud. Minu küsimusel on kaks poolt. Te nimetasite noorte tööhõivet ja tootlikkust kui edu võtmeid. Kas neid võtmeid on veel? Kas me peame lähiajal rääkima ka pensioniea tõusust, paindlikumast palgaarvestusest, näiteks tunnipõhisest palgaarvestusest? Küsimuse teine pool – riigisektor. Kas sellest ülesannete analüüsist on juba midagi tehtud või kes ja kuidas peaks seda tegema, et me järjekordselt ei kärbiks niimoodi matemaatiliselt?

**17:53 Riigikontrolör Alar Karis**
Hea küsija! Kindlasti on tehtud. Ka Riigikontrolli vaatevinklist ei saa öelda, et midagi ei ole tehtud. Paljud asjad, millele me ka siin oleme viidanud, on ju tegemisel. Alates kas või sellest, et on vaja kõigepealt saada infot selle kohta, millist tööjõudu meil on vaja ja kus need töökäed võiksid praegu paikneda. Mis puudutab 75. punkti, siis seal toodu on fakt. See fakt on teada olnud pikka aega. Ma viitasin ka oma kõnes sellele, et ainult inimeste asendamine ei ole piisav. On vaja hakata tegema midagi teistmoodi, kuigi surve ühelt poolt nii inimeste juurdetoomisele kui ka asendamisele on selgelt olemas. Aga ajalugu on näidanud, et me ei ole olnud väga võimekad inimeste mujalt Eestisse toomisel. Siia tulnud inimesed on enamikus olnud need, kes kas ühinevad perega või tulevad siia õppima. Ka paljud õppijatest ei jää siia tööle ja kui jäävadki, siis nad on hariduse saanud siin ja nad täidavad tegelikult samasuguseid töökohti, mida täidavad ka siinolijad. Siin on terve hulk probleeme.
Kui te küsite, mida saaks veel teha, siis ma viitasin ka haridusküsimustele. Kui me tahame teistmoodi teha ja olla innovaatilised, siis tuleb meeles pidada, et on olemas piisavalt akadeemilist kirjandust, kus on öeldud, et mida kõrgem on riigis haridustase, seda suurem on selle riigi innovatsiooniline võimekus. Mul on natuke vananenud andmed, aga näiteks aastal 2012 oli meie ettevõtete juhtide haridustase selline, et üle poole neist olid kas põhiharidusega või põhiharidusel baseeruva kutseharidusega. Ma arvan, et siin on arenguruumi küll, kui me ei taha jätkata samamoodi, vaid tahame midagi teha teistmoodi.

**17:55 Aseesimees Jüri Ratas**
Rein Ratas, palun!

**17:55 Rein Ratas**
Tänan, juhataja! Auväärt riigikontrolör, ma ühinen eelküsija tänuga teile. Riigikontrolli ülevaatest ja teie ettekandest jäi kõlama mure meie ettevõtluse madala tootlikkuse ja regionaalse tasakaalustamatuse pärast. Ülevaates mainisite te Eesti Arengufondi töid. Seda fondi aga ähvardab praegu sisuline likvideerimine. Kas arengufond ei võiks õige juhtimise ja suunamise korral olla Eesti majanduskasvu üheks oluliseks mootoriks?

**17:56 Riigikontrolör Alar Karis**
Hea küsija! Minule on see keeruline küsimus, sest olen olnud arengufondi nõukogu liige selle algusest saadik ja väga lühikest aega, aasta, ka nõukogu eesotsas. Aga küsimuse juurde tulles ütlen, et minu arvates on see hädavajalik. Minu arvates ongi meie probleem selles, et meil ei ole ühtegi sellist mõttekoda, kes iga päev mõtleks meie riigi tuleviku peale. Meil on olemas küll mitmeid institutsioone, aga arengufond sai ju põhimõtteliselt loodudki selleks, et ta teeks arenguseiret ja vaataks tulevikku. Mis puudutab tema kaotamist või mittekaotamist, siis mul on raske hinnangut anda. Kui ma hakkan oma tööplaane vaatama, siis üks võimalus on auditi abil anda hinnang ka arengufondi tööle ja finantstegevusele. Aga ma tulen tagasi küsimuse juurde: meil puudub selline koda, mis annaks sõltumatut nõu valitsusele, minu pärast ka parlamendile ja kogu Eesti riigile.

**17:58 Aseesimees Jüri Ratas**
Aivar Sõerd, palun!

**17:58 Aivar Sõerd**
Aitäh, austatud juhataja! Austatud riigikontrolör! Auditi hea tava on see, et kuulatakse ära ka teine pool. Te olete teinud ära väga tänuväärse töö, eriti mis puudutab tööturu arengut, see on majandusele kriitilise tähtsusega. Ma saan aru, et te olete saanud sisendit ministeeriumidelt ja kuulanud ära nende seisukohad, aga paljud valdkonnad, ka tööturgu puudutavad asjad on ministeeriumidevahelised. Nende probleemide lahendamine eeldab ministeeriumide koostööd, ministeeriumidevahelist tegevust. Kui palju te saite sisendit Riigikantseleilt ja kas te küsisite arvamust selle auditi kohta ka sealt?

**17:59 Riigikontrolör Alar Karis**
Hea küsija! Ma alustan vastamist sellest, et tegemist ei ole auditiga, vaid ülevaatega, st siin on teised elemendid. See ülevaade ise on saadetud kõikidele ministeeriumidele. Eelmisel aastal tundis Riigikantselei selle vastu huvi, me saatsime selle ka neile. Sel aastal tundis Riigikantselei huvi kaks päeva tagasi ja siis me selle ülevaate neile andsime. Aga küsimuse olemus on täiesti õige. Ma ka viitasin sellele, et on väga palju asju, mis on ministeeriumidevahelised. Ma viitasin, et pigem peaks valitsusjuht võtma initsiatiivi, mitte ainult juhatama koosolekut, vaid asjade puhul, mis jäävad nagu kahe tooli vahele, peaks ta selgelt otsustama, kes ja kuidas peaks sellega tegelema. Siin on hea näide olemas: peaminister teatas täna, et riigihaldusreform on talle oluline küsimus, on olemas ka minister, kes on pandud selle töö peale. Nii et ma arvan, et asjad liiguvad õiges suunas.

**18:00 Aseesimees Jüri Ratas**
Dmitri Dmitrijev, palun!

**18:00 Dmitri Dmitrijev**
Aitäh, austatud aseesimees! Austatud riigikontrolör! Ülevaates on mainitud, et maailmamajanduse struktuuri muutuste tõttu töö kaotanud inimeste ümberõppe ja töö leidmise jaoks on võimalik taotleda abi Globaliseerumisega Kohanemise Euroopa Fondist. Ma vaatan nende taotluste nimekirja, mis eri liikmesriigid alates 2007. aastast kuni siiani on sinna esitanud. Eestit siin kahjuks ei ole. Mõeldes viimase aja olukorrale, nii massikoondamistele Ida-Virumaal Nitroferdis kui ka Estonian Airile, kas te ei leia, et meie valitsus pole siiski teinud piisavalt tööd, et võimalikult palju saaks taotleda ja ära kasutada välisraha, selle asemel et kogu aeg kasutada Eesti Töötukassa reserve, mis pole ka kummist?

**18:01 Riigikontrolör Alar Karis**
Hea küsija! Meie töötukassa reservid on üsna suured. Ma sõnastan oma vastuse küsimuse kaudu: kas eelarve tasakaal on olulisem kui näiteks see, et töötukassast võiks teatud hulga raha ära võtta, korraldamaks koolitusi, mis on võib-olla tunduvalt kallimad kui tavakoolitused, üldistest regioonispetsiifilisemad? Vastus küsimusele, kas ei peaks Euroopa Liidust raha juurde küsima, on see, et ikka peab raha juurde küsima. Aga alati on küsimus selles, kui suur on meie võimekus seda raha siin kohapeal ära kasutada. Ajalugu on näidanud, et probleemid on pigem just seal, mitte rahasummas, vaid võimekuses seda õigel ajal ära kasutada.

**18:02 Aseesimees Jüri Ratas**
Krista Aru, palun!

**18:02 Krista Aru**
Aitäh, härra juhataja! Austatud härra Karis, aitäh selle sisuka ja perspektiivitundega antud ülevaate eest! See oli tõsine, mõtlemapanev ja samas argumenteeritud. Minu küsimus puudutab teie väidet hariduse kohta. Ma olen sada protsenti nõus sellega, et haridus on Eesti edu võti. Teie teise väitega, et nii arvab ka valitsus, ma aga päris nõus ei ole. Kui vaadata järgmise aasta eelarvet, siis Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarve ainsana väheneb – 2,9%. Millel põhineb teie hinnang, et valitsus arvab ka nii ja teeb edaspidi kõik teaduse edasiminekuks?

**18:02 Riigikontrolör Alar Karis**
Hea küsija! Ma arvan, et valitsus arvabki niimoodi, aga teie küsimuses oli selline osa, kas ta ka tegutseb niimoodi. Seda mina oma kõnes ei maininud, kas ta tegutseb nii või mitte. Alles eile tuli välja OECD raport, kus on selgelt välja toodud, et hariduskulud on meil suhteliselt väikesed. See, et õpetajate palk tõusis meil mingil ajajärgul kiiremini kui kõikides teistes OECD riikides, on ju iseenesest väga hea, aga paraku on see palk ikkagi suhteliselt madal. Täna on meil haridus- ja teadusministriks endine rahandusminister ja ma näen ka valitsuses istudes, kui suurtes raskustes on endine rahandusminister oma õiguste ja taotluste eest seismisel. Krista Aru, raha on hariduses vähe.

**18:03 Aseesimees Jüri Ratas**
Tarmo Tamm, palun!

**18:03 Tarmo Tamm**
Aitäh, juhataja! Lugupeetud riigikontrolör! Riigikontroll teeb väga head tööd ja mida aasta edasi, seda põhjalikumalt ta seda teeb, aga kahjuks keegi sellele ei reageeri. Ma toon ainult mõne näite. Estonian Airi 87 miljonit pandi nii paika, et keegi isegi ei teadnud, miks see sinna paika pandi. Sisuliselt korrati sedasama skeemi, kuhu läks raha eelmine kord. Minu teada hakkab Riigikontroll seda rahakasutust auditeerima. Ma mäletan, et Auvere kohta tegi Riigikontroll päris põhjaliku auditi, et see rahapaigutus ei ole õige. Täna võisime lugeda, et jaam, mis pole veel valmis, on läinud maksma umbes 640 miljonit eurot ja 300 miljonit hakatakse juba maha kandma. Millal Riigikontroll toob selguse majja Utah' projektis, kui Ameerika kõrbe viidi 51 miljonit eurot ja kuuldavasti igal aastal vähemalt miljon eurot tiksub sealt maha? Millal seal selgust saab?

**18:04 Riigikontrolör Alar Karis**
Austatud küsija! Ma alustan küsimuse lõpust. Millal selgust saab, seda ma ei oska öelda. Aga Riigikogu on avaldanud soovi ja Riigikontroll on auditit alustanud. See audit, mis annab hinnangu Utah' ja Jordaania projektile, saab järgmise aasta esimeses pooles kindlasti valmis.
Ma ei ole nõus, et me avaldame küll arvamust, aga, nagu ka on kuskil kirjutatud, Riigikontrolli lihtsalt naeruvääristatakse. Ma ei tahaks sellega kuidagi nõus olla. Proovige siis mind naeruvääristada! Aga Riigikontroll ei ole teinud mitte ainult auditeid ja raporteid, vaid ta töötab iga päev nii ministeeriumiametnike kui ka valitsuskabinetiga, et ära hoida võimalikult paljusid negatiivseid asju. Paljudel juhtudel on nii valitsus kui ka teised institutsioonid sellega arvestanud. Täna mainiti siin riigihangete seadust. Väga paljud meie ettepanekud on sinna eelnõusse sisse kirjutatud. Nii et ma siin hea meelega vaidlen vastu. Meie töö ongi, nagu ma ka oma kõnes mainisin, tuua välja probleeme. Kui meie hakkaksime pakkuma kõikidele asjadele lahendusi, siis, arvan, võiks meid nimetada Eesti Vabariigi valitsuseks või vähemalt varivalitsuseks. Meie ülesanne on tuua probleemid esile. Ma usun, et Riigikogu ülesanne on valitsuse käest küsida, miks need asjad on täpselt nii, nagu need on, või miks olukord ei ole parem.

**18:06 Aseesimees Jüri Ratas**
Peeter Ernits, palun!

**18:06 Peeter Ernits**

Hea juhataja! Lugupeetud riigikontrolör, taas kiitus suurepärase lugemismaterjali eest! Te viitate OECD n-ö prognoosidele, et järgmise 15 aasta jooksul tõuseme me vaid viie koha võrra, 24. kohale. Järelikult oli Andrus Ansipi lubadus viia meid viie rikkaima riigi hulka täielik bluff. Aga minu küsimus on see: kuidas aidata riigireformiga kohalikke omavalitsusi, et nad saaksid piirkondlikku ettevõtlust arendada? Avage natuke palun seda!

**18:07 Riigikontrolör Alar Karis**

See on see meie ettepanek, kus me juhime tähelepanu sellele, et kui sellist reformi tehakse, siis arvestataks ka nende probleemidega, et seda oleks üldse võimalik teha. Me näeme, et Eestis on ju väga selged piirkondlikud erinevused. Töötud on ühes kohas – näiteks seesama Kohtla-Järve piirkond ja Ida-Virumaa tervikuna –, aga töökohad on mujal. Nii et meil on probleem kolmes kohas: Tallinnas, Tartus ja Ida-Virumaal. Tallinnas ja Tartus sellepärast, et seal ei jätku töökäsi, ning Ida-Virumaal sellepärast, et seal ei ole töökohti. Ma arvan, et riigireformi käigus on kindlasti võimalik – ma ei räägi haldusreformist, jutt on riigireformist tervikuna – neid asju läbi vaadata. See, et nende asjadega arvestataks reformi elluviimise käigus, on meie ettepaneku mõte.

**18:08 Aseesimees Jüri Ratas**

Kersti Sarapuu, palun!

**18:08 Kersti Sarapuu**

Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud riigikontrolör! Tõesti, teie ettekanne oli väga hea. Aga te rääkisite äsja ka sellest, kui suur osa meie noortest tegelikult ei tööta ega õpi. Kas te nõustute minuga, et väga suur vajakajäämine on selles, et meie noortel pole tööharjumust? Meie põlvkond omal ajal teenis taskuraha ja ka riided selga tehases või põllul töötades ja mujalgi veel. Täna peame tõdema, et meie ettevõtjatel on üsna keeruline noortele tööd anda, neid oma ettevõtmistes ja tegemistes rakendada. Kas te näete siin mingisugust väljapääsu, mismoodi seadusi muuta nii, et me saaksime noored juba varem tööle panna? Meie oma kogemus, kui me tahtsime töölaagreid teha, oli selline, et paljude arvates oleks parem, kui noored osaleksid näitemängus või oleksid modellid.

**18:09 Riigikontrolör Alar Karis**

Hea küsija! Mul on raske sellele küsimusele vastata. Eks ka mind pandi noorpõlves tööd tegema. Iseküsimus on see, kas ma seda tahtsin või ei tahtnud, aga tööd oli vaja teha. Kuidas seda seaduste abil soodustada, sellele on mul väga keeruline vastata. Aga seadused peaksid kindlasti soodustama kas või seda, et näiteks ettevõtete juures oleks võimalik praktikal käia ja ka n-ö õpipoiss olla. See ei puuduta ainult gümnaasiume ja kutsekoole, vaid kindlasti ka kõrgharidust. Lõhe ettevõtluse ja ülikoolide vahel on pigem süvenemas kui vähenemas. Ma usun, et esimesed sammud on valitsus siin juba astunud, see puudutab eelkõige praktikabaaside rajamist ettevõtete juurde. Nii et ma julgen olla optimistlik.

**18:10 Aseesimees Jüri Ratas**

Urve Tiidus, palun!

**18:10 Urve Tiidus**

Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud riigikontrolör! Te tõite näite, kuidas Moskva saatkonnahoone remondivajaduse põhjendamiseks kasutati bürokraatliku mõtteviisi kõrgpilotaaži. Täna oli meedias uudis, et Euroopa Liidus on koostatud mitmeleheküljeline määrus selle kohta, mis asi on küünal. Te nentisite, et selliste ilmingute põhjus on terve mõistuse eiramine. Te olete tugeva akadeemilise taustaga inimene. Kes ja kus peaks õpetama terve mõistuse kasutamist?

**18:11 Riigikontrolör Alar Karis**

Tänan küsimuse eest! Täna läheb see diskussioon juba väga filosoofiliseks. Ma arvan, et terve mõistus on ju kõigil inimestel olemas. Vaatame sedasama näidet, mis ma tõin. Ega Välisministeeriumi ametnikud ju kohe ei kirjutanud seitsmeleheküljelist vastust. Teatav energia läks selle peale, et seletada nii oma maja sees kui ka väljaspool maja, kui rumal ja tobe see on. Aga lõpuks nad siiski kirjutasid selle vastuse. Ma ei kutsu üles mässule, aga ma kujutan ette, et kui on ikkagi näha rumalust, siis jätkem see vastus

kirjutamata või kirjutame lühikese vastuse, mitte seitsmeleheküljelise. Bürokraatia sünnitab järjest rohkem bürokraatiat juurde. Siin on terve mõistus vajalik. Hirm, et saatkonnahoone jääb selle pärast remontimata, et nendele totrustele – kui ma võin otse välja öelda – jäetakse vastamata, ei ole minu meelest õigustatud. Terve mõistus algabki sealt, kus sa tunnetad, et siin on minu koht sekkuda ja öelda, et jätke järele. Ma ütlen veel kord, et sellele paberile oli alla kirjutanud kolm ametnikku. Kui me nüüd kaks lahti laseme – selle reformi käigus, mis plaanis on –, siis see üks koostab ikka selliseid kirju ega tee seda, mida ta võib-olla peaks tegema.

**18:12 Aseesimees Jüri Ratas**
Andres Metsoja, palun!

**18:12 Andres Metsoja**
Aitäh, juhataja! Lugupeetud ettekandja, ma tänan selle ülevaate eest! Ma tõesti tunnen, et selgroog on paigas, see ettekanne, see kokkuvõte oli väga hea. Läbivad teemad olid konkurentsivõime, tootlikkus, kompetentsemad juhid, spetsialiseerumine nii era- kui ka avalikus sektoris. See kõik on hästi oluline, et meie majandus saaks kasvada ja inimesed saaksid paremat sissetulekut. Aga üliloluline roll on ka taristul. Me oleme viimasel ajal väga palju rääkinud lairiba teemadel. Ma küsingi teilt kui endiselt arengufondi nõukogu liikmelt, kas te usute, et lairiba teema viimine teisele tasandile, arengufondi tasandile, et arutada, kuidas kiire internet võiks ikkagi jõuda lõpptarbijani, võiks olla mõeldav ja kas see võiks Eestile tervikuna tulemust pakkuda.

**18:13 Riigikontrolör Alar Karis**
Tänan küsimuse eest! Ma ei oska öelda, kas kuhugi viimine midagi muudab, sest põhimõtteliselt on ju ära otsustatud, et kogu Eesti peaks lairibaga kaetud olema. Tehnoloogia areneb niivõrd kiiresti ja need otsused, mis omal ajal tehti, millised ja kui jämedad juhtmed kuhugi vedada, tuleb kindlasti üle vaadata. Võib-olla ongi võimalik seda muuta, kohe tuleb ju 5G. Aga ma ütlesin ka täna komisjonis, et kui plaan on katta kogu Eesti kiire internetiga, siis oleks mõistlik alustada sealt, kus me näeme, et on probleeme: inimesed lahkuvad sellepärast, et neil ei ole kiiret internetti või neil ei ole piisava jämedusega elektrijuhtmeid, et ettevõtlust arendada. Selline eelistamine ei tohiks olla valitsusele mingi probleem, sest eesmärk on katta ju kogu Eesti. Me lihtsalt alustame sealt või, õigemini, viime asja lõpuni seal, kus me näeme, et probleem on kõige suurem.

**18:14 Aseesimees Jüri Ratas**
Märt Sults, palun!

**18:14 Märt Sults**
Aitäh, härra eesistuja! Hea ettekandja, suur-suur tänu väga kihvti, sisuka ja faktipõhise ettekande eest! Aga kas teie audit on piisav argument näiteks mõne kohtuasja algatamiseks, kui teemaks on riigi raha mittesihtotstarbeline või väärkasutus?

**18:15 Riigikontrolör Alar Karis**
Hea küsija! Tänane seadus ütleb niimoodi, et kui Riigikontroll näeb või kahtlustab, et on rikutud Eesti Vabariigi seadusi, siis peab ta tegema esildise prokuratuurile või politseile. Riigikontroll on seda alati teinud, kui ta on oma auditite käigus midagi kriminaalset märganud.

**18:15 Aseesimees Jüri Ratas**
Monika Haukanõmm, palun!

**18:15 Monika Haukanõmm**
Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud ettekandja! Teie aruandest tuleb välja ja te teete ettepaneku, et valitsusel tuleks majanduskasvu kiirendamiseks võtta üldise hõive ja majanduskasvu kõrval erilise tähelepanu alla tööturu struktuursed probleemid ja panustada enam tööjõu tootlikkuse kasvu. Muu hulgas toote välja, et meil on väga suuri muresid suure hulga inimestega, kes ei ole aktiivsed. Te annate oma ülevaate lõpus ka soovitusi, mida võiks teha. Esimene soovitus ütleb, et tuleks parandada

poliitikate koostoimet. See on mulle väga sümpaatne. Ministeeriumid on nagu erinevad tsaaririigid, kes üksteisega koostööd ei tee. Lisaks ei toimu koostöö ei horisontaalselt ega vertikaalselt. Võib-olla te annate veel ühe soovituse, mida teha, et koostöö ministeeriumide vahel ning ka riigi ja kohaliku omavalitsuse vahel tulevikus paraneks?

**18:16 Riigikontrolör Alar Karis**
Hea küsija! Miks ma natuke viitasin sellele oma kõnes? Siin on väga suur roll peaministril, kes peaks võtma selle otsuse enda kanda. Ma tean väga hästi, et peaministrid, olgu siis praegune või varasemad, eriti nagu ei sekku ministeeriumide haldusaladesse. Aga täna me elame ikkagi maailmas, kus on väga palju täpselt selliseid asju, millele te viitasite. Teisisõnu, kui peaminister ei saa seda teha ilma seadust muutmata, siis tuleks talle võib-olla anda see roll, et ta seda ülesannet täidaks. Kõik horisontaalsed asjad on ikkagi peaministri vastutada. Aga seadusi teeb teatavasti Riigikogu. See on mul lihtsalt käigu pealt pakutud üks võimalus.

**18:17 Aseesimees Jüri Ratas**
Helmen Kütt, palun!

**18:17 Helmen Kütt**
Tänan, lugupeetud eesistuja! Austatud riigikontrolör, suur tänu ülevaate eest! Tänan teid ka 2014. aastal, kui ma Sotsiaalministeeriumis töötasin, esitatud soovituste, ettepanekute ja tähelepanu juhtimise eest! Uskuge, 2015. aastal võeti väga mitmed neist ka tegevuskavasse. Aga nüüd minu küsimus. Ma olen nõus, et bürokraatiat on väga palju, seda on palju Eesti riigis, aga veel rohkem ilmselt Euroopa Liidus. Mulle mõnikord tundub, et me võtame tihtipeale üle rohkem bürokraatiat, kui Brüssel või Euroopa Liit meilt nõuab. Kas mu tunne võib olla õige ja kas ka teile tundub nii? Ma toon näiteks Euroopa Liidu vahenditest erihoolekande investeeringutesse mineva raha. Me ise paneme sinna numbrid kirja, kuigi Brüssel seda ei nõua. Ei peaks vaatama mitte numbrit, vaid seda, et teenused oleksid inimestele kättesaadavad.

**18:18 Riigikontrolör Alar Karis**
Tänan, hea küsija! Kuna see oli tundeküsimus, siis vastan, jah, mulle tundub ka, et me teinekord pingutame natuke üle. See ei ole ainult Eesti mure, kogu Euroopa on ju võtnud selle bürokraatiaküsimuse päevakorda. Kuigi samal ajal, nagu ka üks eelküsija ütles, on banaanikõveruse küsimuse asemel nüüd see küsimus, mis asi on küünal. Nii et märgid ei ole päris sellised, nagu hakkaks midagi väga kiiresti muutuma. Aga mulle tundub täpselt samamoodi, nagu te ütlesite, proua Helmen Kütt.

**18:19 Aseesimees Jüri Ratas**
Andres Anvelt, palun!

**18:19 Andres Anvelt**
Aitäh, härra juhataja! Hea riigikontrolör! Võtan ühel eelmisel küsijal ja teil sõnasabast kinni. Te ütlesite, et Riigikontroll kindlasti teavitab või taotleb kriminaalmenetlust, kui on tuvastatud võimalik kuritarvitus. Aga minu küsimus on pigem selle kohta, et kui Riigiprokuratuur lükkab selle taotluse tagasi – nii on olnud ka teie praktikas – ja teil ei ole võimalust näiteks seda otsust edasi kaevata halduskohtusse, kuna teile ei ole konkreetset kahju tekitatud ja võimalik kannatanu, näiteks seesama riigiettevõte, oma kahju ei tunnista, siis see asi jääbki menetlemata. Mis te arvate, kas teil võiks olla õigus Riigiprokuratuuri otsuseid edasi kaevata?

**18:20 Riigikontrolör Alar Karis**
Tänan küsimuse eest! Euroopa praktika on väga erinev. Sellistes riikides nagu Hispaania, Portugal ja Belgia on riigikontrollile antud ka õigus trahve määrata ja karistada. Ma olen sellele küsimusele siin saalis korra juba vastanud. Ma ei algataks seadust, et Riigikontrollile selline õigus anda. Me elame ikkagi riigis, kus on võimalik neid asju teistmoodi lahendada. Pigem olen ma seda meelt, et meil ei oleks vaja õigust ega kohustust edasi kaevata. See roll peaks olema kellelgi teisel. Meie ülesanne on näha või

tunda ära, kas kuriteo elemendid on olemas või ei ole, ja meie kohustus on see teave edastada, mitte jätta seda enda teada.

**18:21 Aseesimees Jüri Ratas**
Austatud riigikontrolör, teile on veel vähemalt üks küsimus. Mailis Reps, palun!

**18:21 Mailis Reps**
Aitäh, lugupeetud juhataja! Hea riigikontrolör! Tõepoolest, täna on olnud debatti väga mitmel teemal. Te juba puudutasite haridusteemat. Kui lubate, tulen veel korra selle teema juurde. Me kõik küll püüame vaadata järgmise aasta eelarvet positiivselt ja näha arenguperspektiive, aga me näeme, et hariduse eelarve täitmine toimub ümbertõstmiste teel. Te jälgite üsna hoolsalt haridusvaldkonda juba seetõttu, et te olete olnud sellega lähedalt seotud. Kas teie arvates peaks riigieelarves tegema mingisuguseid tõsiseid muudatusi, et saada hariduse jaoks suurem eelarve, või aitab ka struktuursetest muudatustest?

**18:22 Riigikontrolör Alar Karis**
Hea küsija! Ma vastan väga üldiselt. See on puhtalt minu isiklik arvamus. Ma arvan, et kui riik seab endale prioriteedi ja see on näiteks haridus või, nagu meil on, riigikaitse, siis tulekski kõigepealt eraldada raha selle jaoks ja alles siis hakata ülejäänud raha jagama. Mitte niimoodi, et meil on prioriteet, aga selle jaoks tuleb raha leida ministeeriumi sisemistest reservidest. Teine lahendus on see, et me tõesti avame selle baasi ja vaatame, mis seal baasi sees on, ning siis liigume edasi, mitte nii, et meil on baas all ja siis kasvatame sellele midagi peale. Need on kaks võimalust selle küsimuse lahendamiseks.

**18:22 Aseesimees Jüri Ratas**
Helir-Valdor Seeder, palun!

**18:22 Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Austatud riigikontrolör, ka mina tänan väga põhjaliku ettekande eest! Ühele eelnevale küsimusele te vastasite, et Riigikontrolli pädevust ja õigusi ei ole vaja suurendada, et iseenesest on neid õigusi piisavalt. Ma küsin siis nii, kuidas te hindate koostööd Riigikogu riigieelarve kontrolli erikomisjoniga. Kas see on olnud hea ja piisav? Kas te ei arva, et sellel Riigikogu komisjonil võiksid olla suuremad õigused ja pädevus, et olla efektiivsem ja tulemuslikum? Meil on ju olemas Euroopa Liidu asjade komisjon, kellel on väga suur pädevus Euroopa poliitika kujundamisel. Mis te arvate, kas selle erikomisjoni pädevus võiks olla suurem ja tema teovõime tugevam kui praegu?

**18:23 Riigikontrolör Alar Karis**
Austatud küsija! Ma olen käinud nii eelmise Riigikogu esimehe kui ka praeguse juures, et arutada seda küsimust sellessamas võtmes, kas muuta see erikomisjon alatiseks komisjoniks. Kindlasti on erikomisjon ka ise teatavaid samme astunud, vähemalt püüdnud astuda, alates sellest, et ta on püüdnud raporteid esitada, et probleemid suurde saali tuua. Ma olen ise käinud välja ettepaneku, et me võiksime igale Riigikogu uuele koosseisule lugeda ette need probleemid, mis on jäänud Eesti riigis lahendamata või mis meie arvates on olulised. Nii et siin võimalusi on. Erikomisjoni juurde tagasi tulles on vastus jah. Ma arvan, et komisjon võiks teemasid arutada sel kombel, et komisjoni istung ei lõpeks lausega, et informatsioon võeti teadmiseks.

**18:25 Aseesimees Jüri Ratas**
Ain Lutsepp, palun!

**18:25 Ain Lutsepp**
Aitäh, härra eesistuja! Hea kõneleja! Küsimus on lihtne. Millised on Riigikontrolli vajadused, et te saaksite oma tööd teha niisama hästi või veel paremini, kui olete siiamaani teinud? Ma pean silmas finantsilisi vajadusi.

**18:25 Riigikontrolör Alar Karis**

Hea küsija! Eks ma olen meie vajadustest rääkinud nii Riigikogu komisjonides kui ka siin suures saalis. Üks vajadus on kindlasti seesama kaitsevaldkonna ja sisejulgeoleku auditeerimise võimekuse parandamine, mille jaoks on meile tuge andnud ka juba mainitud erikomisjon. Summad iseenesest ei ole ju suured. Samas on selge, et me seda tegemata ei jäta, sõltumata sellest, kas Riigikogu otsustab need summad meile eraldada või mitte. Aga probleem, millele ma osutasin juba eelmisel korral, on selles, et meie audit muutub siis lihtsalt spetsiifiliseks vigade otsimiseks ja me ei saa anda ülevaadet terviklikust olukorrast näiteks kaitsejõududes või sisejulgeolekus. See võib tekitada ebakindlustunde, kui me näeme ainult puudusi, aga ei suuda anda valdkonnast terviklikku pilti. Selle hind, nagu me oleme juba viimased kolm aastat välja arvutanud, on 250 000 Euroopa raha.

**18:26 Aseesimees Jüri Ratas**

Austatud riigikontrolör, ma tänan teid ettekande ja vastuste eest! Rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Palun Riigikogu kõnetooli Eesti Vabaerakonna fraktsiooni esindaja Andres Ammase!

**18:27 Andres Ammas**

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav riigikontrolör! Lugupeetavad kolleegid! Riigikontrolör käib Riigikogu ees Eesti riigi probleemidest kokkuvõtet tegemas kord aastas. Mullu pääses Alar Karis siia pulti südaöösel, sest rahvasaadikute tähelepanu oli koondunud töövõimetoetuse seadusele. Tänavu läks tal tunduvalt paremini, nagu nägite. Aga paratamatult jääb see ettekanne taas pisut muude aktuaalsete teemade varju. Ma ei kahtlusta siin kellegi kurja kätt päevakorra kavandamisel, aga teatud märki kannab ka selline olukord. Alar Karise ülevaade oli tõesti väga hea ja see dokument, mida me käsitleme, on väga hea. Usun, et seda tasub meil kõigil lugeda lausa rida-realt, sellesse süveneda ja seda mõtestada. Ma väga loodan, et sama tööd teeb meie sõnades nii analüüsilembene valitsus. On ju valitsusleppe levinuim sõna "analüüsime". Aga Riigikontrolli soovitused ülevaate lõpus ei vääri mitte pelgalt analüüsimist, vaid ka elluviimist, nii enesestmõistetavad ja tervest mõistusest kantud on need ettepanekud.
Riigikontrollil on kohustus olla tark mees taskus, aga teda ei tohi sinna taskusse unustada, muidu pole temast suuremat kasu. Tark pidavat õppima teiste vigadest, loll enda omadest. Tegutsev valitsus võiks õppida varasemate valitsuste vigadest. Kui Estonian Airi abistamisel oleks arvestatud Riigikontrolli märkusi, oleks kokku hoitud väga palju meie ühist raha. Aga millegipärast käitume ikka nagu Kalevipoeg, kes tagus hulga laudu puruks, enne kui aru sai, et serviti on vaja lüüa.
Oli väga meeldiv kuulda kolleeg Helmen Kütilt, et tema juhitud Sotsiaalministeerium tõepoolest arvestas Riigikontrolli ettepanekuid. Aga ma kardan, et sellised ministeeriumid on vähemuses. Minu teada on Riigikontrolli soovitused liiga sageli olnud meie valitsejatele pigem tüütu pirin kui tähtsate poliitiliste otsuste lähtekoht. Juba kõne all olnud kontrollkomisjoni liikmena olen läbi töötanud kümmekond Riigikontrolli auditit ja kogenud, et kui Riigikontroll esitab väiksemaid soovitusi, siis ministrid, kantslerid ja muud ametnikud enamasti nõustuvad nendega päris kiiresti ja innukalt. Kui aga jutuks tulevad tõsisemad probleemid, siis minnakse neist pigem vaikides mööda või vastatakse midagi üldsõnalist. Kahjuks meie praegune valitsus ei ole üldse väga diskussioonilembene, pigem kardab diskussiooni nagu vanapagan välku. Ei ole vaja karta!
Lõpetuseks. Eesti Riigikontroll on iseenda töö hindamiseks tellinud Hollandi, Poola ja Rootsi kõrgeimate auditiasutuste korraldatud kolleegiaalhindamise. Selle keerulise pealkirjaga, aga küllalt hästi ja lihtsalt loetava dokumendi põhisõnum on, et Eesti Riigikontroll on Eesti valitsussektoris au sees ja kõrgelt hinnatud. Aga väga oluline punkt on seal see, et üks Riigikontrolli eesmärke tulevikus on ja peabki olema mõjukuse suurendamine. Ma tänan Vabaerakonna fraktsiooni nimel veel kord riigikontrolöri ja tema meeskonda! Soovin teile tõepoolest palju jaksu, et saavutada suuremat mõjukust! Aitäh!

**18:31 Aseesimees Jüri Ratas**

Aitäh! Ma palun Riigikogu kõnetooli Eesti Reformierakonna fraktsiooni esindaja Aivar Sõerdi!

**18:31 Aivar Sõerd**

Austatud juhataja! Austatud riigikontrolör! Head kolleegid! On kindlasti äärmiselt tänuväärne, et Riigikontroll on oma tänavuses ülevaates suuresti keskendunud tööturu olukorrale ja probleemidele. On kindel, et majanduse arengu üks võtmeküsimusi on seotud tööturu toimimise ja tootlikkusega. Majanduse kasvuvõime alustalad on tehnoloogiline areng ja tootlikkuse tõus, aga ka toimiv tööturg ja

kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavus. Tõesti, viimastel aastatel on Eesti majanduskasv suuresti tulnud hõive suurenemise abil, nüüd on hõive jõud majanduse kasvu allikana aga raugemas. Me oleme tootlikkuse poolest jõudnud üsna kõrgele, võrreldes Euroopa Liidu keskmisega, 72% tasemele, aga viimastel aastatel on kasv aeglustunud. Samas ei saa me jätta tähelepanuta neid eeliseid, mis meil on võrreldes teiste riikidega, kellega me konkureerime. Meie tööturg on küllaltki paindlik, meil on head rahastamisvõimalused, tugev pangandussektor, ka ettevõtete laenukoormus on jõukohane ja endiselt on meil veel suhteliselt madalad tööjõukulud, võrreldes mõne teise riigiga. Ei saa märkimata jätta riigi väikest võlga ja korras riigirahandust.
Me peame vaatama, kuidas me Euroopas tervikuna välja paistame. Esiteks, peale viimast finantskriisi on Eesti olnud tööpuuduse vähendajate hulgas esirinnas. Meil on tööpuudus kukkunud 5% tasemele, kust allapoole on juba raskem minna. See näitab, et tööturg ja tööturuinstitutsioonid on peale viimast finantskriisi hästi toiminud. Teiseks, tootlikkuse aeglane kasv ei ole iseloomulik mitte ainult Eestile, tegelikult on see praegu maailmamajanduse globaalne probleem.
Riigikontroll on heitnud valitsusele ette, et majandus- ja ettevõtluspoliitikaga ei kujundata tööturu nõudlust sihipäraselt. Tegelikult, olgem ausad, kui me vaatame seda, mis on tehtud, neid meetmeid ja programme eraldi, siis paljud asjad on alles käivitunud. Ka ettevõtluse kasvustrateegia aastateks 2014–2020 ei ole veel saanud efekti avaldada, paljud meetmed ju alles avanevad. Muidugi on tähtis, et me suudaksime kindlaks määrata, millised on Eesti riigi kasvuvaldkonnad. Edaspidi tuleb hinnata, kas need valikud on olnud õiged. On selge, et me ei suuda maailmas kõikidel aladel konkureerida. Me peame ikkagi kindlaks määrama, kus me oleme konkurentsivõimelt tugevamad, ja nendele valdkondadele panustama. Selleks on vaja ka hinnanguid, kas me oleme õiged valdkonnad välja valinud. Ka Riigikontroll on oma ülevaates pööranud tähelepanu tööjõuvajaduse seire ja prognoosi süsteemile OSKA ja teinud ettepanekuid selle rahastamise suurendamiseks. Siin ei ole võimalik ette lugeda kõiki neid programme, mis on juba loodud tootlikkuse parandamiseks ja tööturu probleemide lahendamiseks, aga need on valitsuse tegevusprogrammis olemas ja riigi konkurentsivõime kavas loetletud.
Palun lisaaega!

**18:36 Aseesimees Jüri Ratas**
Kolm minutit.

**18:36 Aivar Sõerd**
Muidugi on paljud programmid n-ö ministeeriumideülesed. Siin on Riigikantseleil päris suur roll, aga nagu selgus vastusest minu küsimusele, Riigikantselei ei olnud selle ülevaate koostamisse piisavalt kaasatud. Kuid seda oleks tarvis selleks, et see ülevaade oleks hõlmavam ja kriitika võimalikult konstruktiivne.
Tuleb nõustuda sellega, et tootlikkuse kasv on pikaajaline protsess. See sõltub väga paljudest teguritest, sealjuures mitte ainult valitsuse poliitikast. Mis valitsuse tegevust puudutab, siis ametkondlikku koostööd edendades vaadatakse üle valitsemis- ja halduskorraldus. Ministeeriumideüleste teemade üheskoos lahendamiseks on juba loodud ning luuakse rakke- ja eksperdirühmi ning fookusesse on võetud, nagu oli ka ettekandest kuulda, innovatsioon avalikus sektoris.
Võib nõustuda sellega, et regionaalsed tegevuskavad on seni evinud vähe reaalmõju. Aga selge on ka see, et majanduses toimivad loomulikud või vääramatud protsessid: on hääbuvad majandusharud ja on suurema konkurentsivõimega majandusharud. Me oleme üks osa globaalsest majandusest ja ei saa olla selliseid riiklikke meetmeid, mis majanduse loomulikke protsesse ringi pööravad.
Ma tahan ka Reformierakonna fraktsiooni nimel tänada Riigikontrolli selle töö eest! Nende märkuste ja ettepanekutega, mis ülevaates on, tuleb kindlasti arvestada riigi edasise tegevuse kavandamisel. Tänan tähelepanu eest!

**18:38 Aseesimees Jüri Ratas**
Aitäh! Rohkem kõnesoove ei ole, sulgen läbirääkimised. Riigikontrolli ülevaade on läbi arutatud. Tänan riigikontrolöri ja kogu Riigikontrolli meeskonda selle ülevaate eest!

**16.** 18:38 Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Eesti-Vene riigipiiri lepingu ning Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Narva ja Soome lahe merealade piiritlemise lepingu ratifitseerimise seaduse eelnõu (108 SE) esimene lugemine

**18:39 Aseesimees Jüri Ratas**

Liigume 16. päevakorrapunkti juurde. Algab Vabariigi Valitsuse algatatud Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Eesti-Vene riigipiiri lepingu ning Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Narva ja Soome lahe merealade piiritlemise lepingu ratifitseerimise seaduse eelnõu 108 esimene lugemine. Ma palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli välisminister Marina Kaljuranna!

**18:39 Välisminister Marina Kaljurand**

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vabariigi Valitsus esitas 13. oktoobril s.a Riigikogule Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Eesti-Vene riigipiiri lepingu ning Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Narva ja Soome lahe merealade piiritlemise lepingu ratifitseerimise seaduse eelnõu. Tänase arutelu ettevalmistamise käigus osalesin aruteludel väliskomisjonis ning kohtusin peaaegu kõigi fraktsioonidega. Kõik arutelud, millel osalesin, olid väga sisukad, detailsed ja põhimõttelised, rõhutades nii Riigikogu liikmete huvi kui ka vastutustunnet lepingute ratifitseerimise suhtes. Olen kindel, et piirilepingud on Riigikogu liikmete poolt üks põhjalikumalt analüüsitud välislepinguid taasiseseisvunud Eesti ajaloos, eriti arvestades fakti, et piirilepinguid on arutanud peaaegu kõik valitsused ja peaaegu kõik Riigikogu koosseisud alates 2005. aastast. Välisministrina tahan tänada teid kõiki vajalike ja konstruktiivsete mõttevahetuste eest!
Tänaseks aruteluks valmistudes lugesin uuesti läbi 2005. ja 2014. aasta Riigikogu arutelude stenogrammid ning veendusin, et peamised küsimused, mida siis piirilepingute kontekstis tõstatati ning millest me rääkisime viimase kuu jooksul, on samad. Need on väga põhimõttelised küsimused, mis on seotud Eesti õigusjärglusega, Tartu rahulepingu kehtivusega, lepingute ja põhiseaduse kooskõlaga jne. Eraldi tähelepanu väärivad küsimused, mis puudutavad agressoriga lepingute sõlmimise eetilisust ning ajastust. Kas ja miks vajame lepinguid praegu? Oleme ju elanud üle 20 aasta ilma piirilepinguteta. Need on väga olulised küsimused. Oma sõnavõtus peatun ka nendel, aga alustan ajaloost.
Mäletatavasti algas piiriläbirääkimiste protsess 1992. aastal osana Eesti-Vene riiklikest läbirääkimistest. 1996. aastal moodustati valitsuse korraldustega Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Eesti-Vene riigipiiri lepingu ning merealade piiritlemise lepingu läbirääkimiste delegatsioonid. Sama aasta sügisel olid lepped põhimõtteliselt valmis ning 1999. aasta märtsis need parafeeriti. 18. mail 2005. aastal kirjutasid Eesti Vabariigi välisminister Urmas Paet ja Venemaa Föderatsiooni välisminister Sergei Lavrov lepingutele alla ning Riigikogu ratifitseeris lepingud 20. mail 2005. aastal. Allkirjastatud lepingud ei jõustunud, sest Venemaa teatas, et ei soovi jääda nende lepingute pooleks, tuues ettekäändeks Riigikogus lepingute ratifitseerimise seadusesse lisatud preambuli, mis puudutas Tartu rahulepingu kehtivust.
2012. aastal pöördusid kõik tollase Riigikogu fraktsioonide esimehed valitsuse poole algatusega taaselustada piirilepingute sõlmimise protsess. Järgnesid läbirääkimised ja mais 2013 lepiti kokku varasemate lepingute tekstide täiendamises. Mõlema lepingu preambulisse lisati järgmine säte: "... arendades õiguslikku alust Eesti-Vene riigipiiriga seotud küsimuste lahendamiseks, ning kinnitades vastastikku territoriaalsete nõudmiste puudumist ..." Lepingute artiklisse 9 lisati järgmine säte: "Käesoleva lepinguga reguleeritakse eranditult riigipiiri puudutavaid küsimusi." Sellega korrati lepingutes *expressis verbis* üle põhimõtted, mis lisati 2005. aastal ratifitseerimise seaduse preambulisse. Vabariigi Valitsus kiitis lepingute eelnõud heaks 23. mail 2013. aastal ning välisministrid Urmas Paet ja Sergei Lavrov allkirjastasid lepingud 18. veebruaril 2014. aastal. Järgnes ratifitseerimisprotsess Riigikogus, mille käigus läbisid lepingud esimese lugemise, ning jäädi ootama ratifitseerimisprotsessi kulgemist Venemaal. Venemaa samme ei astunud ning lepete menetlemine lõppes Riigikogu eelmise koosseisu töö lõppemise tõttu. Seoses Riigikogu uue koosseisu ametisse astumisega esitas Vabariigi Valitsus lepingud uuesti ratifitseerimiseks. Lepingute tekstid ei ole 2014. aasta tekstidega võrreldes muutunud. Muutunud on lepingutele lisatud seletuskiri, mida Välisministeerium ajakohastas, lisades praegu ametis oleva õiguskantsleri arvamuse.
Seega on esimese ratifitseerimise esimesest lugemisest möödunud 3810 päeva, teisisõnu, kümme aastat, viis kuud ja viis päeva. Kõrvalepõikena võrdleksin praegust pikaleveninud protsessi Tartu

rahulepingu ratifitseerimisega. Eesti-Vene rahuleping esitati kohe pärast allkirjastamist 2. veebruaril 1920. aastal Asutavale Kogule ratifitseerimiseks. Rahulepingu ratifitseerimisel oli ka siis kolm lugemist. Esimene lugemine toimus Asutavas Kogus 10. veebruaril, teine lugemine kas 11. või 12. veebruaril ning kolmas lugemine oli 13. veebruaril 1920. aastal. Pärast kolmandat lugemist ratifitseeriti leping ühehäälselt. Toona oli leping tähtis muidugi eeskätt rahu sõlmimise ja enesemääramise õiguse seisukohast, mitte niivõrd piiride küsimuse tõttu. Pärast Tartu rahulepingule allakirjutamist ütles Jaan Poska Eesti delegatsiooni liikmetele oma kuulsad sõnad: "Tänane päev on kõige tähtsam Eestile tema 700-aastases ajaloos: täna esimest korda Eesti määrab ise oma tuleviku saatust."
Ka täna, 95 aastat hiljem, määrab Eesti riik ise oma saatust ja tulevikku. Olen kindel, et piirilepingud on osa meie kindlamast tulevikust. Piirilepingute sõlmimisel Venemaaga on Eesti julgeolekule positiivne mõju, kuna see aitab suurendada stabiilsust ja ettearvatavust riikidevahelistes suhetes ning välistada võimalikke arusaamatusi ja vääritimõistmisi nii olulisel teemal nagu riikide territooriumid. Selgelt paika pandud ja maha märgitud piir on seega julgeolekut täiendavalt kindlustav faktor. Piirilepe võimaldab eemaldada ebaloogilisuse piirijoontel ja piiri efektiivsemalt valvata.
Eesti huvides on üheselt kindlaks määratud ja vastastikku kinnitatud riigipiir. Ehkki kahe riigi vaheline kontrolljoon on seni toiminud riigipiirina, lisab piirileping meile kindlust, et Venemaal pole meie riigi vastu territoriaalseid pretensioone. See, et praegune ajutine lahendus on toiminud tavaolukorras, ei pruugi tähendada, et see toimiks keerulisemates olukordades. Juristina ei saa ma nõustuda lepinguliste suhete alahindamisega. Õigus ei ole kõikvõimas, kuid igal juhul on nii heal kui ka halval ajal parem omada kokkuleppeid kui neid mitte omada. Piirilepingute olemasolu tähendab selgust ka meie partneritele maailmas, sh Eesti rahvusvaheliste kohustuste täitmise suhtes. Meie idapiir on NATO kollektiivkaitsepiir ja Euroopa Liidu idapiir. Selgelt fikseeritud ja toimiva piiri olemasolu pole võimalik alahinnata ei julgeoleku- ega ka majanduspoliitilisest aspektist.
Kuigi töö piirilepingute sõlmimiseks on kestnud juba paar aastakümmet, on just alates 2014. aastast pingestunud julgeolekuolukord Euroopas teinud meile selgeks, et kindlalt paika pandud piir Eesti ja Venemaa vahel on täiendus meie turvalisusele. Oleme üheselt hukka mõistnud Krimmi ebaseadusliku annekteerimise ja mujal Ukrainas toimepandava Venemaa agressiooni. Meie tegevus Euroopa Liidus ja mujal on suunatud sellele, et Ukraina suveräänsus ja territoriaalne terviklikkus saaks taastatud. Koos samameelsete riikidega oleme ühiselt astunud samme, et vastata nendele jämedatele rahvusvahelise õiguse rikkumistele. Nii näiteks kehtivad Venemaa vastu kehtestatud sanktsioonid endiselt.
Piirilepingute sõlmimine ei muuda meie suhtumist Venemaa agressiooni. Lepingute sõlmimisega ei tagane me oma põhimõtetest ega väärtustest. Samas ei tohiks Eesti minna kaasa arusaamaga, et rahvusvahelise õiguse rikkumine ühe riigi poolt muudab rahvusvahelise õiguse kehtetuks ning rahvusvahelised lepingud mõttetuks. Vastupidi, rahvusvaheline õigus kehtib edasi ning meie ülesanne on sundida rikkujat asuma täitma oma rahvusvahelisi kohustusi. Peale riikide suveräänsuse ning territoriaalse terviklikkuse nimetan selles kontekstis ka rahvusvaheliste suhete üldist põhimõtet, et piirid naaberriikidega on lepingutega kinnitatud. Seega on piirilepete olemasolu pigem reegel kui erand.
Lugupeetud Riigikogu liikmed! Järgnevalt peatun Tartu rahulepinguga ja põhiseadusega seonduval.
Tartu rahuleping on meile oluline ja jääb meile oluliseks nii sümbolina kui ka juriidilise dokumendina, rahvusvahelise lepinguna. Esmajoones just Tartu rahulepingu säte, mille järgi tunnustas Venemaa "ilmtingimata Eesti riigi rippumatust ja iseseisvust, loobudes vabatahtlikult ning igaveseks ajaks kõigist suverään-õigustest, mis olid Venemaal Eesti rahva ja maa kohta maksvusel olnud riigiõiguslise korra, kui ka rahvusvaheliste lepingute põhjal, mis nüüd siin tähendatud mõttes edaspidisteks aegadeks maksvuse kaotavad". Riigipiirileping tehnilise lepinguna muudab vaid üht osa Tartu rahulepingus käsitletud teemadest ning sellega ei teki küsimust Tartu rahulepingu kehtivuse kohta Eesti riikluse olulise alustalana. Eesti Vabariigi õiguslik järjepidevus ja Tartu rahuleping kehtivad ka pärast nimetatud lepete ratifitseerimist.
Samuti on esitatud eelnõu kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseadusega. Põhiseaduse sätted näevad ette võimaluse, et vastavat piiri on võimalik määrata lisaks Tartu rahulepingule ka teiste riikidevaheliste piirilepingutega. Põhiseaduse § 122 esimese lause kohaselt on Eesti maismaapiir määratud Tartu rahulepinguga ja teiste riikidevaheliste piirilepingutega. Ka riigipiiri seaduse § 2 lõike 2 kohaselt on Eesti maismaapiir määratud Tartu rahulepinguga ja teiste riikidevaheliste piirilepingutega. Põhiseaduse § 122 esimese lause ülesanne on kinnitada põhiseaduse tasemel Eesti Vabariigi poolt varem sõlmitud piirilepingute kehtivust ja sama paragrahvi teine lause sätestab võimaluse sõlmida lepinguid, mis muudavad seniseid riigipiire. Seda kinnitavad ka Põhiseaduse Assamblees sätte loomisel kõlanud

seisukohad. Viidet Tartu rahulepingule tuleb tõlgendada koostoimes põhiseaduse §-s 122 tehtavate viidetega teistele riikidevahelistele piirilepingutele ning riigipiire muutvate lepingute menetlemise korrale.
Kõik taasiseseisvunud Eesti õiguskantslerid on analüüsinud piirilepingute suhet Tartu rahulepingusse ning piirilepingute vastavust põhiseadusele. Kõik õiguskantslerid on jõudnud järeldusele, et piirilepingud on kooskõlas põhiseadusega ning asendavad ainult ühte sätet Tartu rahulepingust, artikli III esimest lõiget, mis sätestab riigipiiri kulgemise. Õiguskantsler Ülle Madise kirjutas oma kirjas välisministrile muu hulgas, et Eesti Vabariigi põhiseadus ei keela Riigikogul ratifitseerida piirilepinguid ning et piirileping "muudab senist Tartu rahulepingut riigipiiri määratlevas osas (art III), jätab Tartu rahulepingu muus osas kehtima".
Eraldi tahan peatuda merealade piiritlemise lepingul. Enne teist maailmasõda ei olnud Eestil merepiiri ei Venemaa ega Soomega. Seni on merepiiri määranud 1993. aasta merealapiiride seadus, kus on muu hulgas sätestatud: "Kuna läbirääkimistel Eesti Vabariigi ning Vene Föderatsiooni vahel ei ole majandusvööndi ja mandrilava piiri Vaindlo saare lähistel Soome lahes veel fikseeritud, siis Eesti Vabariigi majandusvööndi ja mandrilava piir punktist 38 punkti 70 võib muutuda nimetatud läbirääkimiste tulemusel."
Eesti-Vene merealade piiritlemise leping juhindub rahvusvahelisest mereõigusest. Merepiiri kindlaksmääramiseks on kasutatud arvestusliku keskjoone meetodit. Lepingu kohaselt hakkab merealade piirijoon Narva ja Soome lahes kulgema arvestuslikul keskjoonel, mis on tõmmatud nii, et iga selle punkt on võrdsel kaugusel mõlema riigi ranniku madalveejoone lähimatest punktidest. Riigipiiri kirjelduses ja kaartidel esitatud joon erineb vähesel määral praegusest kontrolljoonest ning võrreldes praeguse kontrolljoonega toimub osapoolte vahel teatud maatükkide vahetus. Näiteks, Eesti saab maad nn Saatse saapa piirkonnas ning Venemaa Meremäe vallas Marinova metsa piirkonnas ja Värska vallas Suursoo piirkonnas. Pooled leppisid kokku, et muudatused maismaal, kaasa arvatud järvedel, on võrdsed, nii et kumbki pool territooriumi ei kaota ega võida.
Riigipiiriga seotud küsimuste lahendamine aitab kaasa piiriäärsete alade arengule ja piiriülesele koostööle. Täpsemad mõjud majandusele, elu- ja looduskeskkonnale, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste korraldusele selguvad pärast riigipiirilepingute jõustumist. Soovin rõhutada, et võrreldes praegusega ei muutu mitte kuidagi setode olukord. Setode omavalitsusliidu esindajad on olnud piirilepete menetlemise käigus pidevalt kaasatud. Viimati kohtusin setode esindajatega alles mõni nädal tagasi. Mul on välisministrina väga hea meel, et Välisministeeriumi toega avati selle aasta kevadel Petseris setode maja, mille tegevust toetame ka edaspidi.
Riigipiirilepingu artikkel 8 näeb ette, et mitmed riigipiiri praktilise toimimisega seotud küsimused – piiriesindajate tegevus, veekasutuseeskiri, laevandus, piiril asuvate sildade ja hüdrotehniliste rajatiste ühine kasutamine, kalastustingimused jne – reguleeritakse eraldi kokkulepetega. Osa asjakohaseid leppeid on juba praegu olemas. Puuduolevate või ajakohastamist vajavate kokkulepete sõlmimiseks on kavas alustada konsultatsioone Vene partneritega. Pärast lepingute jõustumist moodustatakse riikidevaheline demarkeerimiskomisjon ja alustatakse riigipiiride markeerimist, mille käigus märgitakse maha ja tähistatakse riigipiir.
Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mul on olnud võimalus osaleda piirilepingute läbirääkimistel alates 1992. aastast, alguses juriidilise osakonna eksperdina, seejärel juriidilise osakonna büroo direktorina, siis juriidilise ala asekantslerina, pärast seda suursaadikuna Moskvas ja nüüd välisministrina. Kutsun teid üles Vabariigi Valitsuse esitatud seaduseelnõu heaks kiitma, piirilepinguid ratifitseerima ning astuma sellega vajaliku sammu Eesti julgeoleku täiendaval kindlustamisel.
10. veebruaril 1920. aastal ütles Jaan Poska oma kõnes Asutavas Kogus seoses Tartu rahulepingu ratifitseerimisega järgmised sõnad: "Maitskem küll rahu, aga hoidkem alal ja kasvatagem oma sõjalist jõudu." Minu arvates on need sõnad ka täna väga olulised ja aktuaalsed. Ma ei tea, mida ütleks Jaan Poska, kui ta oleks praegu siin selles kõnetoolis. Võib-olla midagi sellist: "Sõlmigem küll lepingud, aga hoidkem alal valvsus ja kasvatagem oma julgeolekut." Otsus on teie teha. Tänan tähelepanu eest!

**18:59 Esimees Eiki Nestor**

Aitäh, proua minister! Küsimused eelnõu algatajale. Andres Herkel, palun!

**18:59 Andres Herkel**

Tänan, härra esimees! Tänan ka proua ministrit selle põhjaliku ettekande eest! Ilmselt ei saa läbirääkimiste käiku kuidagi tagasi pöörata, aga kuidas ikkagi on läinud niiviisi, et nende lepingute puhul on ühelt poolt sisuliselt jõutud või õigemini jäädud ENSV piiride juurde ning teiselt poolt räägitakse ikka ja jälle Tartu rahust ja Tartu rahu järgsest piirist? Miks ei tekkinud kunagi võimalust mingiks vahevariandiks või osalisekski kompromissiks?

**18:59 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan teid küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Läbirääkimised on alati keeruline protsess. Olles nende läbirääkimiste juures olnud, võin ma kinnitada, et arutleti väga erinevate võimaluste ja sõnastuste ning ka erinevate maatükkide vahetamise üle. Ma ei ole teiega nõus, et aluseks võeti NSV Liidu aegne administratiivjoon või liiduvabariikidevaheline joon. Eesti delegatsiooni mandaat oli Tartu rahuleping ja teised rahvusvahelised lepingud. Tartu rahulepingu osaline piir on säilitatud ka käesolevas piirilepingus. Ülejäänud piiri kulgemises leppisid pooled kokku. 1996. aastal sai delegatsioon Vabariigi Valitsuselt mandaadi pidada läbirääkimisi, lähtudes Tartu rahulepingust ja tolleks ajaks praktikas välja kujunenud kontrolljoonest, milleks oli 1994. aastal Boriss Jeltsini ukaasi järel Venemaa poolt üheselt maha märgitud kontrolljoon. Selle mandaadiga peeti läbirääkimisi ja selle mandaadi raames saavutati, ma julgen öelda, parim tulemus, mida saavutada sai.

**19:01 Esimees Eiki Nestor**
Mark Soosaar, palun!

**19:01 Mark Soosaar**
Lugupeetud välisminister Marina Kaljurand! Ma arvutasin välja, et paari nädala pärast möödub 35 000 päeva Tartu rahulepingu ratifitseerimisest sellessamas ruumis siin. Tol hetkel oli kasutusel siiski vist teine ruum, aga, jah, see toimus ikkagi Riigikogus, Asutavas Kogus. Mis te arvate, mispärast mõned inimesed, mõned riigid, mõned ringkonnad häbenevad Tartu rahu selles kontekstis, et Eesti Vabariik oli esimene, kes Nõukogude Venemaad tunnustas, ja Nõukogude Venemaa oli esimene, kes Eesti Vabariiki tunnustas?

**19:02 Välisminister Marina Kaljurand**
Lugupeetud Riigikogu liige, ma tänan teid selle küsimuse eest! Mina ei häbene Tartu rahulepingut. Mul on väga kerge seda öelda. Ma olen väga uhke selle üle, et Eesti riik 1920. aastal sõlmis selle lepingu, mis on siiamaani meie riigile olnud sümbol, aga ka juriidiliselt siduv dokument ja rahvusvaheline leping. Kuid ilmselt võib põhjuseks olla (nüüd ma spekuleerin) see, et Eesti riik oli tollel ajal esimesi riike, kes läks läbirääkimistele kommunistliku Venemaaga ja sõlmis rahulepingu. Võib-olla on ka teisi põhjuseid, aga ilmselt oleks õigem esitada see küsimus nendele inimestele, kes Tartu rahulepingut häbenevad.

**19:02 Esimees Eiki Nestor**
Martin Helme, palun!

**19:03 Martin Helme**
Aitäh, härra spiiker! Lugupeetud proua minister, kas ma võin alustuseks paluda, et te enam Jaan Poskale sõnu suhu ei paneks? Vaene mees ilmselt keerab hauas ringi. Aga te mainisite, et sõlmitav piirileping suurendab ettearvatavust Venemaa käitumises ja seeläbi meie julgeolekut. Kas te oleksite nii lahke ja räägiksite lahti, kuidas see teie meelest suurendab Venemaa käitumise ettearvatavust või mismoodi see konkreetselt välja hakkab nägema? Millest me võime teha järeldusi, et Venemaa käitumine muutub selle lepingu sõlmimise järel ettearvatavaks?

**19:03 Välisminister Marina Kaljurand**
Piirilepingute ratifitseerimine suurendab ettearvatavust selles mõttes, et väheneb võimalus erinevateks arusaamadeks. Ka täna võivad olla mõne kontrolljoone lõigu kohta erinevad arusaamad. Ka täna võib järjekordselt tekkida küsimus, kas ühel riigil on teise vastu territoriaalsed pretensioonid. Kõik need küsimused kaovad ära, kui riikide vahel hakkab kehtima kokkulepitud ja ratifitseeritud leping, mille

alusel märgistatakse riigipiiri kulgemine. Sellega jõustatakse needsamad sätted, milles praeguseks on delegatsioonid kokku leppinud ja mille valitsus on heaks kiitnud. Need hakkavad kehtima ja kaovad ära küsimused selle kohta, kas on territoriaalseid pretensioone, kus piir täpselt kulgeb jne. Kõik need küsimused saavad ühese vastuse.

**19:04 Esimees Eiki Nestor**
Raivo Põldaru, palun!

**19:04 Raivo Põldaru**
Aitäh, härra esimees! Lugupeetud minister! Rääkisite, et järgnevad teised lepingud ja osa neist on juba sõlmitud ning need tegelevad probleeme tekitavate asjadega, nagu Narva veehoidla ja elektriküsimused. Aga kas te ei arva, et võib-olla peakski enne paika panema need lepingud ja siis piiri, et võib-olla piirilepingu sõlmimise tõttu ei tulegi neid teisi lepinguid enam? Me oleme endise Nõukogude Liidu osa ja Venemaa praeguste kavatsuste kohaselt oleme ikkagi nende huviorbiidis edasi, nad soovivad, et nende mõjuvõim meie üle säiliks. Võib-olla ei tulegi neid teisi lepinguid? Kas te olete kindel, et need ikka tulevad ja kõik majanduslikud huvid, mis meil praegu on, saavad ka paika?

**19:05 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan selle küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Loomulikult ei ole kindlust mitte ühegi lepingu sõlmimise kohta enne, kui see leping on sõlmitud ja jõustatud. Praegu saan ma hinnata selle põhjal, milles pooled on piirilepingus kokku leppinud. Piirilepingus on kokku lepitud, et pärast piirilepingu sõlmimist tullakse üksikküsimuste juurde, mida ma oma sõnavõtus nimetasin. Miski ei ole takistanud nende küsimuste lahendamist juba praegu. Enamik nendest on tänase seisuga ka lahendatud. Näiteks kehtib ja töötab valitsustevahelise lepinguga sõlmitud piiriesindajatevaheline koostöökokkulepe. Mis puudutab Narva hüdroelektrijaama rajatiste hooldust ja vastutust nende seisukorra eest, siis on olemas koostöökokkulepped Eesti Energia ja Venemaa vastava asutuse vahel. Narva veehoidla energiaressursside kasutamise kohta on Eesti Energia Narva Elektrijaamadel samuti eraldi kokkulepe Venemaa vastavasse kontserni kuuluva GES-13-ga jne. Ka praegu on see kord reguleeritud. Mõlemad pooled on ilma piirilepinguta neid sätteid täitnud ja käitunud heausklikult. Kas ma arvan, et selline heausklik käitumine jääb kestma alatiseks? Ma ei saa seda garanteerida, aga võin rääkida praktika põhjal. Praktikas on kokkulepped toiminud ja pärast piirilepingu jõustumist tekib võimalus ka nendesamade kokkulepete sõlmimiseks valitsuste vahel ehk kõrgemal tasemel.

**19:07 Esimees Eiki Nestor**
Peeter Ernits, palun!

**19:07 Peeter Ernits**
Lugupeetud juhataja! Hea välisminister! Mulle ei meeldi levinud Vene-vastane hüsteeria. Mina tahaksin, et meie suhted naaberriigiga oleksid normaalsed ja sõbralikud. Aga kuidas te hindate selle delegatsiooni tööd, kes omal ajal leppis naabriga kokku merealade, ümmarguselt tuhande ruutkilomeetri ilma tingimusteta ja tasuta loovutamise neile?

**19:08 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Ma ise olin selle delegatsiooni liige, aga püüan objektiivset hinnangut anda. Mõlema lepinguga saavutati maksimum, mida selles olukorras ja nendes tingimustes ning delegatsioonile antud mandaadiga kokku leppida sai. Mis puudutab merealasid, siis neid ei ole kellelegi loovutatud. Nagu ma ütlesin, enne teist maailmasõda ei olnud merepiir Eesti ja Venemaa vahel kindlaks määratud, see ei olnud kindlaks määratud ka Eesti ja Soome vahel. Merealade piirid tekkisid alles pärast teist maailmasõda, seega algasid läbirääkimised nullist. Selleks ajaks oli teada, kus on maismaal viimane punkt, sellest algas merealade piir. Samuti oli teada, et juhindutakse rahvusvahelisest õigusest, täpsemalt 1982. aasta rahvusvahelise mereõiguse konventsioonist, kus on kirjas põhimõte, mida ma tutvustasin oma ettekandes, ja juhinduti ka 1993. aastal vastu võetud merealapiiride seadusest. Nii et ma ei ole nõus sellega, nagu me oleksime midagi loovutanud. Läbirääkimised algasid nimetatud mandaatide ja õigusdokumentide põhjal.

**19:09 Esimees Eiki Nestor**
Igor Gräzin, palun!

**19:09 Igor Gräzin**
Austatud proua minister! Minu arvates ei ole meil Venemaaga piiri koha pealt mingeid erimeelsusi. Võtame Kohvri või kaitseatašee loo: purjetavad ühele või teisele poole, me ajame neid taga, aga me teame, kus piir on. Selle üle ei ole ju keegi vaielnud. Piirilepe kirjutati alla neli päeva enne seda, kui Venemaa annekteeris Krimmi ja teised alad. Kas see fakt, et neli päeva pärast seda, kui me kirjutasime piirileppele alla, Venemaa likvideeris kõik piirilepped Ukrainaga ja annekteeris Krimmi, ei tekitanud välisametkonnas mõtteid, et järsku peaks välispoliitikas toimuma mingi pööre või suhtumise muutus? Ma ei mõtle siin Urmase sihukest pehmekest avaldust, mille ta tegi 1. märtsil, aga ega ma muud ka kuulnud ei ole. Ühesõnaga, kas te pärast seda ikka usaldasite?

**19:10 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan küsimuse eest! Usaldasime keda? (Hüüe saalist: "Venemaad!") Jah, tõepoolest, nagu ma ütlesin, viimase aja sündmused tekitavad muret. Ka viimased terroriaktid ja migratsioonikriis on kõik sellised faktid, mis muudavad julgeolekuolukorra keerulisemaks, kaasa arvatud Eestis. Oma ettekandes ütlesin ma ka seda, et Eesti on olnud väga põhimõtteline Venemaa käitumise hukkamõistmisel nii kahepoolsetes suhetes Venemaaga kui ka Euroopa Liidu liikmesriigina ja NATO liikmena. See on üks põhjus, miks me praegu nõuame sanktsioonide pikendamist, kui Venemaa ei hakka täitma Minski kokkuleppeid. Samas, kui keegi rikub rahvusvahelist õigust, ei muuda see kogu rahvusvahelist õigust kehtetuks ja lepingud on alati paremad kui mittelepingud. Jah, tuleb olla valvas. Jah, tuleb arvestada faktiga, et Venemaa on praegu provokatiivsem ja ettearvamatum kui kunagi varem. Ikkagi on selgelt juriidilise dokumendiga fikseeritud piir, mis on looduses maha märgitud – see on arusaadavam ka meie partneritele, kuna tegemist on ka NATO ja Euroopa Liidu idapiiriga –, parem kui kokkulepitud kontrolljoon.

**19:11 Esimees Eiki Nestor**
Mart Helme, palun!

**19:11 Mart Helme**
Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud minister! Teie kõnet oli ilus kuulata, kuid see koosnes suuresti pooltõdedest. Alustades sellest, nagu kontrolljoone piiriks ümbernimetamine suurendaks meie julgeolekut. No ei suurenda! Jätkates sellega, et Eesti maismaapiir on kindlaks määratud Tartu rahulepingu ja teiste rahvusvaheliste lepingutega. Nende "teiste" all peeti silmas maismaapiiri Lätiga, mille kohta ei olnud lepingut sõlmitud. Need ongi need teised rahvusvahelised lepingud. Jurist võiks sellest aru saada. Kolmandaks, väga torkab silma see, mida te olete mitu korda korranud, et meil ei olnud enne teist maailmasõda Venemaaga merepiiri. Ei olnud, aga Eestil oli väga selgelt piiritletud territoriaalmeri, Eesti lähtus maismaapiiri pikendusest Narva lahel. Sisuliselt oli Narva laht meie sisemeri ja me lähtusime sellest, et meil on kolm ...

**19:12 Esimees Eiki Nestor**
Küsimust palun!

**19:12 Mart Helme**
Küsimus on see: kui te ütlete, et Tartu rahuleping ikka kehtib, siis kas te toetate Venemaalt kompensatsiooni nõudmist okupatsioonikahjude eest?

**19:13 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan teid selle küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Kõigepealt, ma leian, et Tartu rahulepingu kehtivus ning okupatsiooni eest kahjunõuete nõudmine ei ole üheselt seotud. Aga ma vastan teie mõlemale küsimusele.
Esiteks, jah, Tartu rahuleping kehtib. Mitte kõigis sätetes, aga mõne sätte, eelkõige teise sätte osas, mille ma ka ette lugesin. Jah, see kehtib. Käesoleva lepinguga muudeti Tartu rahulepingu artiklit III, mis

kirjeldas piiri kulgemist. Seda on muudetud. Tartu rahulepingus on veel sätteid, mis eri põhjustel ei kehti. Näiteks need, mis puudutavad Eesti neutraliteeti või opteerimist või kulla üleandmist. Samas on Tartu rahulepingus sätteid, mis on siiani aktuaalsed ja mille täitmist me Vene poolelt nõuame. Näiteks, kultuurivarade tagastamine, Tartu Ülikooli varade tagastamine, presidendi ametiraha kui museaalse väärtusega eseme tagastamine. Nii et Tartu rahulepingus on sätteid, mis kehtivad, ja on sätteid, mis on tänaseks kehtivuse kaotanud. Aga põhimõtteliselt, jah, Tartu rahuleping Eesti kohta kehtib, see on osa meie riiklusest, meie õigusjärglusest.
Mis puudutab kompensatsiooninõuete esitamist, siis see küsimus ei ole piirilepingutega seotud. Kui on vajadus ja soov seda küsimust arutada, siis valitsus võib seda teha, kuigi varasematel aegadel on valitsus korduvalt öelnud, et ei peeta vajalikuks esitada kompensatsiooninõudeid, eriti teades, kui erinev on meie tõlgendus sellest, mis toimus Eesti ja Venemaa suhetes 1939., 1940. ja 1944. aastal. Mis puudutab erinevat tõlgendust, siis mina leian, et meie suhted Venemaaga on arenenud kahe täiskasvanud riigi vahelisteks suheteks, ja me saame kokku leppida, millistes teemades me kokku ei lepi. Me saame tegelda küsimustega, mille puhul me ei anna ära oma põhiväärtusi ega oma põhimõtteid, ning jätta kõrvale küsimused, milles kokku leppides me seda teeksime. Kui ma oleksin täna teie ees vabakaubanduslepinguga, siis see oleks meie õigusjärgluse ja põhimõtete rikkumine. Kui ma oleksin teie ees täna palvega, et võtame sanktsioonide alt välja mõned duumasaadikud või leevendame sanktsioone selleks, et saaks sõlmida piirilepingu, siis me taganeksime oma väärtustest ja põhimõtetest. Praegu seda ei ole.

**19:15 Esimees Eiki Nestor**
Priit Sibul, palun!

**19:15 Priit Sibul**
Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Lugupeetud minister! Kuulasin teie ettekannet ja sain paljust aru, kuid tuleb tunnistada, et mitte kõigest. Sain ülevaate teie muljet avaldavast karjäärist Eesti välisteenistuses ja selle eri etappidest, kooskõlas Eesti-Vene piirilepinguga, või sellest, kuidas te eri etappidel selle teemaga olete tegelnud. Aga siis te viitasite ühele investeeringule ja ma ei saanud päris täpselt aru, kuidas see Eesti-Vene piirilepinguga seotud on. See oli see seto maja Petseris. Minu meelest ei ole see piirilepinguga kuidagi seotud ja setudel on kahjuks endiselt väga erinev arusaam Eesti-Vene piirilepingust.

**19:16 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan teid küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Mul on väga kahju, kui minu ettekandest jäi kõlama minu karjäär Välisministeeriumis. See ei olnud selle ettekande eesmärk. Ettekande eesmärk oli tutvustada piirilepinguid ja seda, kuidas me piirilepingute juurde jõudsime, kuna tegemist on uue Riigikogu koosseisuga. Ma soovisin ka tutvustada mõnda sätet, mis kõige rohkem küsimusi tekitasid, kui ma kohtusin eri fraktsioonides inimestega.
Mis puudutab setode toetamist ja investeeringuid seto majasse, siis teil on õigus, see ei ole piirilepingu teema. Aga see illustreerib seda, et setode olukord, mille kohta on ka minult väga tihti küsitud, ei muutu pärast seda, kui piirileping jõustub. Setode olukord muutus 1994. aastal, kui Vene pool märkis ühepoolselt maha kontrolljoone. Eesti poolele jäi siis suurusjärgus 5000 setot ja Vene poolele suurusjärgus 200. Ma saan setode muredest aru. Me oleme kõigi nende muredega piiriläbirääkimiste ajaloo jooksul pidevalt tegelnud. Nii näiteks oli delegatsiooni kaasatud setode eriesindaja, olid kaasatud maavanemad, me tõstatasime eraldi lihtsustatud piiriületuse teema, et setod saaksid käia oma sugulastel külas ja ka haudadel. Viimane palve, millega pöörduti Välisministeeriumisse, oligi just nimelt seto maja toetamine. Oma näitega tahtsin ma öelda, et ka siis, kui piirileping sõlmitakse ja jõustub, on setode saatus meile oluline. Me tegeleme sellega edasi ega jäta neid sellepärast üksinda või ei jäta vastamata nende muredele ka pärast piirilepingu jõustumist.

**19:18 Esimees Eiki Nestor**
Martin Helme, palun!

**19:18 Martin Helme**

Aitäh, härra spiiker! Hea minister! Te enne mainisite, et te olite veealade piiritlemise komisjonis, ja teatasite, et objektiivselt oli see parim lahendus. Ma siiski arvan, et enda tööd ei saa objektiivselt hinnata, seda peaks keegi teine tegema. Aga teie sõnavõtus oli juttu ka sellest, et tuleks sundida Venemaad täitma oma rahvusvahelisi kohustusi. Tema rahvusvaheliste kohustuste hulka kuulus ka baaside leping ja vastastikuse abistamise leping. Selles kontekstis on kahjutasu nõudmine väga oluline. Te tõite selle teema tegelikult ise sisse. Kuidas on Välisministeeriumil plaanis sundida Venemaad täitma neid lepinguid, mille ta on meiega sõlminud ja mida ta ei täida, vaid, vastupidi, lausa eitab?

**19:19 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan teid küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Aga kui te kuulasite minu sõnavõtu konteksti, siis ma rääkisin Krimmi okupeerimisest, sõjalisest tegevusest Ukrainas ning Venemaa agressiivsest ja provokatiivsest käitumisest seal. Ma rääkisin sanktsioonidest ja nendest meetmetest, mida Eesti kahepoolselt, aga ka koos Euroopa Liidu ja NATO liitlastega kasutab selleks, et sundida Venemaad täitma rahvusvahelist õigust ning lõpetama Krimmi okupeerimist ja austama Ukraina suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust. Okupatsioonikahjude teema tõi sisse keegi teine.

**19:20 Esimees Eiki Nestor**
Raivo Põldaru, palun!

**19:20 Raivo Põldaru**
Aitäh, härra esimees! Lugupeetud minister! Me oleme varmad sundima Venemaad täitma lepinguid, mille ta on sõlminud teiste riikidega, aga kuidagi ei suuda sundida teda täitma Eestiga sõlmitud lepinguid. Kas te olete nõus, et meie diplomaadid, läbirääkijad, on ikka nõrgad olnud, kui isegi veepiiri ei ole suudetud panna sinna, kus see 1920. või 1930. aastatel oli?

**19:20 Välisminister Marina Kaljurand**
Lugupeetud Riigikogu liige, ma tänan teid küsimuse eest! Mul ei ole etteheiteid Eesti diplomaatidele. Eesti diplomaadid ja läbirääkimisdelegatsioonis osalenud isikud lähtusid mandaadist, mis neil oli, ja nendest seadustest, nendest rahvusvahelise õiguse normidest, mis kehtisid siis ja mis kehtivad ka täna. Nagu ma ütlesin, mandaadiks oli merealapiiride seadus ja rahvusvaheline õigus. Oli teada, kus lõpeb maismaa, ja sealt edasi algas merealade piiritlemine. Selle mandaadi raames räägiti läbi Vene poolega ja selle mandaadi raames kokkulepe ka saavutati.

**19:21 Esimees Eiki Nestor**
Jüri Adams, palun!

**19:21 Jüri Adams**
Proua välisminister, te nimetasite kaks korda Krimmi. Selle põhjal võiks käsitleda teatud mudelit. Krimmi vallutas Vene riik 18. sajandi lõpul. Umbes 1860. aastani oli enamik Krimmi elanikke tatarlased, kellest suur osa peale seda, kui Venemaa jäi võitjaks Krimmi sõjas, lahkus, osalt vabatahtlikult, osalt ilmselt sunniviisiliselt. Ajaloolased vaidlevad siiamaani, kumb variant on tähtsam. Praegu on fakt, et mingisugune vähemus on väga keerulisi teid pidi oma ajaloolisele kodumaale tagasi tulnud ja ülejäänud diasporaa elab neile kaasa. Mis te selle mudeli põhjal arvate, kas niisugusel elanikkonnal, kes on oma ajaloolisel kodumaal kas vähemusse jäänud või on maailmas laiali, peaks olema piiriläbirääkimistel mingi kaasarääkimise võimalus? Kas nendel on moraalne õigus ütelda, et just nii, aga mitte teistmoodi?

**19:22 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan teid küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Kui te peate selle küsimusega silmas setosid, siis nemad olid läbirääkimistesse kaasatud. Nad olid kaasatud oma esindaja kaudu, kes oli delegatsiooni liige, ja nad olid kaasatud ka maavanemate kaudu. Kõigi nende aastate jooksul nendega pidevalt räägiti, kuulati nende muresid ja lahendati neid ka väljaspool piiriläbirääkimisi. Näiteks toon lihtsustatud korras ja tasuta viisade väljastamise, et nad saaksid sugulaste haudadel käia. Kõiki neid küsimusi arutati. Ma käisin ka ise koos mõne delegatsiooniliikmega mööda maapiiri ja me vestlesime inimestega. Väga paljudelt ka küsiti, et kui oleks võimalus valida, siis kummal pool nad sooviksid elada. Nii et jah, ma

kinnitan seda täie vastutustundega, et nendega neid teemasid arutati, nendega konsulteeriti ja nende arvamusega arvestati.

**19:23 Esimees Eiki Nestor**
Arno Sild, palun!

**19:23 Arno Sild**
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud minister! Te olete väitnud, et Tartu rahuleping kehtib. Aga ma küsin, kas see on ainult Eesti poolelt selliselt nähtav. Kui Venemaa ei tunnista Tartu rahu, kas see on siis rahvusvahelise õiguse seisukohalt kehtiv rahuleping või ei ole?

**19:24 Välisminister Marina Kaljurand**
Lugupeetud Riigikogu liige, ma tänan teid selle küsimuse eest! See on keeruline juriidiline küsimus. Sellele keerulisele küsimusele on kõige lihtsam vastata, vaadates, kuidas riigid on praktikas tunnustanud Eesti Vabariigi õigusjärglust. See seostub otseselt ka Tartu rahuga, sest Tartu rahulepingu kehtivus on osa Eesti Vabariigi õigusjärglusest. Osa riike on, jah, tunnustanud Eesti taasiseseisvumist, Eesti õiguslikku järjepidevust. Samas on ka riike, kes jagavad Venemaa seisukohti, et Eesti astumine Nõukogude Liitu oli vabatahtlik ja 1991. aastal ta mitte ei taastanud oma iseseisvust, vaid tekkis uue riigina. On ka neid arvamusi. Kahepoolset lepingut saab loomulikult rakendada ja ellu viia vaid siis, kui mõlemad pooled saavad küsimusest ühtemoodi aru. Meil Venemaaga ei ole täna lepingust ühest arusaama. Vene pool ei tunnista Tartu rahulepingu kehtivust, ta on seda korduvalt öelnud. Seetõttu oli ka varem probleeme Tartu rahulepingu nimetamisega piirilepingute kontekstis. Rahvusvaheline õigus sellele küsimusele nii ühest vastust ei anna, seetõttu oleme vaadanud teiste riikide praktikat.

**19:25 Esimees Eiki Nestor**
Mihhail Stalnuhhin, palun!

**19:25 Mihhail Stalnuhhin**
Aitäh, härra juhataja! Austatud proua minister! Ühele küsimusele vastates ütlesite, et Eesti pikendab kindlasti Venemaa vastu kehtestatud sanktsioone, kuni see riik ei hakka täitma Minski kokkuleppeid. Needsamad Minski kokkulepped on mul praegu siin laual, kõik 13 punkti. Siin ei ole mitte üheski punktis mainitud Venemaa Föderatsiooni. Mind on alati huvitanud, kuidas on ühel riigil võimalik täita kokkuleppeid, kus teda ei ole mitte kordagi mainitud, kus talle kui objektile või subjektile pole pandud ühtegi kohustust. Kas te saate selgitada, kas see tähendab, et meie sanktsioonid Venemaa vastu kestavad lõpmatuseni?

**19:26 Välisminister Marina Kaljurand**
Lugupeetud Riigikogu liige, ma tänan teid küsimuse eest! Ma ei öelnud, et Eesti neid sanktsioone pikendab. Eesti on üks nendest riikidest, kes toetab pikendamist. Pikendab neid Euroopa Liit. Aga jah, me toetame pikendamist, kuni Venemaa ei asu täitma Minski kokkuleppeid. Ei maksa alati lugeda seda, keda on tekstis mainitud. Vahel tasub vaadata ka seda, kes on kokkulepetele alla kirjutanud. Alla on kirjutanud Vene poole esindaja, võttes sellega väga üheselt kohustused ka Vene poolele, puudutab see siis vaherahu kehtestamist, sõjatehnika tagasitõmbamist vm.

**19:27 Esimees Eiki Nestor**
Mart Helme, palun!

**19:27 Mart Helme**
Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud välisminister! Kahjuks ei ole küsimuse esitamise ajal aega pikemalt peatuda kõigil nendel pooltõdedel, näiteks sellel, kuidas sõlmiti piiriesindajate kokkulepped jne. Seetõttu keskendun ma ainult merepiirile. Nagu ma ütlesin, Eestil oli enne teist maailmasõda selgelt fikseeritud territoriaalmeri. Eesti NSV-l oli Venemaa Föderatsiooniga administratiivpiir Narva lahel. Eesti Vabariik ei valinud praegu aga mitte lähtumise Eesti NSV ja Venemaa Föderatsiooni vahelisest merepiirist ega mitte ka lähtumise Tartu rahulepingust tulenevast merepiirist, vaid ta valis hoopis

kolmanda tee. Kas te möönate, et selle tõttu oleme me kaotanud 150–1000 ruutkilomeetrit merevett ja maavarasid, mis on selle vee all?

**19:28 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan selle küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Ma seletan kolmas kord, et merealade piiritlemisel ei saanud lähtuda Tartu rahulepingust, sest Tartu rahuleping käsitles ainult maismaad ja maismaapiiriga hõlmatud järvesid. Merealade piiritlemise mandaadi hulka kuulusid 1993. aastal Riigikogus vastu võetud seadus merealade piiritlemise kohta, kus oli täpselt kirjas, mismoodi Eesti oma merealasid piiritleb, ja rahvusvaheline õigus, mis tollel ajal kehtis.

**19:28 Esimees Eiki Nestor**
Henn Põlluaas, palun!

**19:28 Henn Põlluaas**
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud minister! Te ütlesite, et Tartu rahulepingut on muudetud või muudetakse selles osas, mis puudutab piiri. Juristina peaksite te suurepäraselt teadma, et lepingut on võimalik muuta ainult teise lepinguga, kus on täpselt sätestatud, mida muudetakse. Kus on see leping? Seda ei ole näinud valitsus ega Riigikogu, mitte keegi. Kus on see leping, millega seda Tartu rahulepingut muudetakse, kus on see ilusasti sätestatud?

**19:29 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! See leping on teie ees. See ongi maismaapiiri leping ja merealade piiritlemise leping. Maismaapiiri leping muudab Tartu rahulepingut. Nii et need koosmõjus – Tartu rahuleping ja uus maismaapiiri leping, mis muudab Tartu rahulepingu artiklit III ja ainult riigipiiri kulgemist –, kogumis moodustavadki selle, mille kohta te küsisite.

**19:30 Esimees Eiki Nestor**
Jüri Adams, palun!

**19:30 Jüri Adams**
Proua minister! Ma saan siiamaani kirju ja suulisi pöördumisi inimestelt, kes väljendavad umbes selliseid ideid, et nende kodu – need on setud, eestlased, lätlased – on Ida-Petserimaal, nad ise elavad veel seal ja tahavad, et ka nende lapselapsed seal elaksid. On ka väga palju inimesi, kelle isad või emad pidid sealt piirkonnast lahkuma kolhoosikorra tõttu, aga kes ütlevad, et tegelikult tahaksid nad tagasi minna, kui see võimalik oleks. Nad väidavad, et nende hinges tundub see asi niimoodi olevat, nagu Eesti riik oleks nad reetnud, mitte ainult unustanud, vaid reetnud. Mida ma peaksin vastama niisugustele valijatele?

**19:31 Välisminister Marina Kaljurand**
Lugupeetud Riigikogu liige, ma tänan teid selle küsimuse eest! Ma usun, et mõnel inimesel võib olla selline tunne, et teda on reedetud või ta on maha jäetud. Kui see tunne inimesel on, siis loomulikult tuleb sellesse suhtuda väga tõsiselt ja tähelepanelikult. Tegelikult, nagu ma alguses ütlesin, setode olukord ei ole muutunud alates 1994. aastast. 1994. aastal eraldati nad Eestist, tegelikult juhtus see veel varem, juba Nõukogude Liidu ajal. Kui neil on muresid, puudutab see siis piiriületust või piiriülest koostööd, oma kultuuri säilitamist, keele säilitamist, siis selleks on Eesti Vabariigil mitmeid võimalusi. Ma nimetasin seto maja, kuna sellega on Välisministeerium vahetult tegelnud. Kultuuriministeeriumil on programmid, ka haridusministeeriumil on programmid. Loomulikult tuleb inimestele neid võimalusi tutvustada, et nad ei tunneks, nagu nad oleksid maha jäetud või üksi jäetud või nagu Eesti riik oleks neile selja pööranud. Kui ma saan abiks olla, siis ma hea meelega teen seda koos teiega.

**19:32 Esimees Eiki Nestor**
Peeter Ernits, palun!

**19:32 Peeter Ernits**

Hea Riigikogu juhataja! Lugupeetud välisminister! Ma tulen tagasi mereala juurde, mida on kuni 1000 ruutkilomeetrit. Te ütlesite, et te tegutsesite mandaadi piirides. Kas see toonane mandaat või ülesanne oli eesti rahva huvides?

**19:32 Välisminister Marina Kaljurand**

Ma tänan teid küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Ma saan lähtuda sellest, mida arutati 1990. aastate alguses ja mida arutati läbirääkimiste laua taga. Ma saan lähtuda sellest Vabariigi Valitsuse otsusest, millega delegatsioonile mandaat anti. Mul ei ole mitte mingisugust alust arvata, et seda ei tehtud eesti rahva ja Eesti riigi huvisid arvestades. Ma ei arva, et selle mandaadiga oleks sihilikult või teadmatusest hüljatud Eesti riigi ja eesti rahva huvid. Mina pidasin läbirääkimisi või osalesin delegatsioonis teadmisega, et meil on olemas mandaat ning mandaadi väljatöötamisel on arvestatud kõiki asjaolusid, kaasa arvatud teise poole soove ja võimalusi. Läbirääkimistel lähtusime me nendest positsioonidest.

**19:34 Esimees Eiki Nestor**

Mihhail Korb, palun!

**19:34 Mihhail Korb**

Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud proua minister! Mina hindan teie tegevust selle lepingu sõlmimisel väga heaks. Aga mis on teie järgmised plaanid või sammud? Kui leping saab sõlmitud, siis see on selgelt positiivne samm. Missuguseid järgmisi positiivseid samme te planeerite Venemaaga suhete arendamiseks?

**19:34 Välisminister Marina Kaljurand**

Ma tänan selle küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Kõigepealt, kui see leping saab ratifitseeritud, siis tuleb vahetada ratifitseerimiskirjad ja 30 päeva möödudes leping jõustub. Pärast seda hakkab tööle demarkeerimiskomisjon. Me oleme vaadanud teiste riikide praktikat, näiteks Läti praktikat. See on aastatepikkune töö, enne kui riigipiir saab lõpuks maha märgitud. Siis saab konkreetsemalt minna nende küsimuste juurde, mida ma oma ettekandes ka nimetasin ja mis on kirjas piirilepingu artiklis 8 ning vajaksid veel kokkuleppimist valitsuste tasandil. Mõni nendest on küll juba valitsustevahelise lepinguga kokku lepitud, näiteks piiriesindajate küsimus, mõni asi on kokku lepitud ametkondade vahel, mõnda küsimust ei ole üldse veel asutud läbi rääkima. Aga Eesti ministeeriumid on tulnud välja ettepanekutega, et nad sooviksid veel mõningaid küsimusi reguleerida. Minu järgmine samm oleks algatada läbirääkimised nende küsimuste üle.
Aga selleks, et läbirääkimisi algatada ja neid pidada, on vaja ka teist poolt. Nii et väga palju hakkab sõltuma sellest, millised on edaspidi meie suhted Venemaaga, eelkõige sellest, milline on Venemaa käitumine ja tegevus. Selle põhjal saame ka meie oma tegevust sättida. Nagu ma Venemaa välisministriga kokku leppisin, me informeerime teineteist nendest sammudest, mis meie mõlema riigi parlamendis toimuvad, et püüda ratifitseerimisprotsess mõlemas riigis ära lõpetada ja lepingud jõustada, niipalju kui valitsused saavad sellist asja jälgida. Me ei saa seda mitte ise lõpetada, aga me saame informatsiooni vahetada ja edastada.

**19:36 Esimees Eiki Nestor**

Imre Sooäär, palun!

**19:36 Imre Sooäär**

Aitäh, hea juhataja! Austatud välisminister! Riigikogu tegeleb kolmandat korda piirilepingu ratifitseerimise seaduse eelnõu esimese lugemisega. Teil on natukene teine kogemus kui poliitikutel, te olete aastaid näinud Eestit väljastpoolt, olgu siis suursaadikuna Moskvas, Washingtonis või mujal. Kuidas paistab see teema väljastpoolt vaadates? Mida arvavad meie suursaadikud maailma eri riikides, kas see on nende arvates teisejärguline teema, kas meil on piirilepe või ei ole? Kas see aitab tugevdada meie suhteid rahvusvahelise kogukonnaga? Kuidas Eesti selle teema lahendamisel välja paistab? Kas teil isiklikult on veendumus, et seekord Vene duuma tahab Riigikoguga paralleelselt selle protsessiga tõesti lõpule jõuda?

**19:37 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan selle küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Ma alustan teisest küsimusest, see oli lihtsam. Ma saan hinnata seda, mida mulle on öelnud Venemaa välisminister ja mis praegu toimub. Tänase päeva seisuga julgen arvata, et, jah, Vene pool soovib neid lepinguid ratifitseerida, Vene pool soovib lepinguid ka jõustada. See on niimoodi täna, aga olukord võib muutuda. Ma saan sellest aru.
Mis puudutab seda, kuidas see küsimus välja paistab, siis meie liitlased ja partnerid näevad seda pigem positiivse sammuna. Peale selle, et saab paika pandud Eesti riigipiir, saab juriidiliselt rahvusvahelise lepinguga sätestatud ja lõpuks maha märgitud ju ka NATO ja Euroopa Liidu idapiir. Loomulikult meie partnerid ja liitlased jälgivad seda. Kas nad avaldavad meile survet? Ei, nad ei avalda meile survet. Aga kui see samm tehakse, siis on see positiivne samm. Ei maksa unustada, et piirileping Eesti ja Venemaa vahel on viimane piirileping, mille Venemaa sõlmib Euroopa Liidu või NATO liikmesriigiga.

**19:38 Esimees Eiki Nestor**
Andrei Novikov, palun!

**19:38 Andrei Novikov**
Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Te olete täna mitu korda maininud, et nimetatud eelnõu suurendab meie riigi julgeolekut. Samas on leping selline asi, mis on kahepoolne. Mis te arvate, mis võiks olla teise poole huvi, kas samuti julgeolek või mingid muud kaalutlused?

**19:38 Välisminister Marina Kaljurand**
Lugupeetud Riigikogu liige, ma tänan teid selle küsimuse eest! Me rääkisime sellest Vene välisministriga. Mul ei ole teisi allikaid, ma saan hinnangu anda selle põhjal, mida Vene pool on meile rääkinud. Praegu on Vene poolel huvi lahendada üks küsimus, mis kahepoolsetes suhetes lahtine on, milles me saame kokku leppida ja mille laualt ära saada. Kas selle taga on varjatud huvid? Ma ei oska neid näha, sest, nagu ma ütlesin ka enne, rahvusvahelistes suhetes, rahvusvahelises õiguses on põhimõte, et kui riigipiiri saab reguleerida piirilepinguga, kirjaliku lepinguga, rahvusvahelise lepinguga, siis see on alati parem kui olukord ilma lepinguta. See lisab selgust, see lisab kindlust. Selline on, ma arvan, praegu mõlema riigi lähenemine piirilepingutele.

**19:39 Esimees Eiki Nestor**
Helir-Valdor Seeder, palun!

**19:39 Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Austatud minister! Te ütlesite, et olete algusest peale piiriläbirääkimiste protsessis osalenud ja kõikide setode muredega järjepidevalt tegelnud, olete kaasanud ka maavanemaid ja omavalitsuste esindajaid ega jäta setosid pärast piirilepingu jõustumist nende muredega üksi. Seetõttu ma eeldan, et te olete väga põhjalikult nende murede ja teemadega kursis ja oskate kindlasti mu küsimusele vastata. 1994. aastal võttis Riigikogu vastu otsuse, et Petserimaale jäävate õigustatud subjektide maad tagastatakse. Kuidas toimub nende maade tagastamine peale piirilepingu sõlmimist?

**19:40 Välisminister Marina Kaljurand**
Lugupeetud Riigikogu liige, ma tänan teid selle küsimuse eest! Kindlasti ei pretendeeri ma sellele, nagu ma teaksin kõiki setode muresid. See on võimatu. Jah, ma tean mõningaid küsimusi, mida nad on tõstatanud. Kui Välisministeerium on saanud neid aidata, siis me oleme seda ka teinud.
Mis puudutab teie küsimust, siis, jah, tõepoolest, 1994. aastal võeti vastu seadus, mille alusel püsib tagastamisnõue nende isikute suhtes, kes kuni 1. märtsini 2000 olid esitanud tagastamistaotluse. Mõnele nendest vara tagastada ei saanud, sest see ei olnud Eesti riigi kontrolli all, mõnele nendest vara kompenseeriti. Niipalju kui ma tean, on Ida-Petserimaal asuva vara kohta avatud 5410 vara tagastamise ja kompenseerimise toimikut. Ida-Petserimaal on kompenseeritud 70 000 hektarit maad ja selle eest on makstud üle 20 miljoni euro. Need on faktid.
Piirilepingu sõlmimise järel säilib see õigus taotlejatel, kes olid 2000. aastaks esitanud taotluse saada maa tagasi, kui see läheb Eesti kontrolli alla. Piirilepingu sõlmimisega need maa-alad Eesti kontrolli alla ei jää, need jäävad Venemaa Föderatsiooni territooriumile. Vabariigi Valitsusel on järgmise sammuna

vaja otsustada ja esitada kas seadusparandus või uus seadus, mis ütleks, mida edasi teha. Tõenäoliselt tuleb see maa nendele inimestele kompenseerida, kuna ei ole enam lootust, et nad oma maatükid tagasi saavad. Aga see on küsimus, millele mul ei ole voli vastata ja millele ma ei ole pädev vastama. Sellega tegeldakse, Vabariigi Valitsus seda teemat pärast piirilepingu sõlmimist kindlasti arutab. Aga kompenseerimisega on tegeldud ja sellega tegeldakse edasi. Seda seadust kindlasti muudetakse, nii et need, kes ei ole veel kompensatsiooni saanud, selle saavad.

**19:42 Esimees Eiki Nestor**
Valeri Korb, palun!

**19:42 Valeri Korb**
Aitäh! Lugupeetud proua välisminister! Riigikogu ja valitsus on piirilepinguga tegelnud juba kümme aastat. Mis toimub siis, kui Riigikogu ei anna rohelist tuld lepingule allakirjutamiseks?

**19:43 Välisminister Marina Kaljurand**
Lugupeetud Riigikogu liige, ma tänan teid küsimuse eest! Eesti on demokraatlik riik, see on teie otsus. Kui Riigikogu ei ratifitseeri piirilepinguid, siis tõenäoliselt me elame edasi. Elame edasi praegu olemasoleva kontrolljoonega ja ootame uut võimalust, millal saaks uuesti esitada piirilepingud ratifitseerimiseks ja need jõustada. Vabariigi Valitsuse nimel võin öelda, et valitsus ei näe vajadust neid muuta, avada ega millegagi täiendada. Valitsuse seisukoht on ühene: need lepingud on Eesti Vabariigi huvides, need tuleb jõustada ja piir tuleb maha märkida. Aga edasine on teie kätes.

**19:44 Esimees Eiki Nestor**
Jaak Madison.

**19:44 Jaak Madison**
Austatud hea välisminister! Te olete korduvalt kinnitanud, et Tartu rahuleping üldprintsiipides kehtib, teatud eranditega. Kas te nõustute, et kuna Tartu rahuleping kehtib, siis 5,2% Eesti pindalast, mis on peaaegu Saaremaa-suurune ala, on okupeeritud? Kas te kinnitate seda?

**19:44 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan teid selle küsimuse eest! Ma arvan, et see on suures osas tõlgendamise asi. Te kasutasite sõna "okupeerimine". Ilmselt te leiate ka õigusteadlasi, kes sellist lähenemist kinnitavad. Mina võin täna öelda, et on kokku lepitud, kus piir hakkab olema. Ma võin öelda, et me oleme lähtunud sellest mandaadist, mis saadi 1996. aastal ja arvestas ühepoolselt mahamärgitud kontrolljoont. Mina seda okupatsiooniks ei nimetaks. Aga nii palju kui on juriste, nii palju on arvamusi. Kindlasti on õigusteadlasi, kes kinnitavad teie tõlgendust.

**19:45 Esimees Eiki Nestor**
Helir-Valdor Seeder, palun!

**19:45 Helir-Valdor Seeder**
Aitäh! Lugupeetud minister! Täna on siin väga palju räägitud Tartu rahulepingust, aga minu küsimus on natuke teise nurga alt. 2005. aastal võttis Riigikogu vastu seaduse ja kiitis heaks Venemaaga sõlmitud lepingu ratifitseerimise, lisades sinna preambuli. Seda seadust ei ole tühistatud, see justkui kehtib. Nüüd võtab Riigikogu teist korda vastu ratifitseerimisseaduse. Kui ta peaks selle heaks kiitma, siis on meil kaks ratifitseerimisseadust. Kuidas te seda kommenteerite: kas me peaksime 2005. aastal vastu võetud seaduse tühistama või jääb see kehtima? Kui see kehtib, siis mis on selle õiguslik tähendus? Ehk saate seda põhjalikumalt selgitada.

**19:46 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan teid küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! On selline õiguspraktika, et iga järgmine seadus asendab varasemat seadust ja n-ö kirjutab selle üle. Mis puudutab varasemat ratifitseerimisseadust, siis too oli erinev, võrreldes sellega, mille ma esitasin teile praegu. Muutunud on

lepingu sõnastus, muutunud on mõlema lepingu tekstid. Mõlemad lepingud on vahepeal avatud, need on uuesti läbi räägitud, nende sõnastust on muudetud ja valitsus on esitanud uue sõnastuse. Täna esitame me ratifitseerimiseks teistsuguse eelnõu, kui oli varem. Neid erinevusi, mis sätetes on, ma oma avasõnas ka nimetasin. Mina siin juriidilist vastuolu ei näe.

**19:46 Esimees Eiki Nestor**
Jaak Madison.

**19:47 Jaak Madison**
Hea välisminister! Mind hämmastas teie vastus minu küsimusele. Ma ei küsinud seda, mida arvavad erinevad õigusteadlased. Ma küsin siis otse ja uuesti, mis on Eesti Vabariigi valitsuse ametlik seisukoht Petserimaa, Setumaa ja Narva-taguse Jaanilinna suhtes. Kas need piirkonnad on okupeeritud või ei ole? Kui me ütleme, et see on tõlgendamise küsimus, siis kuidas te tõlgendate seda, mis oli siin aastani 1991, kas see oli Nõukogude Liidu okupatsioon või mitte? Kui see oli okupatsioon, siis miks te ei tunnista praegu, et 5,2% Eesti Vabariigi pindalast on ka praegu okupeeritud? Mis on Eesti Vabariigi valitsuse seisukoht?

**19:47 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan teid selle küsimuse eest! Jah, 1991. aastani oli Eestis okupatsioon, alates 16. juunist 1940 kuni 21. augustini 1991. Siin ei ole mingit küsimustki. Ma kinnitan ka seda, et juriidiliselt võib teil õigus olla, kui te ütlete, et need maa-alad on tänaseni okupeeritud. Mina seda sõna ei kasutaks, aga teil on õigus seda kasutada. Kindlasti on juriste, kes kiidavad teie tõlgenduse heaks.

**19:48 Esimees Eiki Nestor**
Mihhail Stalnuhhin, palun!

**19:48 Mihhail Stalnuhhin**
Aitäh, härra juhataja! Austatud proua minister! Piirialadel elab üsna palju inimesi, kellest mõnel on mingi kinnisvara teisel pool piiri, mõnel on sugulased maetud kalmistule, mis asub teisel pool piiri. Mitusada inimest Narvas käivad üle piiri tööl, rohkem minnakse meilt Venemaale tööle, kui sealt meile tullakse. Kas piirilepingu ratifitseerimisega muutub midagi piiriületamise regulatsioonis? Kas see kergendab või teeb raskemaks nende inimeste olukorda, kellel on vaja nendel põhjustel, mida ma nimetasin, regulaarselt piiri ületada? Kas sellest on olemas mingi ettekujutus?

**19:49 Välisminister Marina Kaljurand**
Tänan teid küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Piirilepingu ratifitseerimine ja jõustumine viisade väljastamist ja kehtivust või viisarežiimi ei muuda. Viisarežiim on reguleeritud Euroopa Liidu ja Venemaa vaheliste kokkulepetega. Jah, Euroopa Liidu õigusaktides on ette nähtud, et piiriäärsete alade elanikud, kes elavad kuni 30 kilomeetri kaugusel piirist, saavad viisat taotleda lihtsustatud korras. See kord on olemas, piirilepinguga midagi lisaks ei tule. Süsteem võib lihtsamaks muutuda sellisel juhul, kui Euroopa Liit ja Venemaa veel milleski kokku lepivad. Aga seda ei kujuta ma ette praeguses poliitilises olukorras, kus viisarežiimi lihtsustamise läbirääkimised Euroopa Liidu ja Venemaa vahel on külmutatud.

**19:50 Esimees Eiki Nestor**
Aitäh, proua minister! On veel küsimusi. Marko Mihkelson, palun!

**19:50 Marko Mihkelson**
Aitäh, lugupeetud Riigikogu esimees! Hea välisminister! EKRE on teid pommitanud teravate küsimustega. Minu arvates on isegi kummaline, et nad oma erakonna esimeest, kes osales 1990. aastatel nende läbirääkimiste ajal otsuste tegemisel, pole selliste küsimustega pommitanud. Aga see selleks. Minu küsimus puudutab meie praegusi teadmisi. Te mainisite, et kohtumisel Vene välisministriga olete arutanud seda, mis puudutab nende lepingute võimalikku ratifitseerimist Venemaa parlamendis. Millised on meie tänased teadmised? Meil on siin täna esimene lugemine, aga milline on olukord Vene Riigiduumas? Kas meil on mingit informatsiooni selle kohta?

**19:51 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan teid selle küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Jah, meil on informatsiooni, aga ma ei oska päris üheselt ja lõplikult sellele küsimusele vastata. Kui ma olen kohtunud Venemaa suursaadikuga Eestis, siis on ta mulle väitnud, et Venemaal on vaja ühte lugemist, mis toimub jaanuaris. Kui me oleme püüdnud ise lugeda Vene seadusi, siis oleme nendest välja lugenud, et ratifitseerimiseks on vaja kahte, mõnel juhul kolme lugemist. Nii et tõepoolest on seal küsimärk. Seda me küsime ametlikult nii välisministeeriumi kaudu kui ka Venemaa suursaadikult, et see vastuolu ära selgitataks. Praegu väidab Venemaa suursaadik Eestis, et on vaja ainult ühte lugemist ja Vene duuma on valmis, et lugemine ja ratifitseerimine toimuks jaanuaris.

**19:52 Esimees Eiki Nestor**
Henn Põlluaas, palun!

**19:52 Henn Põlluaas**
Aitäh, hea eesistuja! Lugupeetud välisminister! Äkki te selgitate härra Mihkelsonile, millised on ühe riigi suursaadiku volitused ja otsustusõigus? Kas tõesti suursaadik on see, kes teeb otsused, kuhu pannakse mingite riikide läbirääkimistel riigipiir ja mismoodi seda tehakse, või täidab suursaadik valitsuse antud ülesandeid?

**19:53 Välisminister Marina Kaljurand**
Ma tänan teid selle küsimuse eest, lugupeetud Riigikogu liige! Ei maksa suursaadikuid alahinnata. Loomulikult viivad suursaadikud ellu Eesti Vabariigi välispoliitikat ja loomulikult esindavad suursaadikud Eesti riiki ja valitsust. Volikirjad annab suursaadikutele kaasa Vabariigi President. Aga suursaadikud on esmased informatsiooniallikad, mis meil välismaal on. Iga soovitus, mille suursaadik esitab Välisministeeriumile, valitsusele, on väga vajalik ja oluline. Välispoliitika ei kujune ilma suursaadikute ja teiste diplomaatide panuseta. Ainult nende abiga saab kujuneda õige, tasakaalukas välispoliitika. Ma ei tahaks alahinnata ka oma endise hea kolleegi Mart Helme rolli, kes suursaadikuna Venemaal kirjutas väga sisukaid memosid, osales väga aktiivselt piiriläbirääkimistel ja esitas oma seisukohti, mis, jah, tõepoolest kattusid valitsuse omadega. Aga ma usun, et Mart oli piisavalt enesekindel, julge ja iseseisev suursaadik, et esitada neid seisukohti mitte selleks, et valitsusele meeldida, vaid ta rääkis seda, mida ta pidas õigeks.

**19:54 Esimees Eiki Nestor**
Aitäh, proua minister! Kena on lõpetada ettekanne valitsuse ja Riigikogu vahel komplimente vahetades. Komisjoni ettekandja on väliskomisjoni esimees Sven Mikser. Palun!

**19:54 Sven Mikser**
Austatud juhataja! Aitäh ministrile väga sisuka ja suurepärase ettekande eest! Riigikogu väliskomisjon arutas Eesti-Vene piirilepingute ratifitseerimise seaduse eelnõu 108 kuuel istungil. Teen väikese ajaloolise ekskursi. Me ei ole siin saalis tõepoolest mitte esimest korda Eesti ja Venemaa vahelisi piirilepinguid ja nende ratifitseerimist arutamas. Mäletatavasti kiitis juba Riigikogu X koosseis, mitte küll 20. mail, vaid 20. juunil 2005. aastal, 78 poolthäälega heaks Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise Eesti-Vene riigipiiri lepingu ning Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelise Narva ja Soome lahe merealade piiritlemise lepingu ratifitseerimise seaduse. Selle seaduse jõudis Vabariigi President toona ka seadusena välja kuulutada. Seitse päeva hiljem andis Vene pool Eestile üle noodi, milles teatati kavatsusest algatada riigisisesed protseduurid, et loobuda allakirjutatud lepingutest, põhjendusega, just nagu oleks Riigikogu vastuvõetud ratifitseerimisseadusega lepingu sisu muutnud.
Sellele järgnes teatud vaikelu, kuni 9. oktoobril 2012. aastal Riigikogu XII koosseisu väliskomisjon koos kõikide Riigikogu fraktsioonidega, mida eelmises Riigikogus oli neli, samuti fraktsioonidesse mittekuuluvate rahvasaadikutega tegi Vabariigi Valitsusele konsensusliku ettepaneku taas alustada Venemaa Föderatsiooniga konsultatsioone, et leida võimalused mõlemaid pooli rahuldava piirilepingu sõlmimiseks. 18. veebruaril eelmisel aastal Eesti ja Venemaa välisminister piirilepingud ka allkirjastasid. Valitsus algatas ratifitseerimisseaduse eelnõu 7. märtsil 2014, mis jõudis aprillis teha Riigikogus läbi esimese lugemise, kuid Riigikogu koosseisu tööaja lõppemise tõttu langes see menetlusest välja, ilma et

seda oleks saanud lõpphääletusel vastu võtta või tagasi lükata. Pärast seda, kui tööd alustas märtsis valitud Riigikogu, andis valitsus taas Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Eesti-Vene riigipiiri lepingu ning Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Narva ja Soome lahe merealade piiritlemise lepingu ratifitseerimise seaduse eelnõu Riigikogu menetlusse. See toimus 13. oktoobril.
27. oktoobril arutas Riigikogu väliskomisjon esimest korda seda eelnõu, mille juhtivkomisjoniks meid oli määratud. Sellel arutelul osales välisminister Marina Kaljurand, kes andis ülevaate eelnõu sisust ja eesmärkidest ning vastas komisjoni liikmete küsimustele. Käsitlemist leidsid suuresti needsamad teemad, mida ka täna on puudutatud: piirilepingute kooskõla põhiseadusega, Tartu rahulepingu kehtivus, samuti teemad, mis seonduvad nende lisalepetega, mis piirileppe kaheksanda artikli kohaselt räägitakse läbi ja sõlmitakse pärast piirilepete jõustumist.
Juba 9. novembril arutas Riigikogu väliskomisjon seaduseelnõu 108 taas. Sellel istungil viibisid külalistena õiguskantsler Ülle Madise ja professor Lauri Mälksoo. Õiguskantsleriga võtsime põhjalikult läbi teema, mis puudutab piirilepete vastavust põhiseadusele. Ka õiguskantsler kinnitas meile, et Eesti Vabariigi põhiseadus ei välista kuidagi piirilepete sõlmimist, ratifitseerimist ega jõustamist. Professor Mälksooga rääkisime sellest, kuidas piirilepingud laiemalt rahvusvahelise õigusega suhestuvad. Rääkisime ka teatud pingeseisundist riigisisese õiguse ja rahvusvahelise õiguse vahel, sh Eesti Vabariigi põhiseaduse ja rahvusvaheliste suhete kontekstis. Samuti puudutasime juba eelnevas arutelus käsitlemist leidnud merealade piiritlemise küsimust kontekstis, kus kahe maailmasõja vahelisel ajal puudus Eesti Vabariigi ja Nõukogude Venemaa vahel teadupärast merealade piiritlemise leping ja ka mereõiguse praegu kehtivad printsiibid on loodud tunduvalt hiljem.
12. novembri istungil arutasime eelnõu kontekstis n-ö praktilist olukorda piiril. Sellel istungil viibis külalisena siseminister Hanno Pevkur, kes andis väliskomisjonile ülevaate Eesti ja Venemaa piiri kui Euroopa Liidu välispiiri väljaehitamisest ja sellega kaasnevatest praktilistest probleemidest.
Ka 16. novembril arutasime piirileppeid. Siis oli külaliseks Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse direktor ja endine Eesti suursaadik Venemaal Jüri Luik. Sellel komisjoni istungil leidis põhjalikumat käsitlemist küsimus, kuidas Venemaa Föderatsioon hindab oma välislepinguid, mille Nõukogude Liit sõlmis enne teist maailmasõda. Samuti puudutati piirilepete või piiriküsimuste läbirääkimist vahetult pärast Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamist 1990. aastate alul.
17. novembril kohtus väliskomisjon Setomaa Valdade Liidu esindajatega. Komisjoni istungil olid külalistena Setomaa Valdade Liidu juhatuse esimees Margus Timmo ja juhatuse liige Aare Hõrn, Seto Kongressi vanemate kogu peavanem Aarne Leima, Mikitamäe vallavanem Aare Poolak, Misso vallavanem Lembit Sikk ja Setomaa Valdade Liidu sekretär Kaja Tullus. Rääkisime samuti juba eelnevas eelnõu arutelus käsitlemist leidnud teemadel, mis seonduvad kontrolljoonest nii Eesti kui ka Venemaa poolel ja mõlemal pool tulevast riigipiiri elavate setode praktiliste probleemidega, nende varade kasutamisega ja ka piiri ületamisega, selleks et käia haudadel, külastada sugulasi, osaleda religioossetel tähtpäevadel.
Viimaks, 23. novembril ehk selle nädala esmaspäeval arutasime väliskomisjonile piirilepete ratifitseerimise seaduse eelnõu kohta laekunud kirju. Need kirjad võib jagada kahte gruppi. Ühes väljendasid kodanikud lihtsalt – tegelikult ei saa öelda, et lihtsalt – oma muret piirilepingu sõlmimise pärast või leidsid, et piirilepe ei ole ühes või teises aspektis kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseadusega. Komisjoni liikmed olid aga seisukohal, et õiguskantsleri ja teiste õigusteadlaste hinnangud, mille kohaselt Eesti Vabariigi põhiseadus ei ole takistuseks piirilepete sõlmimisele ja võimaldab seda, olid veenvad. Komisjoni liikmed olid üksmeelselt arvamusel, et mitte keegi meist ei soovi ega kavatse põhiseaduse printsiipidega, põhiseaduse sätte ja mõttega vastuolus olevaid seadusakte siin saalis toetada. Olukorras, kus põhiseadus piirileppeid sõlmida võimaldab, on piirilepete sõlmimine Riigikogu kui rahva valitud esinduskogu poliitiline otsus.
Pikemalt peatusime kirjal, mis puudutas ka juba siin varasemas debatis käsitlemist leidnud omandireformi ning kinnisvara võõrandamise ja kompenseerimisega seotud küsimusi. Jõudsime järeldusele, et seda küsimust tuleb esimese ja teise lugemise vahel väliskomisjonis arutada. Kindlasti ei saa pidada võimatuks, et selle küsimuse valguses vajavad mõned omandireformi puudutavad seadusaktid lisaanalüüsi ja võib-olla isegi muutmist. Sel juhul ei osutu küll väga suure tõenäosusega juhtivkomisjoniks väliskomisjon, aga kindlasti me tahame sellest valitsusega veel kõnelda ja neilt selgitusi saada, kuidas nad selle probleemi lahendamist ette näevad.
Esimest lugemist puudutavad menetluslikud otsused tehti komisjoni 12. novembri istungil. Esimene neist otsustest oli teha Riigikogu juhatusele ettepanek saata eelnõu Riigikogu täiskogu kolmapäevaks,

25. novembriks esimesele lugemisele. See pälvis 4 komisjoni liikme toetuse, 2 olid vastu ja erapooletuks ei jäänud keegi. Samasuguse hääletustulemuse sai ettepanek esimene lugemine lõpetada: 4 poolthääle ja 2 vastuhäälega teeme täiskogule sellise ettepaneku. Muudatusettepanekute esitamise ajaks on seaduses ette nähtud kümme tööpäeva. See ettepanek nautis komisjoni konsensuslikku toetust, nagu ka otsus nimetada väliskomisjoni ettekandjaks eelnõu menetlemisel väliskomisjoni esimees. Ja siin ma olen. Aitäh tähelepanu eest!

**20:07 Esimees Eiki Nestor**

Kas komisjoni ettekandjale on küsimusi? Ei ole. Aitäh, Sven Mikser! Avan läbirääkimised. Henn Põlluaas, palun, Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni nimel!

**20:07 Henn Põlluaas**

Lugupeetud eesistuja! Head kolleegid! Võib-olla peaks samuti minema tagasi ajalukku. Pikalt Tartu rahust rääkida ei ole mõtet, küllap me teame seda kõik väga hästi. Aga olid täiesti selged põhjused, miks Tartu rahu piirid pandi paika sinna, kuhu need pandi. Nii tehti esmajärjekorras just nimelt julgeolekukaalutlustel. Petseri kõrgendik ja Narva jõe tagused alad – need olid need alad, mis oleksid Eesti kaitsmise viinud kaugemale n-ö tuumik-Eestist. See oli üks väga oluline aspekt, millele valitsus nüüd millegipärast üldsegi tähelepanu ei pööra.
Aga tulen ligemale, praegusesse aega, taasiseseisvunud Eesti aega. Eesti taasiseseisvus koos kõikide endiste Eesti Vabariigi tunnustega ja seda tunnustasid kõik riigid. Üheks tunnuseks oli territoorium. Kui räägitakse, et meil ei ole piirilepingut, meil on vaja sõlmida uus piirileping, siis see ei vasta tõele, sest Tartu rahuleping on kehtiv leping ja see on ka ÜRO kehtivate rahvusvaheliste lepingute registris. Nii et meil on olemas piirileping, meil ei ole vähimatki vajadust millegi uue järele. Kui välisminister keeldus siin tunnistamast, et Eesti alad on okupeeritud ja annekteeritud, siis jäägu see tema ja ka valitsuse südametunnistusele. Aga seda, kaasa arvatud terve Eesti territooriumi okupeerimist, on tunnistanud kõik ülejäänud maailma riigid.
Kui Eesti Vabariik taasiseseisvus, siis Ülemnõukogu, aga ka Eesti Kongress ja Eesti Riigikogu võtsid vastu otsuse minna läbirääkimistele Venemaaga Tartu rahu piiride taastamise seisukohast. Välisminister kiitles, et ta algusest peale osales selles delegatsioonis. Mul on väga kurb tõdeda, et Eesti delegatsioon läks läbirääkimistele kindla mandaadiga, aga tänaseks ei ole sellest mitte midagi alles jäänud. Mitte ühtegi Eesti soovi, mitte ühtegi seisukohta ei ole läbirääkimistel suudetud kaitsta. Eesti on taganenud absoluutselt kõikidelt positsioonidelt. Kui 1994. aastal pandi Jeltsini ukaasiga paika see, mida me hiljem nimetasime ajutiseks kontrolljooneks ja sätestasime ka seaduses, siis Välisministeerium esitas Venemaale protestinoodi ja teatas, et Eesti õige territoorium on Tartu rahu piirides. Seda kinnitas ka Riigikogu 1995. aastal peale seda, kui ratifitseeriti nn juulilepped ja anti delegatsioonile suunised lähtuda läbirääkimistel just nimelt sellest. 1996. aastal, kui Petroskois parafeeriti Eesti-Vene piirileping, võtsid Raul Mälk ja Siim Kallas omavoliliselt, ilma igasuguse mandaadita preambulist välja viite Tartu rahule. Omavoliliselt!
Lepingud ja läbirääkimised olid salastatud. Eesti rahval, ammugi setodel ei olnud vähimatki õigust ega võimalust nendes küsimustes kaasa rääkida. Leping avaldati alles 2005. aastal, kui Paet allkirjastas selle Moskvas ja kui see esimest korda tuli Riigikokku ratifitseerimisele. Nii et kui räägitakse, et see on meie suur võit …
Palun aega juurde!

**20:12 Esimees Eiki Nestor**

Kolm minutit lisaaega.

**20:12 Henn Põlluaas**

… siis see ei vasta tõele. Eestile ei ole vaja seda lepingut, see on meile kahjulik. Lisaks sellele, et me hülgame üle 10 000 Eesti kodaniku Petserimaal, ütleme me ära ka sadade miljardite eurode eest maavaradest. Ainuüksi põlevkivi, mis sinna alale jääb, kataks Eesti majanduse vajaduse 75 aastaks. Aga me ju ei loobu millestki, eks!
Kui rääkida julgeolekust, siis, andke andeks, Ukrainal oli piirileping Venemaaga, nendel olid lisaks olemas ka tuumarelvast loobumise puhul antud Venemaa julgeolekugarantiid. Kas see kaitses mingilgi määral Ukrainat agressiooni eest, Krimmi okupeerimise ja annekteerimise eest? Läti sõlmis 2005. aastal

piirilepingu. Kas see on Läti julgeolekut karvavõrdki suurendanud? Kas nende olukord on kuidagi parem kui meil? Ei ole. Me räägime naiivselt, et meie julgeolek paraneb. 2005. aastal mõeldi vähemalt paremaid valesid ja paremaid põhjusi välja. Öeldi, et me ei saa ilma selleta NATO liikmeks, me ei saa Euroopa Liidu liikmeks, niimoodi aga meie suhted paranevad. Täna me teame, et see kõik oli algusest lõpuni vale. Meile räägitakse, et meie julgeolek paraneb, sest me teame, kuhu aed ehitada. Andke andeks, me teame täpselt, kuhu see piir on paika pandud, meie piirivalve on seda kogu aeg teadnud. Eston Kohver rööviti olukorras, kus meil oli olemas allkirjastatud piirileping Venemaaga. Meil on see ju olemas, aga see ei takistanud venelastel teda röövimast. Kui räägitakse, et ei ole teada, kus see piir asub, siis vaadake internetist. Palun väga, te näete videoid, kus Eesti ja Vene piirivalvurid piiri peal arutavad, et siin on jäljed, see rohututt on Eesti oma, aga see känd on Venemaa oma. Teatakse täpselt, kus on piir. Piirileping ei anna siin midagi juurde.
Küsimus on suveräänsuses. Küsimus on selles, kas riik soovib kaitsta oma territooriumi ja territoriaalset terviklikkust. Me teame, et koalitsioon ei soovi seda, sest peaminister vastas juba esimesel korral, kui tema ametisse kinnitamine oli, minu küsimusele, kas ta kavatseb kaitsta Eesti territoriaalset terviklikkust, et ei kavatse. Täna me näeme, et ta tõepoolest seda ei kavatse. Eesti põhiseadus ütleb, et Eesti territoorium on ühtne ja jagamatu. See pärineb juba 1920. aasta põhiseadusest, seda ütles toona ka Jüri Uluots, kes oli üks selle põhiseaduse loojatest. Seda tähendab see ka täna, et see on ühtne ja jagamatu.
Aga ma loen nüüd ette Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni ettepaneku: Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Eesti-Vene riigipiiri lepingu ning Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise Narva ja Soome lahe merealade piiritlemise lepingu ratifitseerimise seaduse eelnõu esimesel lugemisel tagasi lükata. Aitäh!

**20:15 Esimees Eiki Nestor**

Andres Herkel, palun, Eesti Vabaerakonna fraktsiooni nimel!

**20:16 Andres Herkel**

Härra esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Austatud välisminister! Vabaerakonna liikmed lähtuvad oma suhtumise kujundamisel nendesse lepingutesse vabast mandaadist, nagu Vabaerakonnale kohane, ja ka Vabaerakonna esinduskogu soovituslikust seisukohast. See soovitus on neid lepinguid mitte toetada. Selle põhistamiseks on toodud kolm punkti. Esiteks, puudub viide 1920. aasta Tartu rahulepingule ja side sellega. Teiseks, nendes lepingutes on suured sisulised puudused. Kolmandaks, olukorras, kus Venemaa on kiskunud Georgia küljest suuri territooriume, annekteerinud Krimmi poolsaare ja jätkab rünnakuid Ukraina vabariigi vastu, mõjub see kaudse heakskiiduna nendele tegudele. Kui Venemaa ei austa oma naabrite iseseisvust ja territoriaalset puutumatust, ei taga ükski piirileping meile rahu ja piiride puutumatust. Juhin minagi tähelepanu faktile, et Ukrainal oli Venemaaga piirileping, aga mis puudus, see oli piir. Meie olukord on praegu täpselt vastupidine.
Nüüd aga sellest, mis on need sisulised puudused. Jättes kõrvale merepiiriga seotud küsimused, on minu meelest kõige suurem sisuline puudus see, et enam kui 20 aasta jooksul ei ole meil tegemist olnud mitte niivõrd piiriläbirääkimiste, kuivõrd piirijäreleandmistega Eesti poolt. Jah, me võime siin rääkida mingist territooriumi vahetusest, pidades silmas Saatse saabast, või sellest, et Tartu rahu järgne piir kusagil järve kohal on olemas, ja siis vaielda selle üle, kas see on maismaapiir, merepiir see just nagu ei ole. Aga tõsiasi on ikkagi see, et me oleme jäänud 1994. aastal ühepoolselt mahamärgitud kontrolljoone, sisuliselt ENSV piiri juurde. Miks see on nõndamoodi läinud? Vähemalt tuleks tunnistada, et see on niimoodi läinud. Komisjonis kõlas väide, et 1990. aastate alguses oli vaja Vene väed Eestist välja saada ja meil ei olnud võimalik Venemaalt väga palju küsida. Järgmisel arutelul aga selgus, et piirijoone üle hakati läbi rääkima alles pärast Vene vägede väljaviimist, kuid siis olid juba mingid uued kammitsad ja jälle ei olnud meil just nagu sobilik midagi küsida ja oma positsioone tugevamalt kaitsta. Need protsessid, jah, loomulikult ei ole tagasipööratavad, aga oleks vähemalt aus tunnistada, et me oleme peaaegu kõiges järele andnud, ja seda on liiga palju.
Ja lõpuks. Me oleme nüüd juba kolmandat korda olukorras, kus Eesti pool hakkab ühepoolselt ratifitseerimisprotsessiga Riigikogus pihta. Me ei tea, kui kaugel on Vene pool või kuidas ta neid lepinguid üleüldse käsitleb. Me lihtsalt läheme taas uljalt ette, vähemalt selles ühes faasis. Meie arvates ei peaks niimoodi tegema. Mida Vene pool teeb? Kas neil on ratifitseerimiseks vaja ühte lugemist, kahte lugemist või kolme lugemist? Nagu eespool kõlas, me ei tea seda. Minu teada ei ole erinevalt Eesti

Riigikogust Vene parlamendis teada isegi esimese lugemise tähtaega. Me oleme üsna ennustamatus olukorras. Ja nii nagu ka varasematel kordadel, puudub meil tegelikult kindlus, kuhu me välja jõuame. Suur aitäh!

**20:20 Esimees Eiki Nestor**

Rohkem kõnesoove ei ole. Juhtivkomisjon väliskomisjon on teinud ettepaneku eelnõu 108 esimene lugemine lõpetada, aga Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsioon on teinud ettepaneku eelnõu 108 esimesel lugemisel tagasi lükata. Asume seda ettepanekut hääletama.
Austatud Riigikogu, panen hääletusele Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni ettepaneku eelnõu 108 esimesel lugemisel tagasi lükata. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna ettepaneku poolt on 13 Riigikogu liiget, vastu on 63, erapooletuks jäi 2. Ettepanek ei leidnud toetust.

---

## **17.** 20:23 Keskkonnaseire seaduse eelnõu (100 SE) esimene lugemine

**20:24 Esimees Eiki Nestor**

Olemegi jõudnud tänase päevakorra 17. punktini. Algab Vabariigi Valitsuse algatatud keskkonnaseire seaduse eelnõu 100 esimene lugemine. Algataja ettekandja on keskkonnaminister Marko Pomerants. Palun!

**20:24 Keskkonnaminister Marko Pomerants**

Tere õhtust, lugupeetud esimees! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tegemist on ilusa ümmarguse numbriga seaduseelnõuga, eelnõuga nr 100, keskkonnaseire seaduse eelnõuga. Ma juba ette loodan ja eeldan, et ...

**20:24 Esimees Eiki Nestor**

Härra minister, vabandust! Oleks igati mõistlik, kui debatid jätkuksid omavahel väljaspool seda saali ja me laseksime eelnõu algatajal esineda. Aitäh! Palun, härra minister!

**20:24 Keskkonnaminister Marko Pomerants**

Aitäh! Piirilepinguga seonduvat selles eelnõus peaaegu üldse ei ole.
Austatud Riigikogu esimees! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teile on esitatud Keskkonnaministeeriumis ettevalmistatud keskkonnaseire seaduse eelnõu. Kehtiv keskkonnaseire seadus jõustus 1999. aasta 15. veebruaril. Vahepeal möödunud aja jooksul on toimunud palju muutusi nii keskkonnaalaste põhiõiguste kui ka keskkonnakaitse valdkonnas. Justiitsministeeriumi algatusel toimub keskkonnaõiguse kodifitseerimine, et koondada kogu keskkonnaõigus terviklikku keskkonnaseadustikku. Selle raames on koostatud uus keskkonnaseire seaduse eelnõu.
Võrreldes kehtiva seadusega on seaduseelnõus normid arusaadavuse ja jälgitavuse eesmärgil ümber struktureeritud, mõisted on ühtlustatud keskkonnaseadustiku teistes osades kasutatud mõistetega. Täpsemalt käsitletakse riikliku keskkonnaseire korraldust ja Keskkonnaministeeriumi vastutust, suuremat tähelepanu on pööratud kaasamisele. Eelnõuga täpsustatakse vastutava täitja ülesandeid, vastutust ja pädevust, suuremat tähelepanu pööratakse andmete säilitamisele, kasutamisele ja avaldamisele. Käsitletakse vabatahtlikku seiret, mis riikliku keskkonnaseire kõrval võib anda olulist lisainformatsiooni keskkonnaseisundi kohta. Määratletakse keskkonnaseire jaama, ala ja koha mõiste. Ette on nähtud jaama või alaga tekitatud kahju hüvitamine maaomanikule. Järelevalvet teeb seaduseelnõu alusel Keskkonnainspektsioon. Sätestatakse andmete kasutamine keskkonnaohu või olulise keskkonnahäiringu puhul ja seirajale on ette nähtud kiire teavitamise kohustus.
Seaduseelnõu alusel jaguneb keskkonnaseire riiklikuks, kohalikuks, omavalitsusüksuse ja vabatahtlikuks keskkonnaseireks. Põhilist osa keskkonnaseisundi seires täidab riiklik keskkonnaseire, mida tehakse riikliku keskkonnaseire programmi alusel. Programm peab olema pikaajaline, et oleks võimalik saada pikaajalisi andmeridu sisuliste keskkonnahinnangute andmiseks, mudelite koostamiseks ja trendide jälgimiseks. Seaduse jõustumise korral kehtestatakse kaks määrust: "Riikliku keskkonnaseire

programmi ja allprogrammide teostamise kord" ja "Riikliku keskkonnaseire jaama ja ala tähistamise ja kaitse kord".
Kokkuvõtvalt võib öelda, et uue seadusega muutub selgemaks keskkonnaseire korraldamine tervikuna, mis annab võimaluse vähendada tegevuste dubleerimist ja paremini kooskõlastada tegevusi ministeeriumide vahel. On võimalik paremini arvestada kohalikke olusid ja looduskeskkonna iseärasusi ning reguleerida keskkonnakaitset riigi vajadustest lähtuvalt. Keskkonnaseisundi seire tulemuste kasutamine elukeskkonna ja ökosüsteemide seisundi ja teenuste hindamisel muutub täpsemaks ja sihipärasemaks, teadmuspõhised keskkonnaseisundi hinnangud aitavad ohjeldada intensiivset inimtegevust, mis muidu seaks ohtu elukeskkonna stabiilsuse, inimese tervise ja heaolu. Tänan tähelepanu eest!

**20:27 Esimees Eiki Nestor**
Algatajale on küsimusi. Mark Soosaar, palun!

**20:27 Mark Soosaar**
Lugupeetud minister! Ma arvan, et nii looduskaitse kui ka keskkonnakaitse ja -seire üheks võlusõnaks on "kaasamine". Kohalik inimene on tegelikult kõige parem elukeskkonna märkaja ja kaitsja. Te nimetasite kaasamist ühe korra, aga mis selle sõna taga tegelikult selles seaduses seisab? Äkki toote mõne näite?

**20:28 Keskkonnaminister Marko Pomerants**
Aitüma! On võimalik teha näiteks vabatahtlikku keskkonnaseiret. Selle seaduse §-s 12 on kirjeldatud, kuidas see peaks käima. Kindlasti võiks ka keskkonnaseire jaama asumine kellegi kinnisasjal olla mõistliku koostöö, mitte mingisuguse kempluse allikas.

**20:28 Esimees Eiki Nestor**
Aitäh, härra minister! Riigikogu liikmetel rohkem küsimusi ei ole. Keskkonnakomisjoni ettekandja on komisjoni aseesimees Rein Ratas. Palun!

**20:29 Rein Ratas**
Härra esimees! Auväärt Riigikogu! Keskkonnakomisjon arutas keskkonnaseire seaduse eelnõu 100 oma kahel istungil: 16. ja 19. novembril s.a. Istungile olid kutsutud Keskkonnaministeeriumi asekantsler Margit Martinson, jurist Marko Lelov ja seirenõunik Reet Talkop. Komisjonis arutati pikalt ja põhjalikult mitmeid selle seaduseelnõuga seonduvaid küsimusi. Kõigepealt, kas seda seadust on üldse vaja. Kehtiv seadus hakkas elama ju vaid 16 aastat tagasi. Aga aeg on tõesti edasi läinud ja toonud muutusi, nii nagu sellest just äsja rääkis härra minister.
Mitmed küsimused komisjoni istungitel tekkisid selle kohta, et keskkonnaõiguse kodifitseerimise käigus soovitakse vältida dubleerimist ja nii oleks eri seaduste pädevus konkreetsemalt paigas või paremini eraldatud. Ka keskkonnaseire seadusesse on sisse toodud viited korrakaitseseadusele, mille alusel teatud toiminguid reguleeritakse. Selle allteema valdkonnas puudutasid küsimused seireseadmete rikkumise eest karistuse määramise korda. Selgitati, et karistusseadustikus on juba olemas sätted, mille alusel sellised varavastased teod on väärteokoosseisuna kehtivas õiguses kaetud, ja seda ei pea enam kordama. Täiendavalt on seaduseelnõusse sisse toodud keskkonnaohust või olulisest häiringust teavitamata jätmise eest ettenähtud trahv. Kehtivas seaduses seda sellisel kujul ei ole, keskkonnaseirega seoses on olemas lihtsalt teavitamiskohustus.
Tõsist arutelu tekitas seaduseelnõu § 22 "Keskkonnaseirejaama või -ala talumiskohustus". Keskkonnaseire seadusesse, nagu auväärt keskkonnaminister äsja mainis, on küll pandud sätted, milline on kinnisasja omanikule hüvitise maksmise kord, kui talle tekitatakse mingil moel otsest kahju seoses keskkonnaseirega või seirejaama remondi või renoveerimisega. Aga just nimelt selles §-s 22 on pandud kinnisasja omanikule seirejaama ja seireala talumise kohustus, kui see ala või jaam oli olemas enne kinnisasja esmakinnistamist. Selliseid alasid on eraomanike maadel *circa* 360. Samas aga ei ole seaduses mitte sõnagi selle kohta, kas riigil kui seire teostajal ning nende seirejaamade ja -alade omanikul on kohustus kinnisasja omanikule maksta hüvitist, olgu siis saamata jäänud tulu või ka lihtsalt maamaksu eest. Seda kohustust riigil ei ole. Komisjon leidis, et see ei ole siiski õige ja mõlemad pooled

peaksid olema võrdväärsed. Kui ühele on pandud talumiskohustus, siis teisel poolel, praegusel juhul riigil, peaks olema kohustus maksta selle eest kehtiva õiguskorra alusel hüvitist. Aga see kord on vaja ära näidata ka keskkonnaseire seaduses, nii leidis komisjon.
Eelnõu järgi jaguneb keskkonnaseire riiklikuks, kohaliku omavalitsuse üksuse ja vabatahtlikuks seireks. Loendist puudub aga ettevõtteseire. Miks? Keskkonnaministeeriumi esindajad selgitasid, et see seire toimub tööstusheite seaduse alusel. Siiski leiti komisjoni istungitel, et keskkonnaseire seaduses tuleb teha sellekohane viide tööstusheite seadusele, mille alusel ettevõtteseirega Eestis küllaltki ulatuslikult toimetatakse.
Komisjoni istungil otsustati ühehäälselt teha ettepanek saata eelnõu Riigikogu täiskogu päevakorda 25-ks selle kuu päevaks, teha ettepanek eelnõu esimene lugemine lõpetada, teha ettepanek määrata eelnõu muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 9. detsember kell 16 ja määrata eelnõu ettekandjaks siinkõneleja. Olen rääkinud.

**20:36 Esimees Eiki Nestor**
Komisjoni ettekandjale on küsimusi. Peeter Ernits, palun!

**20:37 Peeter Ernits**
Lugupeetud Riigikogu juhataja! Hea ettekandja! On rõõm näha seaduseelnõust rääkimas sellist inimest, kes teemat peensusteni tunneb. Millise hinde sina kui kunagine Keskkonnaministeeriumi kantsler sellele tööle praegu annad? Ja ütle mulle, lollikesele, mida tähendab see vabatahtlik seire, mida ma peaksin tegema.

**20:37 Rein Ratas**
Kõigepealt väike korrektiiv. Peensusteni ei tunne ma kahjuks ühtegi asja, rääkimata sellest seaduseelnõust, aga kuigivõrd tunnen, jah. Kui sa küsid hinnet viiepallisüsteemis, siis ma annaksin sellele seaduseelnõule hindeks nelja.
Nüüd vastan sinu küsimusele vabatahtliku seire kohta: seda ei pea tegema. Ka siit seadusest ei loe mitte kuidagi välja, et seda peaks tegema. Aga vabatahtlikku seiret võib teha, nii nagu, kui ma ei eksi, hea Peeter, sina rõngastasid aastaid tagasi vabatahtlikult päris usinasti linde. Vähemalt oli see omal ajal väga moes, seda tegid just vabatahtlikud ja kuigivõrd teevad võib-olla praegugi. Vabatahtlikku seiret võib teha ja kui asjahuvilised tahavad seda teha, siis selleks, kuidas nad peaksid seda tegema, on olemas see kord. Olen rääkinud.

**20:39 Esimees Eiki Nestor**
Mark Soosaar, palun!

**20:39 Mark Soosaar**
Lugupeetud kolleeg Rein Ratas! Sinu kõnesid on alati meeldiv nautida nende filosoofilise sisu tõttu. Mul on selle eelnõu üle hea meel lingvistilistel põhjustel, kuna eesti keeles elab edasi mongolikeelne sõna "jaam", mis algselt tähendas postijaama. Kahjuks paljudest valdkondadest on see sõna välja tõrjutud, aga öeldakse, et keel on parim pärimuse hoidja. Vabatahtlik seire hakkas ka mind väga huvitama. Olen mitme kinnistu omanik ja mind huvitab, kuidas see ikkagi toimub. Kas iga mees ja naine võib oma kinnistul panna seirejaama püsti või saata drooni oma kinnistu kohale ja teha seiret? Mis nendest seireandmetest saab? Kas see sisu on eelnõus lahti mõtestatud?

**20:40 Rein Ratas**
Nojah, mis puudutab drooni, siis niipalju, kui ma arvan teadvat, on selleks omad regulatsioonid, mis ei ole ei keskkonnaseire seaduse tekstis ega kontekstis paika pandud. Aga vabatahtliku seirega on asjalood nii, nagu sai juba öeldud härra Ernitsa küsimusele vastates, et seda ei pea tegema, vaid seda võib teha. Seda võib teha eraõiguslik, juriidiline ja füüsiline isik ning ka avalik-õiguslik isik oma soovil ja oma kulul oma tarbeks. Kui vabatahtliku seire tegija soovib – just nimelt soovib –, et tema seireandmed läheksid keskkonnaregistrisse, siis peab see isik ütlema, kas ta üldse ja kui, siis millisel määral nõustub nende vabatahtlikult kogutud seireandmete avalikustamisega. Nii et vabatahtlikult keskkonnaseire tegemisel on kaks etappi. Esiteks, kui ma tahan seda teha, siis teen. Teiseks, ma võin jätta need andmed

ainult enda teada, aga kui tahan, siis võin need anda siiski oma kallile kodumaale, Eestimaale, et neid saaks riikliku ja kohaliku omavalitsuse keskkonnaseire andmete kõrval kasutada. Siis pean ma andma nõusoleku, et minu seireandmeid võib kanda keskkonnaregistrisse. Mul tuleb veel täpsustada, kas ma olen nõus nende täieliku või osalise avalikustamisega. See on reguleeritud.

**20:43 Esimees Eiki Nestor**
Peeter Ernits, palun!

**20:43 Peeter Ernits**
Hea juhataja! Hea ettekandja! Hilisel tunnil veel üks küsimus sulle kui spetsialistile. Ütle mulle, kust kohast king kõige rohkem pigistas, et nüüd, 11 aastat hiljem, selle seadusega – ma rõhutan veel, et oma seadusega, mitte eurodirektiivist tingitud seadusega – välja tullakse. Ma olen selle eelnõu läbi lugenud, aga ütle mulle, kust king kõige rohkem pigistas, et uue seadusega välja tullakse.

**20:43 Rein Ratas**
Vist on hea, et keskkonnaministrit enam siin ei ole ja ta mind ei kuule, aga kui king pigistas, siis see pigistas Keskkonnaministeeriumi. Mina ei tea, kas mõlemat jalga või ainult ühte jalga. Mina võin ainult oletada, kust see pigistas või kus see pigistus ilmnes. Ilmselt on ikkagi põhjus juba pikemat aega toimuv keskkonnaõiguse kodifitseerimine, mille käigus on selgunud, et kohane on suhteliselt kompaktne ja lühike keskkonnaseire seadus. Ilmselt on kätte jõudnud aeg, kui see tuleks kõike keskkonnaõiguse kodifitseerimise raames tehtut, tehtavat ja veel kavandatavat arvestades ära teha. See ei ole eriti töömahukas. Ma arvan, et sealt võis king pigistada, mitte sealt Brüsseli poolt ei tulnud see pigistus või midagi muud. Aga see on minu arvamus. Sellest ei olnud keskkonnakomisjoni istungitel juttu.

**20:45 Esimees Eiki Nestor**
Aitäh! Rohkem komisjoni ettekandjale küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Kõnesoove ei ole. Seaduseelnõu 100 esimene lugemine on lõpetatud. Määran muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 9. detsembri kell 16. Istung on lõppenud. Kes tahab, läheb vabatahtlikult seirama, kes tahab, teeb vabatahtlikult midagi muud.

Istungi lõpp kell 20.45.